

Karel Misar
PASTA
CERNÝ
PRAHA

O tom, že se šedočervené, na první pohled docela nenápadné budově s úřední cedulkou Domov mládeže říká pasták, jsem se dověděl poměrně pozdě.

Bylo to ráno, první sobotu v listopadu, v uhelných skladech na Žižkově, pamatuji se na to dost přesně. Projeli jsme v nákladním autě zelenou branou, zmizely barvy ulice, barvy ženských a mužských svrchníků, tramvají, aut a motocyklů, veselé teplé barvy, vystřídala je černá barva briket, šedá barva koksu a šedá barva páry, která se valila z vykládaných vagónů. Třásla mnou zima, plášť mi nasákl vlhkem, stále jsem se ještě neodhodlal vyměnit svůj dost vybledlý a řídký plášť za erární těžký zimník z černé chlupaté tramvajácké látky, ačkoliv mi ho pan Kroft, správce skladu, nabízel pokaždé, když na mě přišla řada doprovázet chovance ústavu do uhelných skladů. „No, jak chcete, já vám radím dobře, zdraví je přednější než paráda,“ usmíval se rozpačitě pan Kroft a věšel opět na ramínko nejzachovalejší, skoro nový zimník, který speciálně pro mne vybral.

„Milý pane Kroft, nejde o parádu, ale o to, že přijmu-li váš zimník, už jsem přijal těžké, okované boty, kalhoty, blůzu a rádiovku, přijmu pravidla hry a stanu se součástí vašeho ústavu, a já, pane Kroft, nechci, nechci, a je to směšné, pane Kroft, že už jenom plášť mě spojuje s okolním světem barev, světla a svobody.“

Nikdy jsem to panu Kroftovi neřekl.

Auto zastavilo u vrátnice, nikdo nevystupoval, čekali jsme na šafáře, který rozdělával práci, a já jsem se v duchu modlil k průsvitné tváři Krista v rudém plášti, Krista nákladních aut, zaprášených ramp, umýváren bývalých trestanců, kamrlíků nasupených šafářů. Krista uhelných skladů.

„Pane Bože, ať nás dá na Viktorku, a když ne na Viktorku, ať to aspoň není na dvojku, a když už, pane Bože, jinak nedáš a budeme muset na dvojku, ať je to koks, a ne brikety.“

Na Viktorce byl sklad dříví. Dříví bylo čisté, vonělo lesem, jehličím, bylo orosené pryskyřicí a já jsem si v ob-

rovské hranici mohl vylámat doupě, lehnout si do něj a koukat na plačící nebe, hledat v trhlinách mraků modré průrvy.

Na dvojce to bylo zlé. To byla rampa, vysoká a dlouhá, tak dlouhá, že na jejím konci se koleje úžily a vagóny zmenšovaly. Pod rampou bylo tratoliště šedočerného lehkého prachu, který se pod sebemenším závanem větru zviřoval a ukládal pod očima, v uších, v nose a obočí.

Zezadu se ozval nevrlý hlas:

„Půjdete na dvojku. Lezte ven!... Kde je ten, co je s vámi?“

Seděl jsem v kabině tiše jako myška. Pět vteřin, čtyři vteřiny, dvě, ještě jedna a trhnutí za dveře.

„Říkám, že půjdete na dvojku!“

Bezzubý, učerněný šafář na mne hleděl zlostně.

„Povídal šafář, ne, šafář ne, správce povídal, že máme jít na Viktorku,“ lhal jsem s poslední jiskřičkou naděje.

„Říkám, že půjdete na dvojku. Rozumíte česky?“

„Nebavte se s ním,“ hučelo za mnou deset chovanců.

„Tak půjdeme na dvojku, co se dá dělat! P A S Ť Á K je na tu nejhorší práci, jednou nás zavřeli, tak co?“

Dva uchopili velikou konev s černou kávou a špinavé, bělavé chlebníky se svačinami si přehodili přes ramena. Vylezl jsem z kabiny a s rukama v kapsách se vlekl po zčernalé dlažbě za nimi. Chovanci v černých zimnicích, dlouhých až na paty, rozepnutých a vlajících, šli po pustém prostranství jako hejno opuštěných smutných ptáků. Rozbíhali se, kopali okovanými botami do drsné dlažby. Pod údery pat sršely do špinavého šera bílé jiskry. Šosy černých kabátů poletovaly do stran. Bylo sedm hodin ráno, první sobota v listopadu.

Pasták je jediný dům v široké, nepřiliš rušné ulici, osázené zprava i zleva akáty, který se večer nezamyká. Pasták je zamčený stále. Kdo chce vejít, zazvoní na zvonek. V den, kdy jsem poprvé překročil práh té šedočervené budovy, jsem to nevěděl. Vzal jsem za kliku, cvakla naprázdno. Adresu na tramvajovém lístku jsem obracel v hrsti a tiskl

kliku u dveří, které se neotevíraly. Poodstoupil jsem a uviděl nad dveřmi v půlměsíci domovní znamení. Žehnající Kristus v rudém plášti a pod ním nápis:

J Á J S E M P A S T Ý Ř D O B R Ý .

Přezdívka pasták není odvozena od slova past, ačkoliv se tento výklad nabízí, ale od domovního znamení, které jsem spatřil předtím, než jsem poprvé překročil práh toho domu. Je to dům U dobrého pastýře. Vpravo jsou okna do kanceláře, vlevo od dveří okna do jídelny. Okna do kanceláře, tak jako okna do jídelny jsou zamřížovaná. Stejně jako okna v přízemí jsou mřížemi opatřena okna v prvním patře, kde jsou ložnice chovanců. Ložnic je šest, ale jen pět má okna do ulice. Šestka má okna do dvora a její funkce je trochu jiná. Jsou do ní zamykáni chovanci, kteří se dopustí nějakého přečinu, rváči, podezřelí z pokusu o útěk nebo o sebevraždu. Také jsou tam zamykáni nováčci, aby byli uchráněni krutého přivítání staršími chovanci. Ale je to marné, jednou musí strávit svou první noc mezi ostatními a držet si potom nos, z něhož teče krev, vysávat krev ze zubů a tisknout na studený polštář tváře, které pálí po fackách. Ale většinou je šestka prázdná. Je důležitá hlavně v noci. Stává se, že před domem zastaví auto a jeden či dva od Bezpečnosti přivedou sedmnáctiletého mladíka. Sejmou mu pouta (ale to jenom zřídka, většinou přivádějí noční návštěvníky nespoutané) a odevzdají ho službě. Co s ním potom? Zamknout do jedné z pěti ložnic? Takový zoufalec je schopen přemluvit celou ložnici k vyrazení dveří jak u zamčené ložnice, tak ve služební místnosti, vzít svazek klíčů a uprchnout. Nervová soustava chovanců i jejich vůle jsou natolik oslabené, že stačí silnější jedinec, kterým může být takový noční host, a dají se ovládnout jako ovečky.

Než usnou, stávají v celých řadách a dožadují se prášků. Proti bolení hlavy, pro usnutí. Dostávají tablety, které ničemu neprospějí a v ničem neuškodí. Uléhají pak spokojeni, ale běda, nedostane-li se jim tabletek. Celou noc bouchají a zuří. Není to nic příjemného, když takový sedmnáctiletý hornický učeň bouchá na noční službu a chce jít na záchod.

Ve druhém patře je sklad, ředitelna a byt vedoucího vychovatele. Člověku dělá dobře, když ví, že nad ním je byt s okny bez mříží, kde děti píší úkoly a patnáctiletá dcera vedoucího vychovatele si na šňůře suší plavky. To uklidňuje. Tráduje se příhoda, že se jednou v noci chovanci vzbouřili a chtěli oběsit zrovna pana Krofta. Takového hodného pána. Jen náhodou vedoucí vychovatel zaslechl hluk a pana Krofta, který měl již oprátku na krku, zachránil. Možná, že je to pravda, možná že ne. Pan Kroft je strašně hodný vychovatel a já jsem se ho na to neptal.

Vychovatelů je šest a jsou to vesměs slušní lidé, ženatí s rodinami, žádní dobrodruzi, ale také žádní umělci. Chovance nebijí. Jednak je to zakázáno a jednak je to velice riskantní. Chovanců bývá čtyřicet i padesát ve věku od patnácti do devatenácti let. Někteří mají za sebou rok i dva roky věznic pro mladistvé. Jsou rozděleni do dvou tříd, první a druhé, vyučování mají obden. Když má vyučování první třída, vykládá druhá na nákladovém nádraží vagóny. Druhý den je tomu obráceně. Jakkoliv je to podivné, chovanci raději vykládají vagóny s uhlím. Vyučování nemá valného významu. Pasťák totiž funguje jako past. Zachytí myšku a drží ji. Ta v tom zamřížovaném světě pak pobíhá. Po rozhodnutí soudu putuje do jiného domova, stejně zamřížovaného a někdy také do vězení.

„Abyste věděl, proč jste se sem dostal,“ začal hromotlucky ředitel ústavu, když jsme seděli spolu v dost ponuré kanceláři. „Řekli vám něco na školském odboru?“

„Ne.“

„Myslel jsem si to. Já vám ovšem nic tajit nebudu. Všimněte si polohy tohoto telefonu.“

Ukázal na telefon, umístěný na psacím stole po mé levé ruce.

„Kterým směrem jste se podíval, když jsem vám ukázal na telefon?“

„Ke dveřím.“

„A v tom vězí klíč k vašemu přemístění do našeho ústavu. Ten telefon je tady teprve tři dny.“

Těkal jsem pohledem od telefonu ke dveřím a vůbec nic nechápal. Byla středa.

V neděli po obědě, tři dny před tím, než jsem nastoupil, byl čas vycházek. Chovanci byli všichni vzorní a skoro třetina se připravovala na vycházku. Službu konající vychovatel vydával vycházkové obleky, podepisoval propustky a rozdával napomenutí. Pak všem najednou odemkl a zbývajícím pustil v pracovně televizi. Chvíli se díval, a když zjistil, že je vše, jak má být — chovanci pozorně sledovali obraz, odešel do kanceláře. Zapnul rádio a zaposlouchal se do nedělní pohádky. Ve chvíli, kdy se princova kloboučku dotkly tři oříšky a on řekl: „Copak mi to o klobouček zavadilo?“, se ozval telefon umístěný tenkrát ve směru k oknu. Když se otočil k telefonu a byl se sluchátkem na uchu zády ke dveřím, otevřely se bleskově dveře a tři chovanci s těžkým klackem vrazili do kanceláře. Tři rány do týla a krvácející vychovatel zůstal v bezvědomí na podlaze. Akce, do této chvíle přesně zorganizovaná, ztratila od momentu, kdy se objevila krev, rytmus. Původní plán zmocnit se svazku klíčů a ve skupinách po dvou, po třech opustit ústav totálně ztroskotal. Všech se zmocnila panika, klíče zůstaly na stole bez povšimnutí. Chovanci těly vyrazili dveře do dvora a jako zajíci se rozběhli do dvorů sousedních, odtud zadními vchody kolem stojících činžáků se vrhli ke vchodům předním a octli se v naprostém chaosu na ulici.

Byla neděle odpoledne, nikdo nic nezpozoroval. Chovanci bloumali po ulicích v okolí ústavu, hloučky se potkávaly a spiklenecky na sebe mrkaly. Během hodiny všichni kromě tří útočníků zavolali na Bezpečnost a vylíčili, co se stalo. Během tří hodin se dvě třetiny uprchlíků vrátily, do rána se vrátila zbývající třetina. Do pondělního večera byli tři hrdinové dne ve vazbě.

„Stačí vám to?“ zeptal se ředitel a vypadal při tom, jako by všechno předvídal, jako by situaci nakonec zvládl on.

Jaké předvídaní, jaké tušení, hádám-li z tlapy polape-

němu zvířátku, zajíci, králíkovi? Jaké hrdinství, polapit je do klece důmyslného státního aparátu? Mé první předsevzetí znělo: Nebýt hrdina!

První den mě vedoucí vychovatel poslal sehnat nějaké barvy. Byl jsem rád, že vypadnu z šedých chodeb, z ponuré kanceláře, z celé té podivné budovy prosáklé oním zvláštním pachem, podle něhož i člověk, který nebyl ve vězení, pozná pach trestnice. Špína z hadrů, trochu nafalínu, zápach z kuchyně a záchodu, kanceláře, mýdlo z umývárny, uhelný kouř, nedefinovatelný zápach, který provází nedobrovolné hromadné ubikace.

Shánění barev je práce patrně stejně nutná jako kterákoliv jiná práce. Nevím tedy, proč jsem si při ní připadal jako blbec. Bylo to vlastně dobré. Rozhodně jsem v hovorech, které bylo kolem té záležitosti nutno vést, nemusil plnit své předsevzetí.

„Máte barvy?“

„Vy nemáte barvy?“

„Kolik chcete kilogramů?“

„Na fakturu.“

Můj první pedagogický čin začínal tedy u barev. Zhostil jsem se ho tak, že jsem proflákal celé dopoledne a nakonec barvy přivezl. Odpoledne mě poslali se třemi chovanci do sklenářství dát zasklít čtyři okna. Potlačil jsem větu, která mi jaksi samozřejmě přišla na jazyk.

„Hergot, to tam nemohou jít sami? Vždyť jim je sedmáct, ne-li víc.“

Chovanci měli jakési šedozelené uniformy a první, co udělali, bylo, že se po několika krocích u dívčí koleje BUDEČ ve Wenzigově ulici číslo 20 jali odpočívat. Dva si sedli rovnou na chodník, vyňali krabičky s cigaretami, třetí, tomu bylo tak patnáct a byl nápadně maličký, mě požádal o sirky. Takže má první rozprava s chovanci zněla:

„Pane, nemáte sirky?“

„Mám zapalovač.“

„Chcete si, pane, taky zakouřit?“

„Děkuji, mám své cigarety.“

„Asi lepší, ne?“

„Ani ne.“

Víc se se mnou nebavili a začali klábosit na téma, jestli je cikán Štrobach vhodný typ na krále pastáku, když Strnad, dosavadní král, je teď ve vazbě. Přešlapoval jsem na místě a nevěděl dlouhou chvílí co dělat. Kolem chodily krásné holky, v kabelách měly veliké učebnice a bílé pláště. Před několika lety jsem do téhle koleje doprovázel svou největší lásku Alenu a mluvili jsme o Bohu, Einsteinovi a prázdninách. Kdyby mě viděla, jak nervózně přešlapuji nad svými svěřenci, kteří tu na dlažbě tlachají a kouří, zeptala by se, co to dělám.

„Ále, okna jdeme zasklít a odpočíváme.“

Pak by se podívala na ty dva potetované, jo, jeden byl dohola ostríhaný za pokus o útěk, a myslela by si, že jsem od toho Einsteina dospěl trochu jinam. V jedné, tak šestičlenné skupině, mě několik holek asi poznalo. Dívaly se tázavě, jak tam tak stojím u těch kluků.

„Co čumíte, krávy,“ řekl jsem nahlas a vzteky kopl do dlažební kostky, až vlétla do jejich houfu.

„Nákej šašek,“ ozvalo se na mou adresu.

Já těmi medičkami ale vůbec nepohrdal. A to, co jsem ve vzteku řekl, bylo míněno spíš na mou nešťastnou hlavu, která ne a ne najít v barvách, půlhodinovém stání a přešlapování nad těmi malými kuřáky nějaký kloudný smysl. Snad abych si sedl též. Chovanci si ale můj výrok vyložili po svém.

„To je hovno, pane vychovatel. Až pojedeme s prádlem, to uvidíte holky. To je v Hodkovičkách a ty holky jsou stejně zavřený jako my. Rozumíte, domov pro holky. Když si na prádlo vyberete nás, ukážeme vám takový sviň, že jste to neviděl.“ „Ty by vám nedaly žádnou práci,“ mrkl na mě spiklenecky černým očkem chovanec s holou hlavou. (Měl holou hlavu, ale pod nosem knírek.)

„Hlavně si vyberte nás. Já jsem nějaký Topol.“

Podal mi ruku. Ti dva sedící vstali a představili se též. Mumlal jsem třikrát za sebou své jméno a myslel na to, že

po barvách a oknech přijde ještě prádlo. Ale nic, zato uvidím „takový svině, že jsem to neviděl“. Všechno zlé je pro něco dobré. Byli jsme podařená čtveřice.

Ale následující den mě nečekalo prádlo, čekalo mě uhlí. Po sedmé hodině, umyté medičky s bílými plášti přes ruku spěchaly na přednášky, před ústavem zastavil nákladní garant a do něho naskákalo deset chovanců, oblečených v ty nejstrašnější špinavé hadry. Ve své bílé košili, modrých plátěných kalhotách a nablýskaných polobotkách připadal jsem si poněkud divně. A nejen sobě. To hlavní mělo teprve následovat. Sedl jsem si vedle šoféra, opatrně, abych se moc neušpinil, bylo to zbytečné, protože na všem v autě lpěla černá vrstva uhelného prachu. Jeli jsme k žižkovskému nákladovému nádraží. V Mánesově ulici garant pojednou zastavil a chovanci jeden po druhém skákali z korby, pokryté plachtou. Trochu se mi zastavilo srdce. Šofér, o něco starší než já, klidně pokuřoval.

„To už mi jako utekli, jo?“ zeptal jsem se nesměle.

„Kdepak, zastavuju jim u trafiky. Parchanti, všichni kouří jak cikáni.“

To mě uklidnilo.

„Hodte je na dvojku,“ křikl vrátný v bráně uhelných skladů.

„Já se na ně vyseru, voni dojdou pěšky,“ řekl náš šofér.

Samozřejmě, že jsem to vztáhl na sebe, a nejraději bych se vztekem a hanbou propadl. Mezi chovanci vznikla hádka, kdo ponese konev s černou kávou. Ovšemže nikdo. Tak ji řidič shodil z auta, konev se překotila a všechno se to rozlilo. Hleděl jsem rozpačitě a stydlivě z jedné tváře na druhou, podivno, žádnou jsem si nemohl zapamatovat, těkal očima po haldách, kolejích a vagónech, bylo mi stydno.

„Koukám, že jste nákej pěknej pták,“ volal za mnou řidič z okénka. „Ani poručit jim neumíte.“

Trhni si nohou, myslel jsem si a kývl na kluky. „Jdem.“
Samozřejmě, nevěděl jsem kam.

„A co ta konev?“ ptali se rozčileně.

„Stejně je prázdná.“

A šli jsme k rampě. Dva se za chvíli vrátili a doběhli nás s konví. U nízkého baráčku, který byl odpočívárnou, umývárnou, šatnou a v zimě ohřívárnou, se chovanci posadili na zem, začali tlachat a kouřit. Bože, co ti toho vykouřili od rána do noci a přes noc. Směrem k našemu hloučku klopýtala postava starce, podle chůze byl úplně ožralý. Zblízka neměl zuby, byl špinavý, sedřený. Opilý byl. Zřejmě celý život.

„To je šafář,“ řekl mi Topol.

Vždycky mi slovo šafář splývalo s čistými poli, tak předvelikonočními, s chlévy, tak vánočními, z jejichž oken se valí pára a kde se na zlatých stéblech slámy válejí krávy. V této kulise hadrů, železa a špíny mi vrávorající kořala byl ne snad odporný, ale spíše připomínal šaška z tragikomické loutkohry.

„Čtyři vagóny briket, lopaty, a koukejte sebou hodit,“ blábolil šafář.

Chybělo pět lopat, tedy polovina lopat.

„Nemáme lopaty, serem na to,“ lhostejně konstatovali chovanci a opět se posadili.

„Co je mi po tom,“ povykoval šafář, „máte si je hlídat.“

Chovanci pokuřovali a škodolibě hleděli na mě a na šafáře. Bylo třeba něco udělat, ale co? Nervózně jsem přecházel sem tam a mumlal: „Lopaty, lopaty.“

„Tak poručíte jim, nebo co bude?“

Šafář stál těsně proti mně.

„Když nemají lopaty, nemohou vykládat. Rukama by jim to trvalo moc dlouho.“

„Mají si je hlídat. Tak co, nastoupíte, nebo mám zavolat řiditele?“

Pokrčil jsem v zoufalství rameny.

„Snad abychom se vrátili...“

„Počkejte,“ zašumělo to mezi chovanci. „To přece nejde.“

„Ježíši Kriste, co mám dělat,“ modlil jsem se, ale v srdci mi klíčila jiskřička naděje. Třeba ji rozfoukat.

„Budeme muset jít zpátky, není čím pracovat...“

Chovanci se rozpačitě zvedli a šli za mnou zase k bráně.
„To si vodskáčeš, ty, ty...“ hrozil mi pěstí šafář.

U brány nás doběhl s pěti lopatami.

Tak jsme se vrátili. Jiskérka zhasla. Pomalu jsem vláčel nohy hebkým černým prachem a na rampě ovšem uklouzl. Ale to nic, za pomoci rukou to šlo obstojně. Dokonce se za mnou ani neozval smích. Netušil jsem, že kde-koho, chovance, šafáře i vozky postávající u svých grošáků, fascinuje má bělostná košile, bledě modré kalhoty a naleštěné polobotky. Nahoře mi došlo to divadlo.

„Kterej chcete vagón,“ zeptal se cikán s kotletami až k čelisti.

„To je snad jedno,“ zakoktal jsem a byla ve mně malá dušička. Snad nedostanu ten největší. Zatmělo se mi před očima. Lopata! Nemám lopatu. Ta ostuda! Ale všechno bylo jinak. Chovanci mi vyložili, že je zvykem, aby si vychovatel vzal vagón, chvíli se vrtal v uhlí, které oni vyloží, a jim dá pětikorunu na cigarety. Šafář pak vychovateli vagón či dva vagóny připíše k dobru a po směně mu vysází peníze na ruku.

To mě rozčililo.

„Nemohu přece brát peníze za něco, co jsem neudělal.“

„Vy jste holt novej,“ řekl rezignovaně chovanec Topol.
„Tady to dělají všichni.“

Otočil jsem se a uvažoval, co budu celé dopoledne dělat. Dívat se, když někdo pracuje, mi připadalo nevkusné. Ale shánět lopatu... Možná, že mám mít svou. Kde jen lopaty prodávají? Když odejdu, někdo mi uteče. A začne-li utíkat v mé přítomnosti? Brr, honit někoho. Mám na to vůbec právo? S tím, zdá se, můj profesor pedagogiky nepočítal. Topol se ke mně přitočil. „Pozor na toho cikána, určitě dneska uteče. Jinak se bojí, ale VÁM uteče.“

A už to bylo tady. Blahodárný vztek.

„Nejsem policajt.“

Topol zamrkal.

„Říkám, že uteče. VÁM teda uteče.“

„Koukněte,“ usmál jsem se na vzrušeného Topola.
„Myslím si, že nejsme v kriminálu. Honit ho nebudu,

uhlím za ním házet taky nebudu. Teď jdu na kafe, až bude svačina, tak se sejdeme u boudy, a jděte vykládat ty brikety.“

Ale nebylo mi souzeno vypít v klidu svou kávu. Znovu mě dohnal šafář, a kdo že jim bude otvírat vagóny.

„No vy přece,“ řekl jsem tomu ožralému dědkovi.

„Já?“

Aspoň minutu byl vyveden z míry. Jen pořád brblal. „Tak já jim mám otvírat vagóny. No, to se vám povedlo. To se vám tedy povedlo. JÁ vám budu otevírat vagóny.“

V té chvíli jsem pochopil, že všechno, úplně všechno má svou hierarchii, že není nahoře a není dole, a jestli je nahoře a dole, pak to, co je nahoře, je i dole. Ten třasořitka s udřenýma rukama, stojící nade mnou na nohách rozviklaných od těžkých puten uhlí, je nad jinými, kteří ještě nemají rozviklané nohy, pánem. Uznávaným pánem, protože ti, kteří sice mají udřené ruce, ale dosud zdravé nohy, budou mít jednou udřené ruce i rozviklané nohy a pak, možná, ne, určitě budou taky pány a nebudou už nosit putny, ani se přít o počet lopat. Začínalo mi svítat, že svět, v němž jsem donedávna žil, se tady pouze zmenšil, že co bylo na svobodě, přešlo do nesvobody. Neblahé tušení, že i za mřížemi se donášší a trestá, ubližuje, křivdí a trestá a vždycky je komu co ukrást, komu lhát, komu denuncovat a koho zradit, to neblahé tušení vyvolalo ve mně úzkost a začal jsem se bát.

„Sedněte si,“ řekl jsem tomu třasořitkovi na křivých nohách, které odnosily desetitisíce puten uhlí, „a dejte si na mě, co chcete.“

Dodržel hierarchii. Byl šafář a rozděloval práci chovancům i mně.

„Jdu telefonovat,“ řekl, „a pamatujte si, že jste tady byl naposled.“

Srkal jsem v hnusné špeluňce špatnou kávu, hluchý od blbého řevu, který mě ohlušoval, hluchý k blbým řečem, které duněly lokálem. Když jsem o svačině zavítal mezi chovance, překvapilo mne, že cikán, který se chystal utéci, žvýká pokojně svůj chléb s máslem a žvaní o stejných pi-

tomostech jako všichni otrhaní, špinaví chovanci, jimž se prach z briket usadil v očích, u nosu a na krku.

V půl třetí směna končila. Třebaže jsem ji strávil v uhlířské hospodě v sousedství uhelných skladů, byl jsem špinavý, sešlý a roztrpčený. Šafář mě pozval do svého kvelbu.

„Pojďte si pro to špinavný.“

Špinavný obnášelo dvacet korun, tu částku vyplácely uhelné sklady vychovatelům za pedagogický dozor. Nejprve jsem se zaradoval, protože asi tolik mě stály tři velké rummy a káva v hospodě, pak jsem zašel do kantýny a koupil za to partyzáanky. Ty jsem při čekání na auto, které nás mělo odvézt zpět, rozdál chovancům.

„Tolik mi platí za to, že vás hlídám. Protože vás ovšem nehlídám, bylo by to pod mou i vaši důstojnost, nemohu si to nechat.“

Hleděli na mne s výrazem: Je blbej, nebo není blbej? Měli plno řečí, jako že je to volovina, ale pak si cigarety nechali. Někdo dostal dvě krabičky, většina po jedné. Koneckonců jsem ocenil, že mi šafář ty peníze nezapřel. Z toho, jak jsem se prezentoval, mohl ten primitiv usoudit, že má před sebou naprostého pitomce. Při naskakování do auta, za zvuků konve, která drkotala po podlaze nákladáku, jsem se rozhodl už nikdy na uhlí nejezdit. Neměl jsem špatný pocit, naopak, bylo zcela zřetelné, že moje autorita od jitra vzrostla, ale nehodlal jsem svůj šestadvacetiletý život zasvětit sporům o počet lopat anebo v nejlepším případě chlastání rumu v zaplivané špeluňce naproti uhelným skladům. Stejně tak mi bylo odporné hlídat patnáctileté, šestnáctileté a sedmnáctileté kluky, aby neutekli a od půl osmé do půl třetí házeli těžkými lopatami těžké brikety a dali si nadávat od přiblblého kořaly šafáře.

Sprchovali jsme se ve sklepě, všichni dohromady, nechal jsem si od cikána umýt záda, což mi vyneslo první pohovor s ředitelem ústavu. Byl úplně konsternován.

„Jsem odpovědný za vaši bezpečnost. Zejména po tom, co se zde před několika dny stalo, je vaše... vaše... jedná-

ní... Co vás to napadlo, koupat se s chovanci ve skle-
pě? Jste svlečený, v kapse odloženého oděvu máte klíče od
ústavu. Důrazně a... doufám, že naposledy, vám připom-
ínám, že jste povinen dbát bezpečnosti vlastní i... a pa-
matovat na společenské nebezpečí, které by vyvstalo
z případného útěku chovanců.“

A to, hochu, ještě nevíš, že jsem dopoledne strávil
v hospodě, pomyslel jsem si a poučeně zakoktal:

„Promiňte, nevěděl jsem.“

To ale byla poslední kapka. Na školském odboru úřa-
dovali do čtyř.

„Nebudu v tom ústavu. Nechápu, proč požadujete pe-
dagogické vzdělání k tomu, abych pak otevíral vagóny,
hlídal lopaty a dbal, aby patnáctiletí konali práci, která je
nad jejich síly.“

Samozřejmě, vychrlil jsem to před starým, žoviálním
pánem, v jehož resortu tyto záležitosti vůbec nebyly.

„Bohužel, inspektorka přes váš resort není zrovna přítomna.“

„A kde je?“

„Ano, kde je... Jak bych vám to... pojďte blíž!“

Naklonil jsem se k jeho nosu, z něhož vyrůstaly černé
chloupky.

„Víte jistě, že nedostatkovým zbožím je cukr. Pracov-
níci státní správy byli pověřeni, aby dbali, aby střežili vý-
dej tohoto zboží. Je mezi nimi i vaše inspektorka.“

Poodstoupil jsem a byl dokonale bezradný. Naštěstí
všechno dobře dopadlo.

„Poradím vám,“ řekl referent, zdvihl obočí, sešpulil rty,
„ale pšt!“

Zatvářil jsem se diskrétně. Před člověkem, který, zdá
se, to se mnou myslí dobře a jako protihodnotu žádá
diskrétnost, jinak nelze. Kýval na mne prstem a já se na-
klonil k jeho uchu. Podivno, i z ucha rostly chloupky.
Také černé, ale bohužel ke konci prošedivělé. Můj osud
zřejmě dospěl do důležité fáze. Jen ho správně vzít do
hrsti. Nic nepřeslechnout, nic si nenechat ujít. Uchopit,
jak se říká, býka za rohy a nezapřáhnout vůz před koně.

„Jak jsem již řekl... pšt, je to pouze mezi námi.“

„Ano, nikomu ani slovo.“

Horlivostí jsem skoro vykřikl, ale v poslední chvíli ztlumil hlas do nejtiššího pianissima. Až mě polil strach, že snad konec věty referent nezaslechl. Pak by mě čekalo jenom uhlí, shánění barev, zasklívání oken a, pravda, to prádlo a mladé kurvičky v Hodkovičkách.

„Půjdete na Vinohradskou do Pramene číslo 098. Tam si zcela nenápadně budete prohlížet zboží. Je to velice jednoduché. Vejdete... ‚Dobrý den‘, rozhlédnete se jako-by nic...“

Obešla mě hrůza, protože v tom soustředění mi vypadlo z hlavy číslo toho hokynářství. Zrovna jsem se viděl... Jdu jakoby nic, hvízdám si... Přesně tady mi to číslo zmizelo.

„Promiňte, zapomněl jsem číslo toho hokynářství, kde soudružka inspektorka...“

Byl jsem si skoro jist, že mi to číslo podruhé neřekne. Však se také zatvářil. Ale řekl. Napomenul mě, ale řekl. „Vejdete do prodejny 098,“ dobrák, zdůraznil číslo zvýšením hlasu, „a rozhlédnete se po zboží. Můžete si vybrat třeba něco, co málo stojí. Nevím sice, jak jste při penězích, ale nač kupovat zboží, které nepotřebujete.“

„Mohlo by se zkazit,“ dodal jsem devótně.

„Ovšem, je sice již září, ale vedra jsou jak v červenci. A to se říká ‚svatá Anna, chladna zrána‘. A kdy bylo svaté Anny?“

„Šestadvacátého července. Má babička totiž byla Anna.“

V té chvíli jsem byl přesvědčen, že toto zjištění mi pomůže zlepšit osud.

„Babička?“ podivil se.

„Ano, babička,“ vzdychl jsem v líčeném žalu. „Už je, chudák, dvacet let mrtvá.“

Nebylo by lépe říci, že je na pravdě boží, nebo že ji kryje černá zem? Učitelé jsou sentimentální a tradicionalisté a zde je školský odbor. Rozhodně nelze zvolit výraz pod drnem nebo prdí do hlíny. Pro jistotu jsem se podíval, zda

referent nezaregistroval mé myšlenky, ale vše bylo v pořádku, protože pokýval hlavou a vzdychl:

„Ano, mladý může, starý musí.“

Pochopil jsem to jako výčitku a sklopil hlavu.

„Chtějte na prodavači...,“ zamyslel se, „nebo na prodavačce... nějaké levné zboží.“

„Pepř?“ napověděl jsem.

„Třeba. Nebo sůl.“

„Máte pravdu. Obojí je levné a jsou to takové docela nenápadné potřeby pro domácnost.“

„Správně. A až budete platit, přitočíte se k prodavači, lepší by ovšem byla prodavačka,“ řekl vážně, „jste mladý chlapec, ne ošklivý... No, to bude záležet na vás a na štěstí. Mrknete na něj nebo na ni a šeptem se zeptáte, která je ta soudružka z okresu.“

Zvážněl a zadíval se mi do očí.

„Ostatní záležitosti na vás. Snad... snad jsem udělal chybu, že jsem vám to řekl, ale,“ mávl lehkomyšlně rukou.

„Udělal jsem už víc chyb. A vy, vy budete také dělat chyby. Kde je člověk, tam je chyba.“

Podal mi ruku a řekl:

„Jmenuji se Borzalino.“

Zatmělo se mi před očima, bylo jasné, že je vše ztraceno. Jmenuje-li se úředník školského odboru Borzalino, co mohu od něho očekávat?

Bylo vše ztraceno. Vydal jsem se sice k tomu hokynářství, ale jakkoli jeho vzdálenost od školského odboru činila pouhých sedm set metrů, stalo se něco neuvěřitelného. Každých sto metrů přidávali se ke mně moji známí, samí dobří kamarádi. Za celý život se mi nestala podobná věc. Proklínal jsem svou přizpůsobivou, příliš ochotnou povahu. Jak by bylo jednoduché, kdybych byl arogantní a předstíral, že je třeba nepoznávám, nebo jim povýšeně naznačil, že spěchám. Nenašel jsem odvahu vyložit jim svou záležitost. Nakonec nás před hokynářstvím stálo sedm.

„Pardon,“ řekl jsem, „musím si koupit cigarety.“

„Ale tady není trafika,“ prokoukli mou lest.

„To nevadí, koupím si tedy něco jiného.“

Po několikaminutovém čekání dala mi prodavačka na mou žádost deset deka medových bonbónů s včeličkou.

„Od té doby, co jsem přestal kouřit, musím cucat bonbóny.“

„Ale šel sis původně pro cigarety.“

Bože, to bylo trapné! Jak z toho ven? Hlavou mi bleskl spásný nápad.

„Cigarety kupuji tatínkovi, bonbóny pro sebe.“

V radosti, že všechno dobře dopadlo, jsem úplně zapomněl na své původní poslání a kráčeli jsme v družné zábavě veselou zářijovou ulicí.

Noční služba začínala pro mne v sedm večer následujícího dne. Ten den jsem chtěl strávit co nejlépe a do ústavu se vrátit úderem sedmé. Bloumal jsem ale od ničeho k ničemu, všechny mé myšlenky směřovaly do ulice s akáty a k ponurému domu U DOBRÉHO PASTÝŘE. Již ve čtyři odpoledne kupoval jsem si omžené kuličky hroznového vína v sousední ulici.

„Tak brzo?“ řekl pan Kroft, který měl odpolední. „Takový mladý člověk jako vy má sedět ještě někde u řeky s děvčetem. Jděte aspoň na dvorek. Tam je sluníčko.“

Dvorek byl jako dlaň, ne, spíš jako klícka. Obehnaný vysokou, převysokou sítí, vysypaný zlatým pískem, v rohu živořila hruška s pěti žlutými plody. Zrovna jsem cítil, jak jsou ty plody kamenné a bez chuti. K tomu dvorku se nehodilo ani sladké ovoce, ani plodný strom. Úplně uprostřed písčité plochy stála dřevěná židle a na ní seděl dohola ostříhaný chovanec, tak sedmnáctiletý. Na rameni měl připevněn malý kovový čtverec desetkrát deset a na něm číslo šestnáct, černé na bílém podkladu. Několik metrů před ním stál pán v civilu s fotoaparátem a... cvak. Rozběhl se ke klukovi, vzal ho za bradu, pootočil do anfasu, oběhl a cvak. A znovu a znovu. Anfas, profil, anfas. Ve chvíli, kdy fotograf říká děkuji, pán pohlédl do papíru a zavolal:

„Holub!“

Z hloučku tlumeně hovořících chovanců se oddělil chlapec, vlastně dítě.

„Ježíši, co se to tady děje?“

Proč na něj věší ten plech s číslem? Vždyť je to dítě! Někdo ho má nebo měl rád, někdo mu vymýšlel jméno. Někdo snil o jeho budoucnosti a ani v nejapokalyptičtějším snu ho neviděl v té sluneční výhni, na pustém dvorku jako dlaň, omotaném sítí jako klec, na dřevěné židli s číslem na rameně.

Cvak, cvak. „Bradou vzhůru!“ Cvak. Nejprve na břicho, jako se pasou koníčky, pak u dortu s třemi svíčkami, se třídou a panem učitelem, momentka s maminkou před nádražím, cvak, a s bradou nahoře, číslem na rameně v albu zločinců.

„Už ti to nikdo neodpárá,“ vítali ho chovanci postávající v hloučku u zničené lavice, rozsazení po zemi v tratišti cigaretových špačků. Ale úsměv na jejich tvářích byl jako plesová maska.

„Ono je to asi nutné,“ řekl jsem policejnímu fotografovi, „ale nemyslíte, že je-li někdo poznamenán, nezbyvá mu než to znamení nosit?“

„Co tím chcete říct?“

„Vědomí, že někde jsem zanesen a navždy poznamenán jako někdo, kdo se dopustil třeba krádeže, přece nepřímo ovlivňuje další počínání.“

„A co byste navrhoval? Nevíte náhodou taky, jak to máme podle vás dělat?“

„Nevím.“

„Vidíte... Vy jste vychovatel? Tak si s tím nelamte hlavu. To byste tady dlouho nevydržel.“

Ve třech dnech druhé napomenutí. Šafář v uhelných skladech a tento úředník. Nehodím se sem. Kam se ale hodím? Snad abych se oběsil. Bloumal jsem ústavem a měl dvě možnosti. Buď dřepět a kouřit v kanceláři (pan Kroft se v sedm rozloučil a odešel), nebo obcházet hloučky chovanců, rozseté po budově. Nikoho jsem tady nezajímá, pro nikoho nemohl nic udělat, byl jsem užitečný snad jen pro pokojný spánek těch, kteří mě sem poslali. Nej-

strašnějším problémem ústavů a trestnic je naprostý nedostatek soukromí. Několik chovanců sedělo vedle Topola, který ve společenské místnosti hrál strašně špatně na harmoniku, a strašně špatně zpívali. (Je zajímavé, že všichni chovanci se vyznačovali špatným hudebním sluchem.) Miniaturní záchod byl k nepoužívání, protože byl přecpán chovanci, kteří jeden na druhém stáli i seděli v děsném puchu cigaretového kouře, moči a fekálií. Chovanec, který seděl na jediné míse, konal svou potřebu při otevřených dveřích a živě se bavil s ostatními. Ve sklepě, ve smradu z pracovních oděvů a bot, se v pracovních oděvech a botách váleli chovanci a kouřili. Hierarchie byla určována zdola. Ti sklepní vládli záchodovým, záchodoví zpěváčkům, zpěvácci těm, kteří se s hadry a kbelíky plahočili po chodbách, schodištích, jídelně a kuchyni. Bylo to primitivní, v důsledcích, budu o tom ještě hovořit, strašlivé, ale filozofie pastáku začínala v hadrárně sklepa, přes záchod, harmoniku a rajóny. Chtěl-li maličký chovanec Holub vejít do společenské místnosti, vstrčil tam nesměle hlavu a Topol přestal hrát.

„Co chceš?“

„Nic.“

„Máš hotovou chodbu?“

„Mám.“

„Tak někam zalez!“

A chtěl-li Topol na záchod, nesměle zabouchal na zavřené otlučené dveře. Zabouchal znovu, znovu, a zaprosil. Ano, škemravým hlasem zaprosil.

„Hoši, pusťte mě vychcat.“

Ticho.

„No tak neblbněte.“

Konečně se dveře otevřely, pekelný rámus na záchodě ztichl, Topol se vymočil a chovanci zahučeli: „Zmiz, rypáku!“ (Rypák byla v době, kdy jsem působil v pastáku, oblíbená nadávka, používaná opět v hierarchickém pořádku.)

Já vešel do sklepa po chabě osvíceném schodišti, něco jsem shodil a o chlup mě minul těžký rozbitý křamp, který

kdo si preventivně po mně hodil. Vzal jsem ho do ruky a rozpačitě vlezl do polotmy té katakomby. Ozval se smích. Dříve jsem tomu nevěnoval pozornost, ale v pasťáku jsem se naučil rozeznávat, dá-li se to tak nazvat, barvy smíchu. Tohle byl lhostejný smích, složený z kaskády bezbarvých zvuků. Nebyla v něm škodolibost ani radost z vtipného kousku, ba ani drzost. To byl smích lidí, kteří necítí, nectí, kteří lhostejně jdou: z ústavu do kriminálu, z kriminálu do kriminálu. Držel jsem ten křamp a prohlížel si je. Seděli na zemi beze slova a bez zájmu. Tak jsem ten křamp položil a šel zase nahoru. Neozval se za mnou smích, ale ještě na schodech jsem zaznamenal, že se baví o něčem, co se mne vůbec netýká. Nebylo třeba ztrácet slova pro lidi nemající co ztratit.

Zalezl jsem do kanceláře. Pasťák mě vtáhl do své sítě, i já jsem po dvouhodinovém bloumání po ústavu chtěl někde být sám a nerušit soukromí těch, kteří si je tak žárlivě a krutě střeží. Člověk i na dně chce, aby člověk v něm byl respektován, a nemohu-li zvrácenou hierarchii ústavu změnit ke svému obrazu, musím dodržovat tu, která zde je. (Později mi byli moji kolegové k smíchu se svými žvásty, promluvami k chovancům: „To se nestydíte, válet se po záchodě, sedět ve žlábků, kam se močí?“ „Marš z toho sklepa, vzduch je tu k zadušení!“) Bylo to jako ve hře „škatule, škatule, hejbejte se“. Jenomže nebylo kam. Za pár minut bylo všechno jako před pár minutami.

Večerku jsem vyhlásil v deset hodin a chovanci šli do zamřížovaných ložnic, do večerky zamčených, v hierarchickém pořádku. Respektoval jsem ho. Nebudu se hádat o půlhodinu, o kterou nastoupí ti ze sklepa později, protože právě o ni se cítí více lidmi. Jeden malý, šestnáctiletý denunciant, který se celý večer plahočil s kartáčem a kýblem po chodbě, zařukal na služební místnost a s tajuplným výrazem mi oznámil, že „ve sklepe ještě někdo je“. Usmál jsem se.

„Ať si popovídají, zkusili víc než vy, mají si co povídat.“

Odešel rozpačitě a za půl hodiny jsem mohl zamřížované dveře ložnic zamknout. Bylo to proti zvyklostem, ale

služební místnost jsem nechal odemčenu. Pro pouhé gesto. Abych nepřijal stanovený řád. S tím jsem zhasl a ulehl. Venku zářil měsíc rudý jako meruňka a na bílou přikrývku dopadl stín mříže v okně. Trochu jsem se ošíval. Usnul jsem v myšlenkách na hvězdu, která se třepotala v zácloně mého okna v malém bytečku ve Středohoří, odkud jsem do pastáku přišel.

Ve čtyři ráno mě probudilo zvonění. Volha Veřejné bezpečnosti přivezla šestnáctiletého chlapce. Zadrželi toho malého cestovatele někde na Českomoravské vysočině, v hospodě si tam poručil večeri, vypil desítku, kávu s rumem a tři rumy bez kávy. Pak neměl čím zaplatit a vytáhl na hostinského zlaté hodinky, kterými chtěl vyrovnat svůj účet. Hostinský byl občan zvyklý na pořádek a zavolal Bezpečnost, ta nám ho „rovnou odtud předává“.

„Co jste udělali tomu hostinskému?“

„Proč?“

„Protože mladiství nesmějí pít desítku, dvanáctku ani rum, becherovku a griotku.“

„To je naše věc.“

„Naše i vaše.“

„Nechte si ty vtipy.“

Ale mně nebylo do vtípkování. Chlapec se třásl tak, že se na něm, jestli je to vůbec možné, třásl všechno. Sedl jsem ke stroji a vyplnil kartu. Studentík z dvanáctiletky neudělal reparát z angličtiny a bál se, že to škola ohlásí domů. Jel autostopem a nevěděl kam. Hodinky (Bezpečnost si je ponechala) nosil „jen tak“. Jinak byl z vesnice tři kilometry od Kralup. V té chvíli se malý psanec rozbřečel. Ale ne hystericky. Jenom mu pořád po nose, tvářích, po celém úzkém, bledém, jakoby liščím obličejíku sjížděly a odkapávaly slzy. Měl toho dost. Lekce, že jeden šestnáctiletý život je těžší než tuna, ho za jedinou noc vyřídila. Ale ceremoniál žádal své.

„Vyndejte všechno z kapes.“

Ve změti ušmudlaného kapesníku, zapalovače, cigaret (pochopitelně), ušmudlaných dopisů mě zaujala fotografie dívky asi osmnáctileté, která vypadala tak, jako

osmnáctileté dívky, když mně bylo patnáct. Účes, oblečení z roku 1948. Datum na vyplněné kartě bylo září 1962.

„Kdo to je?“

Trhl jen ramenem.

„To je vaše děvče?“

Liščí hlavička přikývla.

Nenašel jsem odvahu brát mu jeho sen. Vyrovnání se. S čím? Zde začínala jeho historie a končila.

„Podepište mi to.“

Podepsal se na kus papíru, kde bylo sepsáno to jeho zboží. Málem jsem mu fotografii (nazítrí se ukázalo, že je to sestřenice) nechal, ale hned mě to přešlo. Nebudeme přece blbnout oba.

„Dneska nebo zítra si vás rodiče vyzvednou.“

Pak jsem ho zamkl na šestce a Topol, který se mezitím vkradl do služební místnosti, mi sdělil, že Holub dostal šlapáka. Šlapák byl oblíbený žert chovanců na ložnici. Vyhlédnutému spáči se odhrne pokrývka z nohou a u chodidel mu někdo zapálí papír nebo dřívko. Čím více se hořící předmět blíží k bosým chodidlům, tím víc oběť hrabe nohama, šlape za chvíli jako na kole. Neprobudí-li se spáč, žert se omrzí a chodidlo připálí.

„Kdo to udělal?“

„D.“

D. byl jeden ze sklepních panovníků, během mé první noční služby zvolený KRÁL PASTÁKU.

Po tom, co mi vyprávěl u snídaně cikán Štrobach, se mi pojem král tohoto ústavu poněkud upřesnil. Alespoň v tom smyslu, že jsem poznal, kdo jím nemůže být. Po ranním šlapáku stejně jako mnoho jiných chovanců již nemohl usnout a požádal mě, abych ho vzal do kuchyně, kde mi pomůže se snídaní. Povinností noční služby bylo též ohřát obrovský hrnec kávy, donést do budovy z chodníku konve s mlékem a převzít od pekařů rohlíky. Celkem mi to bylo dost protivné, ale ranní cinkot pražské ulice se mi zase naopak líbil. Cikán, převlečený již do uhlířských hadrů, dopoledne nastupoval na uhlí, se kolem

mne motal, a když zaznamenal, že si ten jeho děsný mundúr zvědavě a s odporem prohlížím, přitočil se ke mně, přešel prsty po rozedrané blůze, ukázal na montérky směrem k poklopci bez knoflíků a hodil pohrdavě hlavou:

„Tohle jsou hadry. Na uhlí to jinak nejde... Na vycházku máme taky hadry, ale já mám civil.“ Ukázal směrem vzhůru, ke skladu. „Oblek mě stál patnáct set. Dělal jsem u zedníků, zarobil jsem, ó... Šedý kalhoty, sako, všechno se slabým, tmavým proužkem. Vesta je červená. Znáte to víno... vermut. Taková vesta. Kravatu k tomu úzkou a bílou košili. Nylon. Sestra z Ameriky.“

Mrkl na mne sladkýma očima a já ho zrovna viděl. Až na tetování na přirození, měl tam vytetováno „jen pro tebe“, a mořskou pannu přes obě bledé půlky zadnice, to byl pohledný chovanec. Koneckonců, když byl oblečen, nikdo nic neviděl. Toho tetování jsem si všiml v té sklepní koupelně, když mi myl záda. Samozřejmě, to „jen pro tebe“ jsem nerozšifroval, voda byla chladná a všechna naše přirození scvrklá. Ale Topol mi pomohl v luštění:

„Teď, pane (sám nevím, proč mi tak říkal), teď nic nevidíte, ale když se mu to postaví, můžete si všechno přečíst jako ve slabikáři: jen pro tebe.“

Když přišla kuchařka, vyšli jsme na chodbu. Tam, nemohl jsem si to odepřít, jsem se na cikána zazubil, vyňal zlatý klíč od okovaných dveří a zamával mu jím před nosem: „Tak, pane Štrobach. Víte, kam teď půjdu? Do kavárny, pane Štrobach, a vy s celou tou vaší polepšovnou mi můžete bejt ukradený.“

Bože, bože, to bylo nepedagogické! Už když jsem to říkal, se mi trochu svíralo srdce nad tou nehoráznou radostí, bohužel předčasnou. Cikán, pochopitelně, prožil víc než já, to přijal se shovívavým úsměvem a mávnutím ruky.

„I já se dočkám.“

Černý cikán ani nevěděl, jakou mi nevědomky dal lekci. Bílý den, který zaplašil stíny nočních ústavních králů, temných zábav na ložnici, sladký bílý den byl dobrý jen k tomu, aby už nebyla noc. Ten bílý den ztratil po několi-

ka krocích pro mne své bílé kouzlo. Čeho se dočkám já? Svíravý pocit, který obcházel mé srdce již několik let, sevřel ho dnes tak, že se mi v hrudi poplašeně zatřepalo. Ano. Není důležité, že kdesi na světě je nějaký pasták, ale důležité je, že v tom pastáku jsem já.

Večer v sedm hodin sešel jsem se ve vinárně U tří zlatých lvů s Blankou. Nemohu, bohužel, při této příležitosti přejít mlčením okolnost, že jsem své působení v Domově narušené mládeže přede všemi pečlivě utajil. Někde na dně duše jsem velice dobře věděl proč, ale bylo to všechno tak trapné a nanicovaté, že i sám sebe jsem většinou dokázal oklamat a namluvit si cosi o své velkorysosti, trpělivosti a soucitu, který mi velí nezarmucovat své okolí vyprávěním o těžkém životě chovanců i mne samého. Pravdou ale bylo, že jsem se za pasták styděl a od prvního okamžiku, kdy jsem vstoupil do jeho dveří, spatřoval ve svém umístění do toho ústavu nemilosrdnou ruku osudu, která mi stále drsnějším způsobem ukazovala, kde je mé místo v tomto světě. Nebylo v zářící, drobné vinárně U tří zlatých lvů, nebylo ani vedle exkluzivní krasavice Blanky, Blanky s aspiracími být partnerkou obchodníka se zámořím či ředitele Spolku pro chemickou a hutní výrobu. Mé místo bylo v pasti malé devítiletky v Českém středohoří, odkud jsem s nasazením všech sil uprchl do pasti jiné, rafinovanější a pevnější. Cikánova věta „I já se dočkám“ mě vrhala zpět na místo startu k mému osudnému útěku a donutila k otázce, kterou jsem léta potlačoval: ČEHO SE DOČKÁM JÁ? Jedenáctistovkový učitel manipulovaný kdekým, odevšad prchající od jedenácti stovek k jedenácti stovkám.

Do vinárny jsem vešel pochopitelně opilý. Jen pivo a laciné barevné kořalky, barev teplých a pestrých (červená, žlutá, oranžová a hlavně zelená, ta zabírala ze všech nejvíc a chutnala po jehličí), dokázaly pozměnit mé bezmocné odpovědi na hloupé Blančiny otázky v odpovědi lehce humorné, vtipné a programové. Celé odpoledne jsem strávil u zinkových plechů ve výčepech mezi opilci

a desperáty, bloumaje od jedné hospody k druhé, a stal jsem se opět lehkomyšlným mladíkem, jemuž se všechno daří již od té chvíle, kdy spatřil světlo tohoto světa. Pět piv změnilo původní plánovanou odpověď na otázku, jak že se mám (stojí to za hovno), v odpověď: „Dobře, myslím, že bylo rozumné jít do Prahy. Co v L.? Práce a nuda.“ Pět rumů stačilo do ztracena zasout odpověď na dotaz po našem budoucím bytě (proboha, myslíš, že si ho za jedenáct set koupím?) a nahradit ji velikou N A D Ě J Í , přednesenou samozřejmě zcela lhostejně a s mnoha skrytými významy, naznačujícími mé známosti na místech dosti vysokých a možná, při troše fantazie, i nejvyšších. Dvě deci bílého, notně zvětralého vermutu v automatu Metro už uvolnily moji obrazotvornost docela a mezi zchátralými ometáky, srkajícími zbytky cizích piv, nestál stejný ometák jako oni, ale mladý muž s rozsáhlými možnostmi, který si po roce postaví chatu v údolí Kačáku anebo ještě lépe — zakoupí chalupu v Kytlici mezi herci hvězdami. Ano, můj vstup byl velkolepý a Blanka, ta pitomá káča z malého města, s kterou jsem nikdy nespal, protože nechtěla (snad až budeme „zajištění“ těmi mými jedenácti stovkami), se již viděla v domácnosti s dečkou Kde bůh hospodaří. Samozřejmě, že nezaznamenala mou totální opilost, uměl jsem v tom chodit a v barevných kořalkách jsem byl nepřekonatelný. Ne už tak v drahých vínech, která jsem velkopansky objednával po lahvích, a opilá dušička se ve mně třepotala strachem, jak že to zaplatím, a zaplatím-li, z čeho budu žít zítra, pozítří a do braní vůbec. Než mě opustila paměť, stačil jsem ještě blahořečit pastáku, kde se dá jíst do braní zadarmo a snad, snad i nějaký ten vagón za mne chovanci vyloží. Pak už jsem moc nevěděl. Jen to, že mi zbylo dvacet korun. (Patří k dobrému tónu, aby pán platil? Byl jsem přesvědčen, že ano.) Zavezl jsem tedy svou drahou lásku taxíkem přes půl města k tetičce, kde bydlela při svých návštěvách Prahy, potlačuje zvracení tak, že jsem obsah žaludku sevřel v ústech a opět ho polykal, potlačuje přicházející kocovinu (přicházela s otázkou, kdo z nás je větší blbec, já, který z po-

sledních korun pořádám nákladný večírek, nebo Blanka, když jí mé žalostné postavení nedochází), potlačuje hrůzu ze zpáteční cesty. Rozloučili jsme se krátce, něžně a důstojně, byl jsem přesvědčen, že je to ještě v mé moci, a já se ocitl na pusté ulici docela sám. Byly tři hodiny ráno. Podíval jsem se na jízdní řád tramvají, zcela zbytečně, nic nejelo. Jediným mým majetkem byla zmuchlaná tříkoruna v kapse, se kterou jsem se vydal na cestu — do pastáku.

Noční službu měl pan Kroft (stále jsme se spolu střídali), ten vzorný otec rodiny a abstinent, který se naposledy opil před deseti lety na své svatbě, když splaskal rybízové víno s muškátovým a pozvracel potom svatební lože i novomanželku, na což s přibýváním let počal být hrdý a vyprávěl mi o tom vždycky, když vyzvídal, jak to mám se svatbou já.

„Koukám, že jste trochu tento,“ řekl.

„Dejte mi klíč od šestky,“ zamumlal jsem, přemáhaje znovu a znovu se hlásící nevolnost.

„No jo, no jo.“

Lehl jsem si na lůžko v šestce, kam byli zamykáni nováčci, podezřelí z pokusu o útěk či o sebevraždu a bylo mi tak zle, že jsem chvilkami ztrácel vědomí. Z tupého spánku mě vzbudil bědující pan Kroft, který stál ve dveřích a v zoufalství se držel za hlavu. Usnul jsem, ovšem, oblečený a teď, v zářivém jitru, bylo mi dělat bilanci toho dvouhodinového spánku. Šaty jsem měl na několika místech propálené (můj jediný oblek!), trochu poblité, po zemi toho bylo víc.

„A já vám dal k posteli kýbl,“ naříkal pan Kroft.

Utíral jsem se rukávem a konejšil pana Krofta, jak se dalo.

„No, to nic, já to tu všechno uklidím. Nic se nebojte, je to mezi námi. Kýbl, hadr, teplá voda a všechno bude v pořádku,“ breptal jsem hloupě.

A protože byl budíček, tedy i čas k úklidu, využil jsem práv staršího a představeného k tomu, že jsem bezohledně rval chovancům z rukou lepší hadry, které jsme společně vybírali ze špinavé, páchnoucí bedny. S plechovkou od

marmelády, v ní teplou vodu zkuchyně, hadrem v ruce, krácel jsem v propálené, zasviněné vestě, rukávy vyhrnuté, na svůj rajón na šestce. Celkem to šlo rychle, jen chovanci pohlíželi trochu udiveně, jak se tam po kolenou plahočím, ale upokojilo mě pomyšlení, že těm starším nebudu asi muset nic předstírat a spočítají si hbitě podle bledosti mých tváří a fleků na šatech, že jsem v noci pil. (Později se tento můj předpoklad potvrdil a já to ani nezapíral.) Topol, nějak jsem k němu pojal důvěru, mi z kuchyně donesl kávu, tvářil se soustrastně a diskrétně, přešlapoval a bylo vidět, že chce něco říci. Podíval jsem se na něho tázavě.

„Bolí hlava, bolí?“

Přišlo mi to k smíchu.

„Bolí. Ale tohle,“ ukázal jsem na díry v kalhotách a vestě, „to je horší.“

„Já to znám,“ těšil mě holohlavý chovanec, „z toho se vyspíte a zas bude dobře.“

Vůbec jsem nepochyboval o tom, že to zná.

„No jo, Topol, ale já mám dneska rande. A mám jít do rodiny.“

„To je teda zlý. To z vás velkou radost mít nebudou. Kdybyste byl menší, řek bych vám, abyste si ve skladu půjčil mý kvádru, ale vono stojí stejně za hovno, jako tohle. Byl jsem v něm na útěku, to znáte. Honili mě po polích.“

„No jo,“ pokýval jsem chápavě hlavou a z Topolova srovnání mi došlo, že takhle k tetě na oběd jít nemohu.

„Tak já jdu,“ hučel Topol a na povzbuzení mrkl.

„Vono to ňák dopadne, večer mi to budete vyprávět.“

Všechno bylo naruby. Ačkoliv, napadlo mě, a srdce mi poskočilo v hrudi pro ten spásný nápad, který mě osvítil. Vzpomněl jsem si na skvostný oblek cikána Štrobacha: šedé kalhoty, sako, všechno se slabým tmavým proužkem, vesta červená jako vermut, kravata úzká a košile — nylon od sestry z Ameriky. Naše postavy se celkem shodovaly. Bylo jen potřeba sehnat klíč od skladu. Využil jsem chvíle, kdy pan Kroft, správce skladu, odešel kon-

trolovat úklid ložnic, záchodů a chodeb. Třesoucíma se rukama počal jsem šacovat kapsy jeho saka a klíč našel. Zbývalo tedy proplížít se o patro výš, kde byl sklad a byt vedoucího vychovatele. I to se podařilo. Na chodbách byl klid, chovanci snídali a jen tu a tam se po kolenou plazili osamělí nešťastníci, kteří nebyli včas hotovi s úklidem chodeb a schodišť.

Skladiště páchlo naftalínem a bylo tam tak děsné vedro, že jsem byl okamžitě zalit potem. Na ramínkách vpravo od dveří visela civilní minulost chovanců. I ve spěchu, který jsem měl, i v panickém strachu, aby mě z mé první loupeže v životě nikdo nevyrušil, mě ta ubohá ramínka, tak útlá, s těmi chatrnými svršky, často zablácenými, všelijak potrhanými, stačila dojmout. To žalostné defilé svetříků, sáček, defilé bez vkusu, vyvolalo ve mně představu vánoc, narozenin a svátků, všech příležitostí, kdy jsou patnáctiletým a šestnáctiletým kupovány svršky, a viděl jsem dlaně, které obracejí stokoruny, dlaně lehké i těžké, v tom naftalínu jsem dýchal radost i zklamání nad všemi těmi ubohými dary, které zde visí jako na pranýři, jako žalem sešklebený obličej, jako otázka: a k čemu to? K čemu vánoce, k čemu jmeniny a radost ze zrození, když všechno končí oběšeno na ramínku v naftalínovém puchu uzamčeného skladu?

Můj filozofující žal netrval ale moc dlouho. Listoval jsem těmi ubohými ramínky s nanicovatými svršky, procházející přitom nanicovatými životy všech chovanců, jejich stokorunovými životy a tisícikorunovými krádežemi, bylo mi záhadou, proč jsem v tom naftalínu skončil já, až jsem našel inkoustovou tužkou na ramínku napsané jméno: Š T R O B A C H . A znovu a znovu jsem listoval odpředu i od konce, protože ta má naděje, která visela na Štrobachově ramínku, mě nemohla povznést do výšin nylonu a obleku s proužkem, ale toliko zpět mezi ometáky nádražních restaurací s policajty (Občanský průkaz, prosím), automatů s vlhkými špekáčky a nevyspalými nádražáky, do pachu mastné restaurační kuchyně, mezi cikány s plnou pusou kovových zubů, mezi starce s tikem,

se stanou vrahy, násilníky a vypichovači očí. Královská skupina byla početně nepatrná. Většinou ji tvořili tři, nejvýše pět chovanců. Seznamovali se pomocí neviditelných tykadel a bez ohledu na čas, který je často odděloval, uzavírali podivuhodná přátelství. Byl jsem svědkem jednoho jejich rozloučení, které mi nevymizí z paměti. Dva příslušníci Bezpečnosti si přišli pro chovance B., který žil v pašáku necelý měsíc. Nebyl hlučný, nikomu nepřekážel a kdyby nebylo onoho Kainova znamení, které leželo v jeho obličejí nedefinovatelné (já je rozeznal jen podle toho, jak se mi vždycky sevřelo srdce, když jsem zachytil jeho pohled), nikdo mu nemohl nic vytknout. Stejný instinkt jako já měli i chovanci nižších dvou skupin, kteří tichli, když je míjel, a mlčky mu nabízeli cigarety, beze slova vykonávali všechny práce za něho. Já se ho bál od prvního spatření, ale byl to zvláštní strach. Jen jednou v životě se mi stalo, že mě někdo uhodil. Tak, pro nic za nic. V hostinci U černého orla v L. Byla to podivná a jedinečná situace. Tvořili jsme dvě skupiny. Já a můj přítel a u vedlejšího stolu několik podnapilých mladíků. Jakkoli jsem vyrostl v prostředí, které nerozeznávalo pojem chudý a bohatý, zpívali jsme píseň, jejíž jedna sloka končila slovy Kde už není pánů ani žebráků, ale byla to právě jen slova, jejichž obsah byl pro nás zavát hluboko v čase, cítil jsem, že mezi oběma stoly polarizuje něco, co nešlo označit jinak než sociální napětí. Napětí, které není určováno póly bílé a barevné košile, polobotek a bagančat, ani mým učitelstvím a jejich uhlířstvím. Byli jsme stejně oblečeni a mně právě tak jako jim nemohlo být utajeno, že můj plat je směšný a jejich proti mému dvojnásobný nebo i trojnásobný. Bylo to napětí nové kvality, ležící mimo oblast doby, která zvučela písní o pánech a žebrácích. Leželo mezi námi, temné, hrozivé, a jakkoli se nic nedělo, ten závan, který vproudil od vedlejšího stolu do mé prosté, ustarané a nekomplikované duše, způsobil, že jsem se začal bát. Mladíci provokovali. Nejprve pošklebky a oním neartikulovaným pokřikováním, pak nám při stále častějších cestách na záchod kopali do židlí, převrhli sklenici

ochotné dvě hodiny rozprávět neartikulovanou řečí, hrdlem vyraženou. (Ua — Ó — Ua? Jauáá — Ó!. Aua?, Uaó — kamaráde — có? Eó!!!... nebylo mi nikdy třeba pátrat, co vlastně ten s cukajícím obočím a cukajícími ústními koutky chce. Stačilo trhnout ramenem, vrazit do sklenice zvětralého piva, hodit bradou a vyrazit hrdlem zvuk: Uaó — kamarád — rád, eó — na pivo, policajti, auá — rok v base, hroch? oaó? Takhle bylo možno podle stupně opilosti udržovat konverzaci třeba hodinu i dvě).

Na Štrobachově ramínku visely švestkově modré šaty (jak už tak cikáni nosí), nemožně uválené, s dvouřadovým sakem a mocnými vycpávkami v ramenou, vysoké záložky u kalhot ve mně vyvolaly podezření, že oblek je zděděný po starším bratru, neboť vysoké záložky byly v módě v době mé vojenské služby. Vesta ovšem žádná, jenom košile, hnusně špinavá (ale bílá, jak už se cikáni bez takové neobejdou), a v regálu nad ramínkem těžké polobotky s podrážkou obšitou žlutou bužírkou. No, koneckonců, boty jsem nepotřeboval. Můj sen a jediná naděje, obojí se rozplynulo v té švestkově modré (kterou cikáni tolik milují), v té bílé a žluté, a kupodivu, cítil jsem zadostiučinění, protože se mi rázem vybavila scéna na žhavém chodníku s medičkami a chovanci meditujícími na téma, zda cikán Štrobach se může stát králem, či nikoli. Teď, v této chvíli jsem viděl studené tváře králů ve sklepech, kteří mi hodili botu do obličeje, králů, jejichž smích je tvrdý jako ledová tříšť, králů, kteří by fackovali pitomého Štrobacha tak dlouho, až by mu z té pitomé, černé hlavy vymlátili slabě proužkované sny o vestě barvy vermutu, nylonové sny o sestře z Ameriky a pak by ho oběsili na tenké kravatě, po které jsem marně pátral. Zjištění, že králem ústavu nemůže být snílek a tlučhuba, nevyvážilo ovšem mou žalostnou situaci. Oběd u tety nebyl o to méně aktuální. Bylo třeba rozhodnout se rychle. Snídaně mohla každým okamžikem skončit a pan Kroft, původním povoláním krejčí, mohl klidně nastavit svou noční službu žehlením vycházkových obleků nebo sčítáním bagančat s gumovou podrážkou, protože zima se vnucovala s otázkou: Cos dělal v létě?

s pivem. Necítil jsem žádnou nenávisť, ani zlost. Jen potřebu to ukončit. Bylo jich šest a my dva. O rvačce nebylo možno uvažovat. Jednak bych nedokázal někoho uhodit, jednak to v této situaci nemělo smysl. Byla jediná možnost. Ve chvíli, kdy jsem ji zvolil, jsem necítil již strach ani na okamžik. Zvedl jsem se ze židle a odešel temným průjezdem, do jehož tmy zářila slabě lucerna, na záchod. Věděl jsem, že očekávaná rána přijde, a třebaže to byla jen otázka minuty, trochu mě znervózňovalo, že se nedalo určit kdy. Přišla až na zpáteční cestě průjezdem. Bylo to hrozné. Upadl jsem, několik bot do mne kopalo, ale netrvalo to dlouho. Když dozněly vzdalující se kroky, celý rozbolavělý jsem se zvedl, oprášil, na záchodě si smyl krev, která mi proudila z nosu, a vešel opět do lokálu. Mladíci u vedlejšího stolu se klidně pochechtávali, pošklebovali, ale jinak se chovali slušně. To bylo v pořádku. Bylo mi jasné, že se potřebovali vyrovnat s tím, že vůbec J S E M , a já už věděl, proč mě obcházely strach z jejich přítomnosti u sousedního stolu. Strach, který nebyl strachem z úderu, ale z toho, že oni J S O U .

Kdykoliv jsem zachytil pohled chovance B., toho sporádaného mladíka, který nikomu nepřekážel, jako bych slyšel ty neslyšitelné kroky, které obcházely kolem mého stolu v lokálu hostince U černého orla v městečku L. Ještě ale musím připsat vzpomínku na přítele, který byl svědkem toho všeho. To už bylo mnohem později, potkali jsme se náhodou, ptal se, kde působím, a když slyšel, že v polepšovně, zastavil se v údivu a z tónu, kterým řekl větu: „Ale to přece není možné, abys zrovna ty měl takovou smůlu,“ jsem četl, že to všechno předvídal již od chvíle, kdy jsem zvedal své bolavé tělo ze zaprášené země průjezdu, oprášoval se a na záchodě smýval krev. Znovu jsem si pak uvědomil, že není důležitá existence pasťáku, ale skutečnost, že jsem v něm zavřen já.

K té ráně od chovance B., kterou mi předtucha věstila, jsem se bezhlavě hnál. Abych měl pokoj od toho chladného obličejce, který mě děsil, protože B Y L . Abych ho nedráždil proto, že J S E M . Ve třídě, kde jsem vyučo-

(Myšlenkám o původních povoláních vychovatelů jsem později věnoval mnoho času, stejně tak jako jejich jménům. Pan Kroft stejně jako pan Flek byli krejčími. Pan Holovadský byl kdysi rotmistrem z povolání, později respicientem celní stráže, vedoucí vychovatel, pan Helebrant, byl vyučen řezníkem, pan Vodička obchodním příručím.)

Jediný pohled na kalhoty, vestu, jediná vzpomínka na sako plné skvrn, propálené, pohozené na posteli v šestce, stačily k tomu, abych z ramínka serval ty švestkově modré šaty a ze sebe kalhoty a vestu, všechno vyměnil, oblékl se do cikánových šatů a své ubohé přidal do ubohého defilé minulosti, nasáklé puchem naftalínu, směšným parfémem okouzlení z narozenin, svátků a vánoc. Ve dveřích jsem ještě stačil vyhodit z kapsy cikánova saka tmavě modrou rádiovku s nesčetnými odznaky, ale nedalo mi to, zvedl jsem ji, nasadil na hlavu, prohlížel jsem se v zrcadle okna a bavil se představou oběda u tety, kde bych vystupoval úměrně ke svému oblečení, protože přece šaty dělají člověka. Tak třeba:

„Já, mladá paní, říkám: kdo vydělá, ten má. Kdo nevydělá, nemá. Jsou takoví, co vydělají, jdou do hospody a tři dny po vejplatě si půjčují na cigarety. Já neříkám, že se nenapiju. Napiju se, proč bych se nenapil, vydělám si na to, ale rodina, teda tady Blanka, musí dostat svý. Když to do mě vjede, jsem neřád, ale kurva, mladá paní, kurva, to teda nejsem. To zas ne. Já vím svý, vy víte svý.“

Napadaly mě nesčetné varianty. Například vložit mezi slova „kurva“ a „mladá paní“ slovo „promiňte“, nebo dodat: „Žena a děti strádat nesmějí, to vám říkám já.“

Nečekal jsem, že hovor u oběda bude tak blízko fiktivnímu plánu, který se vynořoval na skle okna v místnosti páchnoucí naftalínem.

Všechno dobře dopadlo, po klíčích shánka nebyla, protože pan Kroft se s chovanci nepohodl o počet chlebů s máslem a zejména o konev na černou kávu, která nebyla k nalezení. Vložil jsem tedy kradené klíče do kapsy jeho saka a jako duch proplul po vlhkých, schnoucích již

val, seděl netečně, hleděl do okna, sám nevyvolatelný se pitomě smál odpovédím ostatních chovanců, až jsem i jemu položil otázku. Byl to prajednoduchý příklad z matematiky, mám dojem z oboru sčítání a odčítání. Nejprve na mne upřel těžký, udivený pohled, který nepostrádal cosi lidského, pak zrudl a kroky strachu, ty neslyšné kroky, jejichž zvuk jsem měl dosud v paměti, třídou zrovna duněly. Věděl jsem, že rána přijde, jen mě právě jako v průjezdu hostince v L. znervózňovalo, že jsem nevěděl kdy. Stál jsem těsně u něho, když se po několika dlouhých vteřinách ušklíbl a trochu chraptivě řekl:

„Mě vynechte, jo.“

Kroky ztichly, pokrčil jsem rameny a vyvolal dalšího. Bylo mi téměř líto, že mě má předtucha zklamala, a vtloukal jsem si do hlavy, že nelze soudit podle pocitů, že B. je opravdu jenom nehlučný, nikomu nepřekážející mladík.

Ještě ten den večer, byl jsem v ústavu úplně sám, bylo po večeři a chovanci v hierarchickém pořádku dleli ve společenské místnosti, na záchodě a ve sklepě, setkal jsem se s ním znovu. Nevěděl jsem co dělat a rozpačitě přecházel po chodbě, kouřil jednu cigaretu za druhou, chovanci, většinou nováčci, se kolem plazili, pleskajíce hadry a chrastíce kbelíky od marmelády, ze společenské místnosti se smutně ozývala harmonika. Pojednou jsem opět uslyšel ty kroky věštící nebezpečí. Tentokrát zněly s neobvyklou určitostí. Z temné chodby vedoucí ke sklepu se vynořili dva chovanci. Minuli mě lhostejně, zdálo se, že někoho hledají. Pak se jeden přitočil k maličkému nováčkovi, chovanci Š., který se do pasťáku dostal jakýmsi omylem, protože na kartotéčním štítku měl v rubrice příčiny umístění v ústavu zaznamenáno: „krádež holubů“, něco mu naléhavě šeptal, k něčemu ho přemlouval, Š. se moc nechtělo vyhovět, až se váhavě zvedl, ti dva se za něj postavili jako zeď a začali ho postrkovat do temné chodby vedoucí ke sklepu. Zachytil jsem několik jeho úpěnlivých pohledů. Věšel se na mě jako tonoucí, bylo mi z toho pohledu nanic a do breku nad tím pitomým světem, který

skvrnách na šestce, služební místností, chodbami, kde se dosud plazili nešťastníci, kteří nebyli včas hotovi s úkldem, proplul jsem vřavou vyvolanou nedostatkem chlebů a ztracenou konví až k těžkým dveřím, do jejichž zámku jsem vložil obolus zlatého klíče, abych se vynořil na ulici zaprášených akátů. Necítil jsem se tam zle. Automaticky jsem klopil oči před lidmi vkusněji oblečenými než já, nechal kolem sebe plout pestrobarevné motýlky, medičky s bílými plášti přes loket, pohledem hledal porozumění v černých obličejích uhlířů, lhostejných ksichtech metařů, oděných do ponižující oranžové barvy, zkoušel jsem mrkat na beztvaré mlékařky neurčitého věku s velkými plochými zadnicemi a bílými lýtky, ale všem byl můj cikánský oblek lhostejný. Medičkám nevadilo, že je ignoruji, metaři chrastili košťaty a uhlíři putnamy, mlékařky líně pohybovaly panímandami nadtými v bílých pláštích a hmataly rudými prsty po sýrech, chřestily láhvemi s mlékem. Zklamalo mě to. Domníval jsem se, že zavěsím-li minulost na ramínko a přijmu jho uhlířských puten, vagonů s koksem a briketami, vysloužím si tím chápavý úsměv prdelatých mlékařek, hospodských desperátů i řemeslníků s koženými brašnami přes rameno, kteří kolem mne spěchali tvářice se, že mě nevidí. Hierarchie určovaná zdola, mě nepřijala, byl jsem jí lhostejný. Otázka, kam vlastně patřím — nadřizený chovancům a podřizený šafářům, partner bývalých krejčí a řezníků, ale lhostejný desperátům stejně jako mlékačkám —, mě deprimovala. Proč jsem se šel přesvědčit k pitomé Blančině tetě, že nepatřím ani do domácnosti, kde hospodaří Bůh, sám nevím.

Oběda, ostatně sestávajícího z tlustého vepřového bůčku, tří plátků knedlíků a zelí, oběda, nad níž se všichni rozplývali, jen já, znalec hospodské stravy, nevěděl, proč se rozplývat nad chvějícím se tlustým kusem masa, který bych pořídil v hospodě U Sojků za pětikorunu bez rozplývání, se zúčastnila hloupá babička, Blančin švagr inženýr a teta. Babička si mě pořád prohlížela a na nepochopitelně veliké časové ploše rozvíjela dosti jednodu-

jsem si nevymyslel, do kterého jsem nechtěl a který mi vložil na hřbet tíhu rozhodování: za sebe, za jiné, o sobě, o jiných, který mě ničím nevybavil a všechno chtěl, který přivádí nemocné do světa zdravých, který sám se motá bez cíle a cíl každému vnucuje. Chovanci zmizeli ve sklepe, rozpačitě jsem je následoval, sám tonoucí, přemýšlel jsem, jak by se zachovali pan Kroft, Flek, Holovadský, Helebrant a Vodička, zcela zbytečně jsem si lámal hlavu, protože ani jeden by neudělal nic. Byli příliš zkušení a moudří, věděli, jak tvrdil pan Kroft, že „lump zůstane lumpem“ a „pastáky byly a budou“. („Třicet let jsem tady,“ říkával pan Flek, „a pořád jich tu je tolik jako před třiceti lety. Z žádného, kdo sem přišel, nic nebude. Všichni skončí dříve nebo později v kriminále.“) I já jsem to věděl, ale věděl jsem navíc, že je třeba „snímat hříchy světa“. Vzdychl jsem a otevřel dveře do sklepa. Ten obraz dole mi nikdy nevymizí z paměti. Chovanec B. držel v ruce jakousi desku s hromádkou fekálií a nutil maličkého chovance Š., aby ty fekálie jedl.

„Žer,“ řval na něho zrudlý v obličeji, celém prozářeném radostí z moci, krutou, tupou radostí debila, který nafukuje stéblem polní myši, dupe pak po nich a jásá, když se ozve rána jako výstřel z malorážky. (Takových vyprávění o zabíjení koček, týrání psů, much a motýlů naposlouchal jsem se v pastáku moc.)

Zůstal jsem stát ve dveřích, v tom kalném, žlutém světle slabé žárovky, v tom smradu z hadrů, v nichž chodili chovanci na uhlí, ve smradu bot a fekálií. Skupina s B. v čele, všichni rozkročení jako kati, pohlíželi na mě vztekle. Š. poplašeně mrkal.

„Jděte všichni nahoru,“ řekl jsem tiše.

První vyrazil Š. Běžel jako králík.

„Vy jděte taky nahoru,“ obrátil jsem se na ty katy.

Rozmrzele se rozsazovali po zemi.

„Mám vám pomoci?“ zařval jsem.

Nějak je to zmátlo. Neochotně se vrtěli. Nebylo to k vydržení. Zapomněl jsem na svou chatrnou postavičku, která se neuměla prát, a křičel přeskakujícím hlasem:

chou vzpomínku obsahující zjištění, že její muž se vrátil z úřadu ve dvanáct a v tu dobu musel být oběd na stole.

„A v kolik vy chodíte do úřadu, pane inženýre?“ ptala se Blančina švagra, který se pořád blaženě smál a všechno chválil. (Před stupidním zátiším se zajícem, melounem a žlutými hruškami mhouřil jedno oko a v zamyšlení konstatoval: „Pěkný obraz.“ „Stál, pane inženýre,“ řekla teta, „před měnou rovných pět stovek. Přišel s tím jeden a prej — kupte si obraz.“ „Levně jste to pořídili, cha, cha, cha,“ smál se ten blbeček.)

„Do úřadu? Já vstávám v pět a v šest už zařezávám. Cha, cha.“

„Můj chodil až v osm, ale nebyl inženýr a nedělal ve fabrice. Dělal na poště.“

„No jo, fabrika a pošta, cha, cha, cha.“

Schválně jsem se taky hlučně zachechtal, ale nikdo na to nereagoval. „No tak ne,“ řekl jsem si a pocítil na jazyku, v hrdle a v žaludku úpěnlivou chuť na desítku v orosené sklenici, natočenou tak, že mračno bublinek se zvedá vzhůru.

„Vám nechutná, pane... pane...?“

(Bože, bože, oni si o toho doktora zrovna říkají a já jim nemohu pomoci.)

„Snídal jsem před chvílí...“

Po pravdě řečeno, dělalo se mi z toho masa nanic. Po těžkém flámu jsem měl žaludek jako na vodě a jenom desítky mě mohla postavit na nohy.

„On je učitelem,“ zachraňovala situaci Blanka.

„Tak to učíte na gymnáziu?“ řekla nedůvěřivě babička.

Předstíral jsem, že mám plnou pusku a mumlal cosi jako: Uao, a? Ua. (Stejně jako s ometáky v nádražní restauraci.)

„Ne, učí na devítiletce,“ vysvobodila mě zklamaneč Blanka.

„No proto,“ kývla hlavou s uspokojením babička, shlížejíc spatra na Štrobachovo sako.

„Kdyby učil na gymnáziu, tak by byl profesor.“

„Měli jsme profesora na deskriptivu,“ začal švagr inženýr, „a tomu jsme se vždycky schovávali do skříně, cha, cha, cha.“

„Marš nahoru, vy zvířata, dobytkové, hajzlové prašiví, zlí.“

B. jsem uchopil za rameno a smýkl jím k východu. Už všichni stáli, dokonce začali cosi mumlat, něco jako že je to všechno legrace. Jen B. stál s deskou, na které byla hromada fekálií, nerozhodně. Postavil jsem se proti němu.

„Myslíš (začal jsem mu proti svému zvyku tykat), že se tě bojím, ty spratku. Uhoď mě! Klidně si bouchni, seš silnější než já. Jenomže já se tě nebojím.“

B. se beze slova pohnul a stoupal po schodech za ostatními.

Bylo to vítězství, ale dobrý pocit se nedostavil. Kroky strachu mě obcházely a nebyl to strach z rány, ale strach z toho, že B. a jiní B. a C. a D. JSOU.

Chovanec B. zmizel asi po týdnu. V těch dnech, než ho odvezli, se na mě dokonce s jakýmsi porozuměním usmíval. Nedovedl jsem si vysvětlit proč, ale možná že se mi to zdálo. Když přijeli ti dva od Bezpečnosti, zrovna jsem cítil, jak všichni v ústavu dýchají volněji. B. a jeho přátelé stáli ve dveřích záchodu a loučili se. Klidně, skoro vesele, jako by se radovali z toho, že se něco děje.

„Jestli mě zavřou,“ sděloval klidně B., „tak si pamatujte — každé rok na náměstí v průchodu do bijáku Vagón. Desátého října, každé rok. Jednou se tam sejdem.“

Pak si potřásli rukama, B. si šel vyzvednout do skladu své civilní svršky. Věděl jsem, že není proč ho litovat, ale když jsem ho viděl, nevelkého, v ubohém pruhovaném sáčku, sešmačchaných polobotkách, jak jde před těmi dvěma hromotluky od policie, jak leze do obrovské volhy, modré s bílým pruhem, jak odjíždí a neví kam, pocítil jsem takovou lítost, až mi vyhrkly slzy.

Druhou skupinu chovanců jsem měl rád. Byla nejpočetnější a tvořili ji učni zedníci, horníci, elektrikáři, zámečníci a vždycky v ní bylo několik studentů. Byla signálem doby. Doby, která „získávala“: do hornictví, do stavebnictví, do zemědělství. Každý nábor našel přesný obraz v počtu získaných, kteří skončili v pastáku. Já

„Ale vy, doufám, ne,“ řekla pohoršeně teta.

(Ty blbečku, ty by ses nezmohl ani na takovouhle hovadinu.)

„A víte, že jsem to ani jednou neudělal? Cha, cha, cha.“

„No, to bych řekla,“ usmívala se zas upokojená teta, „k vám by se to ani nehodilo.“

Babička se stále ještě shlížela ve švestkově modré barvě cikánova obleku. Zrovna jsem cítil, jak visí ve vzduchu její zjištění:

„Zato tenhle, ten by byl v profesorově skříni jako doma.“

Ale babička už neřekla nic. Tak jsme všichni žvýkali (švagr si s provinilým úsměvem objednal ještě jednu porci „toho dobrého zelí“), jen já si lámal hlavu, jak jim mám objasnit, proč mám na sobě ten švestkově modrý oblek s dvouřadovým sakem a vysokými záložkami na nohavičích. Až mě napadla vysvobozující myšlenka:

„V tom obleku jsem maturoval,“ řekl jsem do ticha, „tenkrát to bylo v módě.“

Všichni hned přestali jíst, dívali se tázavě a s jakýmsi pohrdavým očekáváním. Měl jsem pocit, že situace kolem obleku vypadá hrozivě. Ale kampak s takovým strašákem na švagra.

„Jo, tenkrát jsme byli mladší a život jsme viděli jen tak z rychlíku,“ zafilozofoval.

Oddychl jsem si, protože přihrál babičce.

„Ale pane inženýre! Já mít vaše léta!“

(Tak ve dvanáct byl oběd na stole.)

„Každý je tak starý, jak se cítí,“ řekla rezolutně teta. „Mně je padesát a cítím se na dvacet.“

„No, no,“ horšila se babička. „Taky máš svoje léta.“

A zas bylo zpocené ticho. Cikánův oblek byl kolem mne obepnut jako svěrací kazajka, jako španělské boty. Každou minutu, každým cinknutím vidličky o talíř se víc a víc svíralo usmolené sako kolem mé hrudi, kalhoty bez knoflíků u poklopce mi tiskly břicho, měl jsem pocit, že srůstá s bederní páteří, až v jedné chvíli to nebylo k vydržení. Čelo orosené potem, žlutý kus masa mi plul před očima, zvedl jsem se ze židle.

jsem zažil zemědělství. A tady se musím zastat všech vychovatelů. Jakkoli byli původním povoláním krejčími, řezníky, či obchodními příručími a aktivními poddůstojníky, osvědčili více prozíravosti než proti nim vysoce kvalifikovaní vedoucí školských i jiných odborů. Já byl naivní. Samozřejmě, pozastavil jsem se nad tím, že většina chovanců jsou nedoučení opraváři, traktoristé, krmiči, těm krmičům chtěli někteří lidé všet na nos, že jsou ošetřovateli dobytka, domníval jsem se, že vše vyplývá z nízké inteligence chovanců a těžkých životních podmínek na venkově. Všichni vychovatelé ale tvrdili, že mohou podle titulků v novinách, budoucích titulků ohlašujících budoucí nábory, určit počet těch, kteří se dostanou na bludnou pouť po ústavech a trestnicích.

„Posledně jsme tu měli zedníky, a ještě před tím to bylo v ústavu samý horník,“ tvrdil pan Kroft.

Z této skupiny bylo nejvíc útěků. Často velice bizarních a nevysvětlitelných. Chovanec Bláha utekl ze třídy o přestávce mezi matematikou a češtinou po okapové rouře. Využil chvíle, kdy učitel, dr. Markup, si odešel do kabinetu zakouřit, vylezl na okenní rám a počal se po rouře spouštět na dvorek. Smysl to nemělo žádný. Dvorek, jak již bylo řečeno, byl obehnán vysokou sítí, která ho oddělovala od vchodů do okolních činžáků a k jejímuž narušení bylo třeba více sil. Chovanci se zájmem pozorovali Bláhovu bizarní pouť z třetího patra dolů, samozřejmě že dr. Markupa nikdo neupozornil. Taková byla solidárnost mezi zavřenými. (Je třeba ovšem vědět, že panovala pouze v druhé skupině. Donašeči se rekrutovali ze skupiny první. Ti neměli vůbec svědomí, ani smysl pro čest.)

Sestup byl obtížný a přestávka skončila. Dr. Markup byl zkušený pedagog. Protože byli chovanci shromážděni u okna, šel se podívat, co se děje.

„Buď opatrný, ať nespadneš,“ volal na Bláhu.

(Všichni vychovatelé i dr. Markup chovancům tykali, jen já, sám nevím proč, jsem jim vykal.)

Pak se všichni společně odebrali na dvorek. Vzali s sebou volejbalovou síť pro všechny případy, ale nebylo jí

„Pardon, já hned...“

Spěchal jsem do předsíně, čtyři páry očí kladly zeď za má záda. V předsíni povolil tlak usmoleného saka, břicho se odlepilo od páteře, jako zloděj jsem odemkl dveře ke schodišti, tiše je pootevřel, obhlédl schodiště, a ještě než jsem stačil za sebou dveře zabouchnout, začala mě dusit vlna srdečného smíchu. Prskal jsem koutky úst. Ano, ještě jedna maličkost, na kterou je třeba pamatovat. Vrátil jsem se, vkradl se na záchod a prudce zatáhl za řetízek.

Běžel jsem po schodišti dolů a rachot vody, ohlušující crčení, v němž se řítila dolů do pustých kanálů s potkany past — babička, past — teta, past — Blanka, partnerka obchodníků se zámořím, Blanka, s kterou jsem nikdy nespal, ten rachot mi zněl tak příjemně jako pleskání potoka o lávku, na níž jsem jako desetiletý sedal se svými malými bratry, a švihal pruty, na jejichž koncích se chvělo několik listů, o lesklou hladinu. Na ulici svítilo sluníčko, hladina nad utonulými se zavřela a plul na ní jen žlutý kus vepřového masa.

Útěky chovanců byly neoddělitelnou součástí života v ústavu. Patřily k němu stejně jako mříže v oknech, každodenní cesty do uhelných skladů, jako králové a fackování nově přijatých chovanců. Útěky měly svůj rytmus a zajímavé bylo, že se dalo předvídat, kdo uteče a komu. Já měl chovance rozdělené do tří skupin. Nejvyšší byla skupina, z níž se vždy rekrutoval král. To byli skuteční loupežníci, kteří buď z vězení přišli, nebo vězení očekávali. Byli zcela bezcitní, a jakkoli se rekrutovali z mladíků patnáctiletých, šestnáctiletých, nejvýš devatenáctiletých, velice mě zaujalo, že nesli ve svých mladých tvářích zapchanou všechnu svou krutost a bezcitnost. Jejich tváře budou stejně kamenné a výsměšné v padesáti letech jako v patnácti. Obdivoval jsem krutou prozíravost přírody, lhostejnou k formám společenského zřízení, které vybavuje již od kolébky všechny občany stejnými demokratickými právy. Přírodě je to fuk. Tiskne svá varovná znamení bezohledně do tváří těch, kteří věrní své predestinaci

potřeba. Bláha slezl docela klidně a od té chvíle byl pro chovance ztracen. Stal se terčem posměchu, urážek, všechny ponižující práce zbyly na něho, a pokud je mi známo, skončil na psychiatrii.

Třetí skupina byla nejméně početná a tvořili ji většinou pouze jednotlivci. Byli to dřiči bez nepatrné známky inteligence. Vůbec ne vypočítaví, se vším smíření. Ani oni neměli svědomí. Manipulovatelní jako snad žádná jiná skupina, dobře vykládali vagóny, uměli je odborně otvírat, byli najímáni uhlíři. Dřeli se pro ně třeba celý den a odpoledne dostali od kočího po koruně, kterou si radostně prohlíželi a obraceli v dlani. Za dva dny si vydělali na nejlacnější cigarety a ještě jim čtyřicet haléřů zbylo. Bez odmluvy poslouchali každého, kdo byl silnější než oni, a kdyby jim někdo z náčelníků ústavu (myslím tím sklepní honoraci) nařídil, aby probodli třeba mě, pochybuji, že by zaváhali. Byli to nádeníci vagónů s uhlím i nádeníci ústavní moci. Najde-li se někdo, kdo je ocení a využije jejich tuposti a oddanosti, pak běda těm, proti kterým je použije. Zabijí, zničí, umučí a budou spát stejně sladce jako po vyložení vagónu. Budou obracet a ohřívát v dlani svou korunu, nepátrajíce, za jakou cenu ji získali. Chovanci z druhé skupiny jimi pohrdali a báli se jich. Báli se stejně jako já jejich nekonečné použitelnosti, která se nezastaví před ničím. Hovořit se s nimi nedalo. Zkusil jsem to s chovancem D. I tuto skupinu příroda poznamenala. Chovanec D. byl albín, shrbený jako orangutan, s hlavou téměř holou, porostlou jen řídkými dlouhými chlupy barvy slámově bílé, které si „česal“ dozadu. Měl krhavé, věčně plačící oči, ne studené, ale prázdné jako studny bez vody, jako vytlučená okna opuštěných domů. Chovanci, naprosto nevynalézaví a tupí ve vymýšlení přezdívek, mu říkali „dědek“. Měl být propuštěn do civilu, jak se v pasťáku říkalo, protože krádež, které se dopustil, byla organizována chytřejšími, ti byli vypátráni, usvědčeni, a D. byl shledán pro svou zcela nepatrnou inteligenci nevinným.

„Těšíte se do civilu?“

„Co bych se netěšil.“

„Co budete dělat?“

„Co bych dělal.“

„No budete něco dělat...“

„To, co tady.“

„Vykládat vagóny?“

„Třeba vagóny.“

„Nebo něco jiného?“

„Možná něco jinýho.“

„Co?“

Mlčení. Chovanci, kteří se kolem nás shlukli, na dědka pokřikovali:

„Dědku, v civilu jsou holky.“

„Hehe,“ smál se dědek, „holky.“

„Budeš chodit za holkama?“ pokřikovali.

„Co bych nechodil.“

S těmito lidmi nebylo možno hovořit. Necháпали nic a myslel-li D. při „rozhovoru“ vůbec na něco, pak se asi divil stejně jako já, proč se s ním vůbec bavím. I při setkání s chovanci třetí skupiny jsem cítil strach. Skupina králů mě deprimovala tím, že byli, tihle svou použitelností, kterou mohl kdekdo tak snadno zneužít. Z ústavu nikdy neutíkali. Byli schopni se jenom přidat (učinili to při vražedném útoku na mého předchůdce), ale když je chytili, všechno vyžvanili. Ne ze zlomyslnosti, ale proto, že byli dotazováni.

Mělo by to být zapsáno do zlaté knihy ústavu, kdyby taková existovala, ale mně utekl chovanec z uhlí pouze jednou. Bylo to v době žalostných podzimních plískanic, v době, kdy jsem byl v pasťáku nejnešťastnější. Nikdo si nedovede představit větší beznaděj než od půl osmé ráno do tří odpoledne chodit a chodit, čvachtat v černém blátě, dívat se, jak chovanci hrnou a vyhazují uhlí, do krve se stydět před kdejakým vozkou, který kdykoliv mi může ukázat svoje těžké dlaně a křiknout:

„To se nestydiš, brát za tohle peníze?“

Styděl jsem se a nepokládal za omluvu, že někdo to dělat musí. Je to ponižující práce a jsem stále přesvědčen, že k tomu, aby byl dohlížitel kvalitní, musí mít stejnou

mentalitu jako ten, jehož hlídá. Jeho obzor musí být stejný, protože kdo dohlédne dál, pustí ze zřetele hlídaný okruh. Má-li ale dohlížitel obzor menší, je to ještě horší. Chovance to roztrpčuje. Je třeba, aby se hlídání a hlídající obcházeli v soustředných kruzích. Dodnes si vážím některých svých bývalých kolegů, kteří toto dovedli. Lidé, jejichž svoboda je omezena, jsou daleko lepšími psychology než profesionální psychologové, jimž je se zavřenými pracovat a vést je na správnou cestu. Pan Kroft byl oblíben pro svou dobrotu, pan Helebrant, řezník, pro shovívavou sílu, která z něho vyzařovala. Pan Holovadský pro určitou přirozenou inteligenci organizátora, který neztratil hlavu, ani když se vracel z uhlí úplně sám, protože všichni chovanci mu utekli. Pánové Flek a Vodička neustále navazovali kontakty s chovanci, protože trpěli drtivými komplexy méněcennosti pro své minimální vzdělání a nedostatek rysů, které vytvářejí osobnost. Domnívali se, že žvaněním s kluky, ti je ovšem za to nenáviděli, budou vypadat jako pedagogové. Nenávist byla obapolná, protože nic se tak nepřičí vězňům jako rovnostářství. Vězni dá velice těžkou práci přizpůsobit se chomoutu nesvobody, a když se mu to podaří (co také jiného zbývá; formy trestů jsou rozmanité a nejhorší je, že nikdy člověk není dost na dně, je to jako s rovnoběžkami, které se protnou v nekonečnu), je na své jho pyšný, protože JEHO jho je skutečně nejtěžší ze všech břemen. Chová-li se dohlížitel ke svému podřízenému familiárně a okázale zdůrazňuje, že já pán, ty pán, je to licoměrnost. Vězeň až příliš dobře ví, že za mřížemi není rovnosti, protože princip nerovnosti je zakotven už v trestu zbavení svobody samotném. O pánech Flekovi a Vodičkovi měli chovanci to nejhorší mínění. A i ti nejinteligentnější se se mnou ohnivě pohádali, když jsem jim dokazoval, že pan Vodička skutečně nebyl za války gestapákem. Jestliže se přece jen některý chovanec snížil natolik, aby se s nimi bavil, dověděli se oba tak strašné nehoráznosti o osobě i rodině chovance, až se zpravidla i přes svou nízkou inteligenci dovtípili, že jde o lži, a dotyčného barona Prášila na místě začali

usvědčovat, a pokračoval-li spor, uchylovali se k urážkám:

„Jste stejně všichni lháři, a proto jste tady.“

V době, kdy jsem působil v pastáku, jsem nabyl přesvědčení, že kdyby vychovatel byl osobností například jen v karetní hře, v mariáši, bulce, gotesu, božím požehnání, byl by chovanci ctěn i pro toto umění. Požadavek, aby dozorce, dohlížitel, vychovatel byl odborníkem právě jen ve výchově, považuji za nesmyslný. Co je to výchova? Čím byla výchova v pastáku, kde byl záchod, sklep, dvorek jako dlaň, maličká třída, zamřížovaná ložnice, uhelné sklady a sklad dříví na Viktorce? Sebevzdělanější vychovatel mohl jen chodit, přecházet a dohlížet na mladíky, kteří prošli utrpením výslechů, mnohdy i věznic, nestačili poznat dívky a lásku a čekal je jenom soud s výslechy, věznice nebo jiný zamřížovaný domov. Ano, virtuózní karetní hráč, mistr v řecko-římském zápase, ale i spisovatel, kytarista byli u nich autoritami.

Ten den, kdy mi utekl chovanec Slavík, považuji za významný, protože teprve po něm mě chovanci přijali do ústavu, zařadili a zvážili. Probudil jsem se do černého jitra na šestce (stala se od onoho opilého rána mou ložnicí), osvětlená okna protějších činžáků se rozplývala v bělostné mlze. Bylo mi zima a erární pach dek mě deprimoval. Pan Flek si šplíchal na obličej ledovou vodu z umyvadla a škodolibě říkal:

„Tak dneska na uhlí? No jo, uhlí, to vy nemáte moc rád, ale zvyknete si, všichni jsme si zvykli, a taky to pro nás nebylo lehký. Vystřídat se musíme. Odbydete si to dneska, převlíknete se, můžete si pak sedět v kavárně třeba do rána a nikdo na vás nic nepozná.“

Ty blbe, říkal jsem si v duchu.

Ty blbe, proč tě musím vidět a mučit si mozek polemikou s tvými žvásty. Proč musím mozek, který akceptoval integrální počet, trýznit a napínat, abych vyvrátil tvé pitomé průpovídky? Proč si kvůli tobě musím opakovat, co dávno vím — že si nezvyknu jako ty, a na co sis ty vlastně musel zvykat, když tě neuživilo ani krejčovství?

bezpečnosti s rozžatými parkovacími světly, u dveří dva policisté v uniformách a mezi nimi Slavík. Tohle bylo zlé. Chudák, byl oblečen dosud do hadrů tak, jak v nich utekl z uhelných skladů. Podepsal jsem se na kartičku, trojí dobrou noc a dveře se s hlasitým skřípáním zavřely.

„Držte se stále u mne, neopouštějte mě ani na krok,“ nařídil jsem uprchlému chovanci.

Kýval jen hlavou, ale bylo na něm vidět, že v milosrdenství chovanců ani v mou čarovnou ochrannou moc nevěří. Měl pravdu, neochránila ho. Než se mi podařilo najít správný klíč, abych dveře oddělující schodiště od ložnic opět zamkl, zhasl někdo světlo. Sáhł jsem, chtěje Slavíka ochránit, kamsi dozadu, do prázdna. Někde z hloubi ložnic ozýval se hluk zápasu, krátké tlumené zakničení jako od psa. Než jsem našel vypínač, bylo po všem. Ztlučený, ze všech možných míst krvácející Slavík stál vratce ve dveřích, jak ho tam někdo vykopł. Vypadal v uhlířských cárech, dosud začerněný ve zkrvaveném obličejí, jako příšera. Oči vyhaslé, plné růžových slz, třásl se na celém těle. Vzal jsem ho za ruku a jako dítě vedł do služební místnosti. Tam jsem mu pomáhal z hadrů, nad umyvadlem umýval. Uložil jsem ho do postele na šestce a napadla mě bláhová myšlenka.

„Chcete, abych vám povídal pohádku?“

Usmál se a přikývl. Vyprávěl jsem mu stejnou pohádku, kterou jsem uspával své malé bratry v malé vesničce, zasuté kdesi daleko v prostoru i čase.

Asi za hodinu se na chodbě ozvalo kašlání, štrachání, škrtání zápalek a hlas, v němž jsem poznal Fidrmuce, komusi sděloval:

„Jak se ozval zvonek, řekl jsem si — jestli přivezli Slavíka, tak dneska poteče krev.“

„To je zajímavé,“ říkali mi občas přátelé, jimž jsem vyprávěl o životě v pastáku a kteří mě občas vyprovázeli ulicí s akáty po obou stranách, až k okovaným dveřím ústavu: „Normální ulice, člověk by neřekl, že v ní může vůbec existovat takové zařízení.“

Jejich údiv byl stejného druhu jako překvapení neza-
interesovaného účastníka rozvodového řízení, který vrtí
hlavou a říká: to je zajímavé, tito lidé, kteří se zde snižují
k pitomým nenávisným urážkám, nabyli přece určitého
vzdělání, čtou pozoruhodná díla světové literatury, kdysi
se i milovali, a teď stojí proti sobě jako dva idioti. Jenomže
pasťák, stejně jako rozvodová síň, věznice, policejní
strážnice jsou zařízeními, kam vstupují lidé, kteří porušili
řád. Nechtěli snášet řadu drobných břemen, ústrků a vlo-
žili na svá bedra jho nejtěžší, jho rozhodování cizích lidí
o svém osudu.

V pasťáku nebylo normální nic. Lidé, kteří se kolem
ústavu motali, pokud to nebyli zrovna rozvážeči pečiva,
masa a mléka, byli vyšinutí. Pasťák mi často připadal jako
magnet, který vše nenormální přitahuje. Hned v druhém
týdnu při jedné noční službě, bylo asi půl dvanácté, se na
mém stole naléhavě ozýval zvonek. Otevřel jsem dveře na
chodník. Na ulici stála starší, prošedivělá, ne příliš čistě
ani vkusně upravená žena.

„Mohla bych s vámi alespoň chvilku mluvit?“

„No, je trochu pozdě. Tady už všichni spí.“

„Je to ale nutné. Strašně nutné. Já s vámi mluvit mu-
sím.“

Pozval jsem ji do kanceláře. V ostřejším světle vypadala
strašně uboze. Vlasy rozlezlé po hlavě a krku, trochu vrá-
vorala.

„Posaďte se.“

Vůbec nereagovala a zdálo se mi, že se soustřeďuje k ně-
čemu, co nemohlo být dobré a co nemohlo ani dobře do-
padnout. Najednou, řekl jsem si, už je to tady, počala kři-
čet, ruce napřažené proti mně:

„Kams dal moje dítě? Kam? Ty vrahu, kams zašantro-
čil mé dítě? Tys ho zabil, vid? Dva roky sem chodím a dva
roky mi říkají, že tady není. A přece ho sem tenkrát pře-
vezli.“

Začala plakat, zdálo se, že pláč ji uklidňuje.

„Vy jste hodnej člověk. Já to na vás poznám. To já
vždycky poznám hodnýho člověka. Ten chlapec už nežije,

Sáhla si rukou kamsi do hadrů na svém těle a vytáhla hrst stokorun. (Kde vzala tolik peněz, odhadoval jsem to na tisíc, bylo u boha. Asi to někde ukradla.)

„No,“ zachechtala se odporně a potměšile, „eště mlčíš? Tohle přece na vás platí. Nebo snad ani tohle na tebe neplatí?“

Hodila mi stokoruny k nohám. Rozpačité jsem je začal sbírat. Vyložila si to špatně.

„No vidíš, že bereš, vidíš. A mluvit taky budeš.“

Čas utíkal, bylo třeba to ukončit. Nasadil jsem lhostejný tón.

„Paní, buď okamžitě vypadnete, nebo zavolám policajty.“

Poplašeně zamrkala.

„Ano,“ sáhl jsem po telefonu, „teď právě volám policii, protože ty peníze jste ukradla.“

„No, no, no, mladej,“ řekla úplně normálně, „však já už jdu. Snad nebude tak zle.“

Balíček stovek zmizel ze stolu, ani jsem nestačil postřehnout jak a kam. Žena začala pozpátku couvat. Šel jsem za ní až ke dveřím na ulici. Odemkl jsem, ona se na prahu zastavila a trochu lítostivě, trochu posměšně i laškovně řekla:

„Ani zašpásovat si nechceš?“

„Ne,“ řekl jsem s líčenou tvrdostí, potlačuje nesmírné překvapení.

„No, je dobře, dobře,“ mumlala a vzdalovala se směrem k zeleným světlům rohové restaurace, která kdysi byla bordelem.

Z těchto podivných příhod a setkání jsem byl zoufalý. Zdálo se mi, že pronásledují jenom mne. To bylo ze všeho nejhorší. Byla to vazba k ústavu, která se den po dni, měsíc po měsíci utužovala. Začalo to těmi neslyšitelnými kroky, v jejichž šelestu a rytmu jsem předvídal nebezpečí, snažil se neposlouchat, ohluchnout, ale můj život bez rodičů, bez lásky, bez oněch čtyř stěn, kam se většina lidí vrací, se stále točil a točil dokola. Do kruhu, v jehož středu byl pasták a na obvodu já, a když jsem v důvěře natáhl

i postavení svých podřízených. Nakonec po hádce s panem Vodičkou, na skládání uhlí se mu nechtělo pro ten šedivý mráz venku, jsem si „vybojoval“ lékařskou prohlídku. S pocitem trapnosti. Vždyť to bylo úsilí stejné síly jako námaha potřebná k urovnání hraničního konfliktu, či k prosazení nového zákona. A já se takto lopotil už kolikátý měsíc. Odnikud a nikam.

Chovance jsem vystrojil do nemožných uniforem. Hoši tak citliví na své ponižující postavení v ústavu i dříve v civilním životě, kde je alespoň mohli kompenzovat výstředními, nevkusnými obleky, které si ale vybrali sami, si oblékli těžké, chlupaté, černé kalhoty, někteří je měli až na zem, jiní vysoko nad kotníky, modré svetry s příčnými bílými pruhy a na to vše obrovská černá třičtvrtěční saka, v nichž někteří vypadali jako v podivných zimnicích, někteří jako v bundách. Pan Vodička se vesele smál, když jsem nad těmi mladými hastroši kroutil hlavou.

„Jen se nepošklebujte,“ napomínal mě, „tuhle uniformu znají všichni policajti tady a vůbec všude. V tomhle vám nikdo daleko neuteče, na to můžete vzít jed.“

„Ten jed bych mu nejraději nasypal do kafe,“ šeptal mi chovanec Topol.

Usmál jsem se, abych vyjádřil, že i já bych tak rád učinil, ale nahlas jsem řekl:

„To by vám tak ještě chybělo. Budete rád, když u soudu vyváznete bez basy.“

Snažil jsem se pomocí vzájemných výměn, abychom na té směšné a ponižující výstroji vyspravili, co se dá, ale moc platné to nebylo. Na ulici nastalo hromadné zapalování cigaret. Několik chovanců se snažilo dodat mi odvahy.

„Nic si z toho nedělejte, to musíte vydržet. Je to jen pár kroků.“

„Ale to nic, hoši. Třeba si lidi budou myslet, že jste z nějakého tramvajáckého učiliště,“ snažil jsem se na oplátku zase já.

Bohužel, v tomhle jsme byli všichni zajedno a nemělo smyslu si cokoli namlouvat. Lidé se za námi ohlíželi, kroutili hlavami, ba někteří i postávali, aby co nejdéle

vychutnali ten kuriózní pohled. Bylo nás, tuším, patnáct a byli jsme všichni silně nervózní. Nakonec jsem to vyřešil dost obstojně.

„Hoši,“ řekl jsem, „nedá se nic dělat. Vy jste nervózní, já stejně tak, všichni na nás koukají. Musíme utvořit hloučky, tak po dvou, po třech. Někdo půjde vpředu, někdo uprostřed a někdo vzadu. Dohodněme se a z tohoto místa vyjdeme po skupinách.“

Zrovna jsem cítil, jak všem spadl kámen ze srdce. Ovzduší bylo srdečnější, zjistili jsme, že plujeme všichni na stejné lodi a v této chvíli máme jeden každý velice mizerné pocity. K ústavu zdraví jsme přišli v hloučcích. Dál ovšem se nedalo nic dělat. Jen procházet kalvárií udivených a zaražených pohledů až kamsi do třetího poschodí. Člověk by myslel, že lidé přicházející k lékaři mají dost starostí se sebou, ale nebylo tomu tak. Chovanci pochopitelně reagovali po svém.

„Nečum, rypáku,“ okřikl Štrobach stařečka.

Dívkám dělali způsobem velice neomaleným nemravné návrhy a ani dámy v letech nebyly ušetřeny hodnocení svých ženských kvalit. A tak nás pronásledovalo zlořečení.

„Dobytkové. Syčáci. Co je to vůbec zač?“

„Zjistit je, odkud jsou,“ breptal stařeček rypák, „a stěžovat si na ředitelství.“

Nakonec jsme přece jen svůj kříž donesli až před dveře doktorky A.

„Bude snad nejlíp,“ řekl jsem té překrásné, silným parfémem napuštěné paničce, „když vejdemo do ordinace všichni najednou.“

„Ale to přece nejde, takhle já nemohu vyšetřovat.“

„Tak se račte podívat.“

Otevřel jsem dveře na chodbu a ukázal jí to své černé hejno. A pochopitelně, i na to rozkládání rukama došlo, začal jsem svou již v pasťáku připravenou řeč.

„Jsme z ústavu, kam se mladíci dostávají z trestu. Ne, ne, ne. Není to trestnice, ale ani na svobodě ti hoši nejsou.“

Dalo mi dost práce vyložit té panince, že nechci chovance vystavovat nepříjemným pohledům a čekající pacienty chci uchránit urážek, případných inzultací. Chovanci, když se jich někdo necitlivě dotkl, byli schopni všeho, a stařeček rypák vypadal přesně na to, že za několik minut dostane od Fidrmuce nafackováno. Tak jsme se tam vhrnuli. Dlouho budu mít před očima obraz svlékání. Ordinaci naplnil pach těl, erární zápach naftalínu. Sterilní, lesklé, vikslajvantové prostředí se zaplnilo potetovanými těly. Staletá historie tetování se zde prezentovala v jediné chvíli. Mořské panny, indiánské hlavy, dívky se splývajícími vlasy, tajemná písmena, hieroglyfy značící nezdařené tetovací pokusy, podkovy, hlavy koňské, ptačí, psí, hlavy námořníků, koruny palem, mořské vlny, lodní stožáry, srdce, kotvy, kříže, řádky pokaňkané notami, sloky plné slov absurdních a lyrických. Defilé neuskutečněných snů. Báseň o tisícileté marnosti, o marnosti přivolat nepřivolatelné. Věčné úsilí o absolutno, které je v každém z nás. Úsilí o věčnost smysly nepostižitelnou. Na těch holých tělech zračila se duše chovanců. I těm nejotrlejší, těm chladnokrevným hráčům s osudem, vyplavala na hladký povrch kůže palma houpačící se na mořských vlnkách, srdce probodené mečem marnosti, kotva, kterou nikdo nehodí, víra, která jim byla odňata. Stigmata marnosti. Past, ze které není úniku.

Od té chvíle se děším tetování. Je to značka nevyplněné touhy, stan na druhém břehu, cejch, katovo znamení. Nebyla to snad krutá moudrost předků, která přikazovala zločincům vypalovat znamení, trhat nozdry, uřezávat ucho, utínat ruce?

Bojím se poznamenaných, protože z druhého břehu není návratu. Mementem navždy je mi případ chovance Františka G. Jako dnes ho vidím ve chvíli, kdy ho přivezl strážmistr odkudsi z jižních Čech. Strážmistr byl starý, šlachovitý, vyschlý muž. V pašáku nikdy nebyl a zdálo se mi, že zamřížovaná kancelář na něho, profesionála, nepůsobí zrovna povzbudivě. Byl zřejmě ze staré školy a nadával bezostyšně na nadřízené, kteří mu nedali auto,

a on takřka již v důchodu aby převážel neznámého mladíka bůhví kam, přes celé Čechy vlakem. Teprve později mi František vyprávěl, že celou cestu ho stařík otcovsky napomínal, vštěpuje mu hesla ze staré dobré školy policejních veteránů: „Poslouchej nadřízené a hlavou zeď neprorazíš. Cesta k nápravě je ti otevřená a nemusíš se po ní bát jít. Každý jednou zhřešil a poslušnost, píle jsou záchranným lanem.“

Pak dostal František od krále pastáku takové dvě facky, až se mu z nosu spustila krev, hned první noc mu připálili chodidla a já jsem pochopil rozpaky starého policajta, který z mříží, zamčených vrat a uniformovaných chovanců vytušil, že si své moudrosti může strčit za kloobok. Františkovy důvěřivé, veselé oči venkovského uličníka se potáhly skelnou, neproniknutelnou blanou. Romantická představa o ústavu veselých mladíků a v jádře dobrých kamarádů se rozplynula v slzách, v sérii ústrků a nadávek, urážek tak hrozných, jak jen se mohou urážet lidé, kteří nic neznamenají a plouží se po dně. O rodičích vyprávěl pak nevrle a zlostně, o policii nenávistně a s opovržením, učitelé byli bandou potměšilých lhářů a jejich plané moudrosti o poslušnosti, cti a práci žvatláním, které je dobré pro nezletilá dítká, křečovitě se držící máminy sukně. Byla to pravda. Pravda naruby. Pravda druhého břehu. S hrůzou jsem pozoroval tuto proměnu a úzkostlivě sledoval každý Františkův krok. Ano, byl ještě pilný a neodmlouval. Zdálo se, že ke mně má důvěru. Jednou v noci přišel za mnou do služební místnosti. Nabídl jsem mu židli a uvařil pro nás oba kávu. Mé pozornosti přijímal roztržitě a nervózně, zdálo se, že myslí na bůhví co.

„Řekněte mi, co se mnou bude,“ vyhrkl najednou a jeho oči byly zase tak čisté jako v těch prvních okamžicích, když přijel v družné zábavě se starým strážmistrem.

Nejraději bych se neviděl. Věděl jsem, že s čistým štítem nevyvázne. Několikrát ukradl auto, vykrádal chaty a naposledy provedl odvážné vloupání do hájovny, kde ukradl zbraň. Řekl jsem opatrně:

Slabým zadostiučiněním, ale zaplať bůh za ně, bylo, když mi chovanec Topol přinesl z kuchyně dva kbelíky s teplou vodou. Podařilo se mi ho tak vycvičit, že ráno co ráno zařukal na služební místnost nebo na šestku a s důležitým obličejem mi oznámil, že voda je připravena a mohu se oholit a mýt.

Pan Flek vyvaloval oči a bylo vidět, že by Topola, který rozebíral mé holení a vkládal žiletku do strojku, nejraději vyhodil.

„To má tak někdo život,“ vzdychal hloupě. „Jen se probudí, už ho někdo obskakuje.“

„Není to zadarmo,“ řekl jsem povýšeně. „Platím ho jako lazebníka. Kolik, Topol?“

„Krabička partyzánek denně.“

„Nic bych mu nedával,“ bručel pan Flek.

„Však vám by to taky nikdo nedělal.“

Holil jsem se, umýval. Topol čistil štětku, strojek a tlačali jsme o tom, co přinesl den. Bylo mi to milejší než žvásty pana Fleka, ačkoliv formálně se Topolovy průpovídky od nich moc nelišily.

„Zatracený uhlí,“ nadával Topol. „Že se jim na to nevyserete? Ať si tam ředitel posílá Vodičku třeba každý den.“

(Vodičku proto, že Flek se dooblékal opodál.)

„Já se vám divím,“ kroutil hlavou Topol. „Kolikrát jsem vám říkal, najděte si něco lepšího. Přece nechcete celý život jezdit na uhlí a dohlížet, aby podlahy byly pořádně vypucované.“

O tom, že celý můj život a život většiny lidí z mého okruhu je uzavřen do pasti, jsem tehdy ještě s Topolem nemluvil. Tenkrát byl tento poznatek uzavřen v oblasti pouze pocitové.

Se vzdycháním jsem si počal oblékat kalhoty, blůzu, obouvat těžké, okované boty. To všechno mi Topol odměně podával, vzdychal se mnou, kroutil hlavou, nakonec mi pomohl do pláště, který jediný byl můj a v němž jsem úzkostlivě střežil poslední zbytek svého já. Byl to můj spojovací můstek k životu, o němž jsem snil, a snad ani nikdy ho neprožíval.

„Na kriminál to, myslím, nevypadá.“

Nejevil v obličejí žádnou radost. Ano, zdálo se, že znatelně zešedl a ohýnky v jeho očích zhasly. Sklopil hlavu a řekl spíše pro sebe:

„Polepšovna, teda.“

Bohužel, nebyl jsem si jist ani tou trestnicí pro mládí. Dalo se to zamluvit. Bylo mu možno poklepat na rameno a bodře promluvit: „Odvahu, příteli. Vydrželi to tam jiní, vydržíte též,“ ale já nemohl. Vybavoval jsem si věty, které by vyslovil ředitel, dr. Markup, vychovatelé Kroft, Vodička, Helebrant, Flek. Ani jedna nebyla k ničemu, a přece jsem věděl, že teď je chvíle, kdy je třeba hodit do téhle duše kotvu naděje. Poslední chvíle. Nebylo to k vydržení.

„Františku, abyste si nemyslel, já nemohu nic. Vůbec nic. Já vás tu jenom hlídám. Mě se nikdo na nic neptá, o ničem nerozhoduji.“

Chtěl jsem ještě říci: „Já jenom s vámi nesu váš kříž a jako Šimon z Cyreny vám ho mohu toliko nadlehčit a poponést o kus dál. Na horu, na ten druhý břeh, půjdete sami, opuštění ode všech.“ Ale k čemu ta silná slova, která byla jen břemenem mým? František se schoulil do sebe. Pak zvedl hlavu a potichu, tak, že jsem mu skoro nerozuměl, řekl:

„Matka to nepřežije.“

„To jste měl vědět dřív,“ odušil by lhostejně pan Flek, ale já mlčel. František se odplížil do ložnice, kde mu tenkrát při příchodu nafackovali, kde mu první noc připálili bosá chodidla, a hlesl jen „dobrou noc“.

U soudu, který měl za týden po naší noční rozmluvě, mu byla nařízena ochranná výchova až do osmnácti let. Eufemické vyjádření pro dva roky v polepšovně. Brzy nato odjel, doprovázel ho pan Helebrant, ačkoli byla řada na mně. Odmítl jsem to bez zbytečných výmluv.

„Jestli mě přinutíte, abych s ním jel, tak ho v první stanici za městem pustím.“

(Mimochodem, od vyslovení této věty začali se mě kolegové stranit a bát. „Pěknej prezent,“ kroutili hlavou pan

Jako obvykle bylo na uhlí určeno deset chovanců. Mar-
ně jsem se snažil přiřadit ke jménům na uváleném papírku
obličeje. Podařilo se mi to pouze u šesti, ale i to mě rozra-
dovalo. Neznámé tváře mě děsily, uhlí mi bylo tak od-
porné, že jsem dokázal jen pasívně nasednout do auta,
vylézt, dojít na jedničku či dvojku a honem spěchat do
hlučné, ale teplé hospody, počítat minuty, které byly ho-
dinami, a hodiny, které byly nabity drobnými, nicotnými
výjevy z mého života.

Nasedli jsme do auta, já k řidiči, ostatní do korby.
V korbě jezdili s chovanci pouze pánové Flek a Vodička,
zřejmě ze strachu, aby jim nikdo neutekl. Rozrážel mě
chlad, trochu mrzlo. Vjeli jsme zelenou branou do objektu
uhelných skladů a byli jakýmsi křiklounem z vrátnice
určení na dvojku. Po přidělení lopat a vagónů mě požádal
chovanec Fidrmuc, abych ho pustil navštívit rodiče, kteří
bydleli nedaleko. Fidrmuc patřil bohužel do skupiny
první, královské, ale s tím se nedalo nic dělat. Nepustit ho
znamenalo riskovat, že se stejně bude flákat nebo, co bylo
horší, že ve vzteku vyvolá rvačku, která by mohla bůhví-
jak dopadnout.

„Jděte si kam chcete,“ pokrčil jsem rameny.

Trochu mě překvapil otázkou, v které hospodě budu,
až se vrátí. Ne, že bych měl pochybnosti o jeho návratu,
dosud mi nikdo neutekl, ale udivil mě ten zájem. Řekl
jsem mu název hospody, měli jsme společnou cestu. Před
výčepem jsme se rozloučili. V lokále, už mě tam znali
a musím přiznat, že se ke mně chovali slušně, mi přinesla
vyzáblá holka, číšnice, kávu s velkým rumem a já se oddal
obvyklému snění. Bože, o čem já to snil... Jaké by to bylo
ve světě bez pastáků, v okruhu lidí, které bych si sám
vybral, v okruhu možností kdykoliv překročitelných. Ale
daleko častěji jsem snil konkrétní sny o tom, že bych
v L. zůstal a setkal se s dívkou, kterou by nepokořovalo
mé pokořující postavení, o tom, že bych večer co večer
vyhlédl prosvícenou záclonou do pusté ulice plačící lis-
topadovým deštěm, pak blaženě zase záclonu spustil
a řekl:

ani slovo. Byl už na druhém břehu. Dojalo mě jeho horlivé ujišťování a falešná lítost, jíž chtěl zachránit poslední chvíle toho svatého večera, kdy všichni, ať chceme či nechceme, věříme, že se narodil Pán. Spali jsme vedle sebe a při každém doteku našich těl jsem se odvracel od toho cizího člověka.

Loučení po svátcích proběhlo v chtěné srdečnosti, jeden druhému jsme nastrovali můstky, ale naše duše byly vzdáleny nenávratně.

Daleko později vyprávěl mi pan Helebrant, že František utekl z ústavu a vyrušen z loupeže těžce poranil nočního hlídače. V černé kronice byla zpráva o jeho odsouzení. Na pět let.

Lékařská prohlídka probíhala celkem klidně. Chovanci vystupovali dosti zdrženlivě a hulvátské výrazy se v jejich hovoru objevovaly toliko zřídka a vždy se našel někdo, kdo dotyčného rozjívence okřikl. Panička doktorka zakrývala štítivost profesionálními žerty, které byly asi na stejné úrovni jako fórky chovanců.

„Pocem, no ty, s tou krasavicí na předloktí.“ Nebo: „No, ty ses zřídil. A co má znamenat tohle?“ prohlížela si nějaký jí cizí vytetovaný hieroglyf.

Ty poslední vyšetřovala již bez zájmu, unaveně a lhostejně. Zdálo se mi, že chovanci jí pohrdají.

„Máte zajímavé povolání,“ řekla mi, když jsme se loučili.

„Skoro vám ho závidím, vždycky jsem se chtěla věnovat výchově mládeže.“

„Hm, hm,“ kýval jsem hlavou, nevěda co jiného říci. Později, když mi někdo dokazoval interesantnost prostředí pastáku, se mi chtělo běsnit. Šašci pitomí! Ti tak dovedli potěšit!

Na ulici mě chovanci počali přemlouvát, abychom zašli někam na pivo. Zpočátku jsem odmítal ze strachu, abych to nemusel platit, nějak mi nešlo do hlavy, že by hoši měli peníze, ale za chvíli se objevilo v jejich dlaních dosti desetikorun, ušetřených to darů od vozků a šoférů z uhelných skladů. Ano, nabízeli se zaplatit i útratu mou. Sám sebe

„Ještě nedávno jsem bloudil po té provlhlé ulici, ale dnes večer jsem šťasten, protože jsem tady.“

Krátce po desáté byl čas k svačině. Chovanci byli čímsi vzrušeni, ale opět to bylo vzrušení, které jsem mohl zaznamenat jen instinktivně.

„Co je, stalo se něco?“

Nikdo neodpověděl. Všichni pokojně žvýkali chléb s máslem a marmeládou, lhostejně pokuřovali a srkali černou kávu, ze které se valila oblaka páry.

„Pokud vás zajímá, kde je Fidrmuc, tak jsem ho pustil do odpoledne na návštěvu k rodičům.“

„To je v pořádku,“ chlácholili mě chovanci. „Řekl nám o tom.“

„Ach tak,“ vzdychl jsem překvapeně. „Slavík se ztratil.“

„Měl peníze,“ řekl starostlivě cikán Štrobach. „Měl bych se po něm podívat. Dost možná, bude někde v hospodě.“

Vagóny k vyložení byly pouze dva, jeden byl již hotov. Se Štrobachem a ještě dvěma vyšli jsme Slavíka hledat. Měl jsem vztek. Ne na Slavíka, ani na sebe, že bych snad špatně hlídal, ale tak. Vztek na pitomý řád ústavu, který člověka nutí, aby druhého člověka hlídal. Při představě, že chodím kolem rampy, ostřížím zrakem číhám, nebo snad dokonce za někým utíkám, jsem jen bezmocně zatínal pěsti. Obchůzka po hospodách neměla smysl. Nebylo tomu tak, ale v obličejích pijáků jako bych četl výsměch. Pijákům, samozřejmě, byla lhostejná skupina špinavých otrhanců, ale špinavým otrhancům, chovancům, nebyl jsem lhostejný já. Pozorovali mě s uspokojením i zadosťučiněním, a když jsme se vrátili, vůbec neskrývali bujně, sebevědomé veselí, které křiklavě kontrastovalo s jejich otupělou lhostejností při svačině. Překotně hovořili, zajíkájíce se dychtivostí-zvědět jeden od druhého nej-různější pitomosti, podivno, výhradně se týkající civilního života. Bezstarostně si vyprávěli o rodičích, vtipkovali o mistrech, učitelích, překvapoval mě jejich až vybraný a kavalírský slovník, když vzpomínali na děvčata. Nej-

ne, ne. Není to trestnice, ale ani na svobodě ti hoši nejsou.“

I mimika se rodila na mých prochladlých tvářích. Hostinský byl z mého extempore úplně zblblý. Jeho pohled plaše poletoval z hloučku ztichlých chovanců na mě a zpět a zase na mě.

„Máte nějaký... něco u sebe... co by...“

Okamžitě jsem se dovtípil, že jeho prostá dušička grázla a zloděje potřebuje vidět nějaký doklad. Tohle mě totiž upoutávalo již delší dobu. Čím větší syčák a ubožák kdekoliv, v restauraci, automatu, ale i ve vlaku, v uhelných skladech, vždy ve chvíli, kterou považoval za nejprůhodnější, zalovil po kapsách a vyňal nějaký úřední doklad. Soudní výměr, předvolání k výslechu, rozsudek, ano, velice často jen občanský průkaz, průkaz brance, vojenskou knížku. Nad lejtrem s hlavičkou mocné instituce pak se svými přáteli, většinou i se mnou, vzrušeně debatovali. Hrdina, majitel orazítkovaného spisku, tajemně tlumil hlas, rozhlížel se a důležitě mrkal. Když pak zachytil cizí pohled od hosta druhého stolu, kupé, lavičky, poděšeně nebo s dávkou pohoršení i mnohdy s vítězným pohledem si zasunul své lejstro opatrně do kapsy. Znal jsem ale i hazardéry, kteří vešli do hospody, vypili několik piv a pak s dávkou furiantství hodili na stůl, většinou přede mě, sám nevím, proč zrovna já měl takovou smůlu, ohmataný papír, knížečku a veleli mi: Čti; případně: můžeš číst nahlas. Což, bylo-li to něco od soudu či od policie, to ještě šlo. Člověk se jaksi poučil. Ale dojemné bylo, když šlo pouze o dopis od sestry, který začínal:

„Milý Jarko,

my jsme tady všichni zdraví a jak se máš ty. Dodnes jsi nedal o sobě vědět.“

Tato touha po vazbě, vědomí vlastní nicoty, zaštífování se institucí, blízkým člověkem, dodávalo majitelům rozsudků, občanských a branceckých průkazů zvláštního, tajemného a ztěžklého významu. Jako by chtěli říci: hle, myslíš si, že s tebou sedí nějaký pan nikdo, ale jsi na omylu. Já dokážu zamotat hlavu jiným pánům, než jsi ty. Já,

prve se zdálo, že mě ve vyvstalých starostech chtějí potěšit, rozptýlit a vzdálit od tísnivého života, který jsem vlastně den co den v jejich středu prožíval. Abych zapomněl na ta hanice o lopaty, lepkavou chuť černé kávy, na své špinavé ruce, uši, abych zapomněl na kovové lesklé mříže, věčný cvakot zámků v otvíraných a zavíraných dveřích ústavu i ložnic. Ale nebylo tomu tak. Již při čekání na auto, které nás odváželo do ústavu, jsem si povšiml, že všechny ty překotné řeči nemají vlastně žádný kloudný smysl, že tekou jako rozlévající se řeka, do které každým dalším hlasem přibývá pramínků. Na rodiče vzpomínali i ti, kteří je neměli nebo je znali jen z dětství a nepatrně, o mistrech vtipkovali chovanci, o nichž bylo bezpečně známo, že nikdy do učebního poměru nevstoupili. Nevměšoval jsem se sice do debaty, ale občas, při zvláště humorných historkách, nebylo možno se ubránit úsměvu, souhlasnému přitakání nebo údivu. Teprve tehdy jsem poznal, že toto vše je hra. Dojemně ubohá, nicotná hra, hraná jen a jen kvůli mně, abych si uvědomil, že i oni, ponížení a zavržení, jsou lidmi jako já. Lidmi se zázemím v solidních rodinách, kteří sice zhřešili, ale kdo vlastně nezhrěšil, lidmi s oporou v milujících bytostech rodičů, slušných mistrů a děvčat. Když jsem jen pohledem a bez úmyslu vnucovat jim svou přítomnost navázal s nimi kontakt, zahalovali se v hrdé mlčení, uhýbali a v jejich očích hořely radostné a samolibé ohýnky. Stejně to bylo v ústavu. Kolegové, to jim musím přiznat, škodolibí nebyli, ale jisté uspokojení jsem zaznamenal i v jejich tvářích. Jenom pan Helebrant mávl rukou a telefonicky ohlásil Slavíkův útěk policii. Bylo to podivné, ale celý ústav se od našeho návratu jaksi semkl. Oběd, který byl jindy nechutným a trapným aktem, provázeným hrubými nadávkami na stravu, oplzlými anekdotami, znervózňujícím poslušným a házením knedlíky, chlebem, hlasitým vypouštěním větrů, ten běžný oběd se toho dne stal štědrovečerní večeří. Slavnostní vzrušení, perfektní společenské vystupování, vzájemné úsluhy, úsměvy. Chovanci byli jako proměnění. I ti nejponíženější a nej-

„Dám se poddat.“

Nato mi Topol, zajíkaje se smíchem, sdělil:

„Dejte pani prášků šest, má sračku, práci čest.“

Tohle mě přece jen zarazilo. Zakoktal jsem:

„No dobře, ale proč jaksi... ostatně ta písmena ani neštymují... D, B,... a má být P.“

Štrobach, rozlícen nad pokaženým „žertem“, prudce odstrčil Topola.

„To máte tak. Přišla paní k doktorovi a on jí napsal recept. S tím receptem šla do lékárny a lékárník to rozluštil tak, jak to Topol říkal. Akorát místo ‚paní‘ má být ‚babě‘.“

A vypukla prudká hádka, co má vlastně v hádance správně být. Zda „babě“ nebo „paní“. Zapatichtěl jsem, nemaje ke vzniklému sporu co dodat. Když už to trvalo moc dlouho, tak kdosi přišel na jinou zábavu. Začali si dobírat patnáctiletého V., který měl již tříměsíční dítě. Dobírat samozřejmě svým způsobem.

„Řekni, vole, jak jsi jí to dělal, že měla hned haranta.“

„Kde jsi jí šoustal?“

„Von je z venkova.“

„Tak ve stohu, jó?“

„Řekni!“

Měl jsem strach, že se V. urazí. Byl to takový rudolící venkovan, vlasy jako dráty, modré, lhostejné oči. Když se nadechl a začal, že jako on měl v hlavě a řekl jí „pojd' ven“, přestalo mě to bavit. Tady nemělo nic cenu. Ti kluci se snad narodili jen proto, aby skončili v pasťáku. Říkal jsem si: Tak on má v patnácti letech tříměsíčního chlapce. Sám je v ústavu, čeká ho soud, pak další ústav... a klidně si žvaní, že jako měl v hlavě a řekl jí „pojd' ven“. Chápal bych, kdyby zrudl, kdyby některému z dotěrných tazatelů vrazil facku, kdyby s mladickou přemoudřelostí zavedl řeč na své dítě, ale na podrobnosti jeho zřejmě první (ale kdoví, možná že byl zkušenější než já v sedmadvaceti) souložce jsem zvědav nebyl. Poslal jsem Topola, měl tak ještě nejvíce soudnosti, aby vybral peníze a zaplatil. Následovala pochopitelně hádka o to, kdo více či méně vypil,

devótnější mě mýjeli s hrdými úsměvy. S překvapením a pokorou jsem si uvědomoval, jak málo znám psychologii člověka zbaveného svobody. Já namyšlený hlupák! Bylo mi směšné mé uspokojení nad tím, že stejně jako já chápu postavení chovanců, chápou i oni mne. Jak jsem se v té chvíli styděl za vycvičeného Topola. Toto byli hrdí, svobodní lidé, kteří skrze jednoho svého kamaráda v nesvobodě se radovali nad jeho nabytou volností a každým gestem naznačovali, že i oni svobody dojdou. A mezi námi byla nepřekonatelná propast, výsměšně se šklebila a určovala mé místo pouze na jedné straně. Byl jsem JENOM dozorce. Všechno, co mě snad odlišovalo od kolegů, byl toliko nátěr, vhodný k hladšímu provozu tohoto donucovacího soukolí. Chtělo se mi brečet. Byl jsem úplně sám, jako kůl v plotě. A všechny myšlenky na útěk nevedly k ničemu, nebylo kam. Obklopila mě past, samota a prázdnota. Co zbývalo? Hospody, tak dvě, tři, vinárna jedna, dvě, přátelé, nikoho jsem nezajímal, všude mi bylo vláčet jenom své těžké tělo a prázdnotu v duši. Určení, ta neměnná predestinace do kruhu sociálních možností, kapacity mozku, mě bolelo jako dosud nikdy. Všechno to koketování s možnostmi, které jsem neměl, se rozlétlo jako pestrá, leč křehká mýdlová bublina.

Následující den jsem proležel na zamřížované šestce až do sedmi večer, kdy jsem nastupoval noční službu. Po celý večer prožívali všichni radostné a vzrušené chvíle. Tu a tam mě někdo oslovil a ptal se, zda Slavík byl vypátrán, ale nebyl to vlastně dotaz, spíš spokojené zjištění. Poprvé došlo k sbratření protichůdných skupin. Hrdý Fidrmuc pokojně uhnul, když malý Š. chtěl pod ním umýt chodbu, všichni rychle pendlovali mezi sklepem, záchodem a společenskou místností, všichni mi dávali najevo, že my dozorcí nejsme v ústavu ti rozhodující, skupiny seděly jako u táborového ohně. Dva chovanci, kteří se nedávno vrátili z trestnice a patřili mezi krále ústavu, s očima rozšířenými vzrušením popisovali útěk jakéhosi Mudrocha. Útěk spojený se střelbou, utužením kázně až do nemožnosti, dojemný, romantický útěk zakončený kariérou

Až jsem se zachvěl vzrušením a radostí.

Ústav mne již natolik pohltil, že mě stejně jako chovance vzrušovala představa děje, pohybu ve stojatých vodách zamřížovaného světa. Kdo to jen může být? Řekl jsem do sluchátka své jméno, pln dychtivého očekávání něčeho, co mohlo, v té chvíli jsem byl o tom přesvědčen, změnit můj život. Bludným krokům dát směr a cíl.

„Mohla bych se s vámi sejít?“

„No prosím, ale samozřejmě, že ano,“ blábolil jsem, poznáváje v hrčení sluchátka hlas odpolední lékařky.

„Ale já myslím hned, nejste-li zadán,“ švitořila rozto-mile.

„Zadán, zadán,“ opakoval jsem bezmyšlenkovitě a před očima se mi vynořil pan Helebrant a vrátný z koleje mediček.

Ó, jak malými byli přede mnou v té chvíli. Přede mnou, který jsem narůstal do velikosti nejméně velblouda.

„Vůbec nejsem zadán.“

Smluvili jsme si sraz. Byl jsem povýšen, narostla mi křídla, na kterých nebylo problémem doletět do nebe. Těžko dovede prostáček ohodnotit své skutečné postavení. Vše, po čem neurčitě touží a co se posléze začíná rýsovat, připisuje jen sobě, svým kvalitám, sám sebe hází na misku vah a nenalézá se lehkým.

Doktorka A. přijela vlastním autem. Okouzující situace. Bohužel, nestačil jsem si spočítat, jakou část života bych musel střídat desetikorunku ke korunce, abych i já nabyl vlastního, jak majitelé aut rádi říkají, vozu. Snad třetinu nebo spíš polovinu života, za předpokladu, že bych v šedesáti letech zemřel. Ale bylo to ve mně. Ten pocit prostáčka, který při spatření majetnějšího či nadřízeného projevuje k němu dětinskou přichylnost.

Podali jsme si ruku jako rovný s rovným a já byl pozván do bytu na kávu a trochu koňaku. Přiznám se, že jsem ani nic jiného neočekával.

Do auta, dvířka mi bohužel nešla zavřít, ale sliboval jsem si, že tento nedostatek odstráním, jsem vstoupil podruhé v životě. (Až s ní pojedu podruhé, potřetí a snad

v Kanadě. Zdálo se, že skoro každý odněkud utíkal a jeho útěk šťastně skončil, a těch několik, kteří neutíkali, alespoň vyprávělo o svých šťastnějších přátelích. Zajímavé na všech těch dojemných smyšlenkách bylo, že nikdo ze vzpomínaných hrdinů neutekl zpět do učení, školy, do rodinného kruhu. Všichni končili mezi desperáty, které „čekal provaz“, mezi muži cizinecké legie, všechny historiky měly pointu ve zjištění dalekosáhlých a nepřehledných možností, jak přetrumfnout zákon, vyzrát na policisty, dozorce, vyzrát na celý svět, který chovance vyvrhl jako prašivé psy a dnes se jim posmívá, naznačuje možnosti, jak se znovu vrátit a znovu být zavržen.

Před jedenáctou, na ložnicích bylo dosud živo, vše vypadalo na klidnou a pokojnou noc, na mém stole zazvonil zvonek. Vyhlédnout z okna se bohužel nedalo, okno vedlo do dvora zastřeného závěsy mlhy, do nichž blikala žlutá, oranžová a namodralá světélka těch, kteří dosud bděli před bludičkami televizorů, nad knihami, nad hlavičkami spících dětí. Znovu a znovu zněl zvonek. Nějaký mladý blázen od policie, napadlo mě. Otevřel jsem služební místnost, obrovský svazek klíčů v ruce, nervózně odmykal zamřížované dveře oddělující ložnice od schodiště a chodby. Trvalo mi to dlouho, za celé své působení v pasťáku nenaučil jsem se rozeznávat jednotlivé klíče pohledem. Něco mě zaráželo, jako by zdálky přicházely šouravé kroky, kroky, signály nebezpečí a krve. Zachvěl jsem se. Ano, bylo to ticho, ticho, zlověstné, hluboké ticho, které se rozprostřelo po ústavu, jakmile zazněl zvonek. Otevřel jsem dveře páté ložnice. Jedna vedle druhé stály bez hnutí postavy chovanců v dlouhých nočních košilích u otevřených oken. Jako sochy se dotýkali dlaněmi mříží. Otevřenými okny proudila do místnosti syrová, vlezlá mlha. Mříže se rýsovaly ve světle pouličních lamp jako přesné tlusté čáry. Nemohl jsem zadržet tlukot svého srdce ani třes, který vycházel z krajin žaludku a končil v prstech. Mé kroky se ozývaly ústavem, který ačkoliv osvětlen mdlým přísvitem nočních lamp, jako by byl ponořen do tmy. Před ústavem stál automobil Veřejné

bylo čisto a teplo. A. bydlela v prvním patře. Nikdy jsem v tak hezkém bytě nebyl. Byl jsem totiž z té většiny lidí v tomto státě, která dědí po rodičích otlučený nábytek, oprýskaná umyvadla, elipsovité toaletní zrcadla, moly a zápach naftalínu, porculánové schránky s nápisy SALZ, PFEFFER.

Pili jsme samozřejmě koňak, nemohlo na něj nedojít. Vše, co se zdálo neskutečným, koňakem průsvitnělo, měl jsem pocit, že natáhnu-li ruku proti břichu doktor-ky A., projde jím stejně jako trsem pestrých podzimních květin, zavřeným oknem, zdí, která nás dělila od široké vzdušné ulice, od čtvrti, kde jsem nikoho neznal. Jen koňak byl ohnivý a skutečný. Za jakousi přepážkou spalo čtyřleté dítě, dnes už jsem zapomněl, zda to byla holčička či chlapeček, a bludička, kterou jsem si pletl s hvězdami, bylo letadlo, které řídil manžel té neskutečné přede mnou. Kolébal jsem se v křesle jako on v těch křišťálových svět-lech blikajících do okna.

„Jsem vlastně Slovenka,“ usmívala se ta přede mnou. „Ale to, co ti teď řeknu, musíš pohřbít ve svém srdci, ni- komu jsem to ještě neřekla.“

Naklonila se ke mně.

„Můj otec byl hlinkovec. Byl majorem Hlinkovy gardy. Zastřelili ho po válce. Tak, bez soudu.“

V krásných, nalíčených a opilých očích se třpytily slzy, líčidlo se rozpíjelo a usazovalo v temných stružkách na hebkých tvářích. Mé bdící, strážlivé já pomalu a s lehkými rozpaky sestupovalo z vysněného piedestalu na zem, plnou oprýskaných umyvadel a porculánových schránek s nápisy SALZ, PFEFFER.

Ta přede mnou již ukončila lékařská studia v Košicích a pracovala ve Výzkumném ústavu atomové fyziky.

Uvažoval jsem, zda už nastal čas tu komedii skončit, ale pohled na studené prosincové hvězdy, pohled na hodiny, které ukazovaly dvě s půlnoci, mě znovu a znovu ukolébával do teplého křesla.

„Tohle, co dělám, to je pitomá práce. Ale vrátit, vrátit se nemohu už nikdy, nikdy.“

A. se vrátila, otevřela skříňku, před níž jsem se zrovna znovu ukláněl.

„Sbírám bodné předměty,“ řekla a mířila mi na hrudčímsi lesklým. Pak to lesklé stiskla a světla, vrhaná vějíř lamp, si pohrávala na děsně blyštivé, tenké, ocelové čepeli.

Ale to bylo vše. Tím představení skončilo. Hraje si se mnou, jako bych byl Štrobach, napadlo mě a motal jsem se zpět ke křeslu. Opět se mi sklížily oči a usnul jsem hlubokým, bezesným spánkem. Tentokrát mě probudilo její volání. Zdvihl jsem těžká víčka. Ležela na gauči úplně nahá. Nikdy jsem se nehonosil a nehonosím nějakou mužností, ale patrně i ve mně je ten radar, který velí muži přiblížit se k nahé ženě. Byl jsem ovšem oblečený. Když mi pomáhala za šatů, zdálo se mi, že to patrně není v pořádku. Pak jaksi z pocitu, že něco má být, jsem se pokoušel s ní spát. Ale marně. Nešlo to. Nemohu říci, že by mi to v té chvíli nějak příliš vadilo. Bylo to asi jako na plovárně, kde se všichni koupají a člověk mezi nimi prochází oblečený. Cítí se jaksi povinen koupat se též, třebaže ví, že voda je studená a slunce schováno za mraky.

„Nezlob se,“ řekl jsem s provinilým úsměvem, „ale já, víš, nemůžu.“

Zašeptala:

„Ale to potom znamená, že mě máš rád. Opravdu rád.“

„Mám, promiň, ale chce se mi strašně spát.“

Koňak, mrazivý den a bdění, bylo již půl čtvrté, vykonaly své. Usnul jsem potřetí. Ve čtyři hodiny mě probudila.

„Tady nemůžeš spát.“

„Aspoň ještě chvíli,“ zaprosil jsem.

„Ne, to nejde. Ráno přijde paní uklízet a nesmí tě tu najít.“

Bylo mi sice dost mizerně a tak trochu na omdlení, ale přesto jsem se zmohl na cynickou větu, která ovšem nemohla nijak zlepšit mou situaci vetřelce v cizím bytě.

„A kdybych s tebou spal, tak bych ven nemusel?“

„Mluvíš nesmysly, ta paní skutečně ráno přijde, na tom se nedá nic změnit,“ řekla nervózně.

S bezmeznou důvěrou zahalil do mého mlčení sen o krásné, nedostupné dívce ten noční tuláček, svěruje mi fotografii své sestřenice.

Rovnou na hlavu vylila mi svůj žal bláznivá žena, kterou by kterýkoliv z mých kolegů vyhodil bez naslouchání jejím preludům.

A já hrál své divadélko, tváře se tu zkormouceně, tu dodávaje naděje. Mihla se mi před očima, svíjejíc se žalem, aby vzápětí zmizela v okně s důstojnou maskou staré kurvy. A zase stejně jako pro Štrobacha byl jsem ten dobrý člověk, smutný zpovědník.

Do sektorového pohodlí, titěrných blbostí, štíhlých, mírně zaoblených váz, válcovitých a vějířovitých lamp, zavedla mě A., aby mlčenlivému romantickému desperátu, jehož masku jsem před ní přijal, podvědomě vytušiv, že si to přeje, do klína vybrečela svůj žal, zklamání ze života plného touhy, chuti k čemusi velikému, který skončil fádně a logicky v županu dobře situované, dobře živené, ale prázdné, děsivě prázdné paničky.

Mihla se v okně, kde zanechala sen o rodičích — dobrodruzích, vědecké práci, o milenci — romantickém desperátu.

Jako ten otloukaný cikán, jako ten malý tuláček, jako ta nešťastná káča z malého města, jako ta bědná kurva z hostince zářícího zeleným světlem, kde jsme hráli s vrátným z koleje mediček karty a zpívali smutné i veselé písně.

Ulice byla zmrzlá na kost. Kroky se v ní rozléhaly a zvonily. Koňak, zima a utrpené příkoří činily mě statečnějším a statečnějším. Hartusivě jsem polemizoval s Blankou, bouchal do stolu a drmolil věty:

„Uvědom si konečně, že všechno je jinak. Zadarmo byt nedostaneme a peníze na něj nemám. Jsem jenom jedenáctistovkový učitel, za pět let mi přidají sto korun.“

„A vy, Štrobach,“ hádal jsem se s cikánem, „vy si nechte ty vaše kecy. Ve skladě máte hovno, a ne nový kvádro, jste jenom chovanec polepšovny, dělejte tedy dobrotu a nežvaňte. Za kecání si oblek nekoupíte. Kdybyste nežvanil a nesnil o tom, jak se obléci, tak jste nemusel krást.“

vím, že nežije, ale řekněte mi, že to není pravda. Já chci jenom, aby někdo řekl, že to není pravda. A vy, vy mi musíte říct, že je živej.“

Zmlkla a vpila se do mých očí svýma šílenýma. Pokračovala chraptivě a jakoby s velkou námahou.

„Ty jsi můj syn. Koupila jsem ti jednou na Matějský pouti žlutej a modrej balónek. Měls na sobě bílý punčoškovej kalhotky. Táta ti pak balónky propálil cigaretou a my jsme oba brečeli. Ty jsi můj syn a mně říkali, že tady nejsi.“

Byl jsem samé rozpaky. Venku tma jako v ranci, na ložnici padesát grázlů a v kanceláři šílená ženská. Zkusil jsem přijmout její hru. Vzal jsem ji za ramena a lehce vtlačil do židle. Páchla špínou a alkoholem. Trochu jsem se jí štítil, ale přemohla to myšlenka na vlastní matku. Kde ostatně je moment, který totální zoufalství a beznaděj přepne do polohy pomatení mysli? Zašeptal jsem:

„Ano, jsem tvůj syn, ale smíme to vědět jenom my dva. Nesmím odtud. Musím být pořád tady. A ty sem nesmíš. Ale je dobře, že jsi přišla. Už jsem tě neviděl, ani nepamatuji.“

Tiše plakala. Pak najednou přestala, přes obličej jí přelétl lišácký výraz:

„Ty ale umíš kecat. Ty dovedeš člověka voblbnout. Jsi hodnej, ale blbej,“ zvyšovala hlas, „jsi strašně blbej a myslíš si, že ti ty tvoje volovinky budu baštit.“

Vstala.

„A teď mi řekni, kde schováváš toho máho kluka. To má zlatý dítě, který nikomu neublížilo. Ne, ublížilo mámě, mámě teda ublížilo, ale tobě ne.“

Začala nepřičetně řvát.

„Co ti udělal můj kluk, ty syčáku jeden? Chtěl sis mě koupit, voblbnout sladkejma řečičkama. Ale já vás všechny znám. Mě nezblbnete ani neukonejšíte. Táhnete všichni za jeden provaz, ty, fízlové, doktoři, učitelé. Vás nikdo nepřechčije, ale já jo.“

Zamrkala potměšile.

„Tak nepovíš? Nepovíš? Ale povíš.“

„Tohle,“ odhodil jsem v duchu fotografii sestřenice, „tohle že je vaše holka? To vyprávějte někomu blbějšímu.“

Hartusil jsem, polemizoval, napřimoval se, ale ty obličej, které se mihly na několik vteřin v osvětleném okně, trčely do tmy bledé, bezbranné, z očí jim tekly slzy.

„No jo, no jo,“ bručel jsem smířlivě, „snad nebude tak zle pro pár slov, no tak, všechno je v pořádku, snad jsem tolik neřek, zas bude všechno dobrý.“

Doklopýtal jsem k nábřeží, pod kterým ležela černá, nehybná řeka. Opřel jsem si čelo o drsnou zídku a začal strašně, zoufale a bezmocně brečet:

„Pane Bože, pane Bože, já už nemůžu. Nemůžu. Nemůžu. Fakt, pane Bože, nemůžu.“

Dny před vánocemi byly naplněny radostným vzrušením. V ulicích se objevily bachraté kádě na kapry, náměstíčka a parky se hemžily lidmi, kteří nakupovali jedličky, smrčky. A ty výkladní skříně! Péra bažantů, vyhaslé oči zajíců, žluté oškubané krůty, bělavé husy, to vše se odráželo v pestrobarevných koulích, velikých a větších, maličkých až titěrných, spletených ozdobnými řetězy, až přecházel zrak. Museli to být šťastní lidé, kteří si vymysleli tyhle svátky. Nám v pasťáku to bylo jedno. Tedy, ne zase tak docela jedno, ale co jsme mohli dělat. Pro nás zkrátka byla brzy tma a pozdě světlo, takže přes vykládání vagónů nebyl aspoň hodinu přehled a my mohli v přetopené ohřívárně sedět na lavicích a klábosit o blbostech, dokud nás některý z šafářů nevyhnal na mráz. A kdo chtěl, mohl si na tu hodinku vlézt na zem pod lavici, stočit se do klubíčka a pěkně si zchrupnout. Přiznám se, že většinou jsem to byl já. Vlastně jsem takhle na podlaze poprvé zaznamenal vánoce, které se ohlásily přesně tak, jak se na pasťák sluší.

Uvelebil jsem se jednoho černého jitra na podlaze pod lavicí a ještě před usnutím stačil zaznamenat, že se dva chovanci ztratili. Nemohlo to znamenat nic než útěk. Venku byl dvacetistupňový mráz, těžko bylo předpoklá-

dat, že se šli projít, v soukromí si popovídat či co. Bylo to mrzuté, ale jako při většině mrzutých situací v pastáku, dělat se nedalo nic. Převaloval jsem se na špinavé podlaze tak dlouho, až jsem nakonec přece jen usnul. Probudilo mě diskrétní zatahání za límec. Ještě vleže jsem otevřel oči do té hnusné špíny mrňavé ohřívárny, do toho štiplavého, provlhlého kouře, zamazaných postav, klátících se v kalném světle holé žárovky, sem a tam. Předě mnou stáli ti dva ztracení chovanci a shlíželi na mě, nepřeháním, andělsky.

„Přinesli jsme vám na vánoce něco pro rodinu,“ šeptali, naklánějíce se nade mne.

„Žádnou rodinu nemám,“ zabručel jsem, „a vůbec, co mě nenecháte spát.“

Ale vánočnímu daru jsem neunikl. Chovanci si sedli na bobek a z dvou pytlů, v nichž uhlíři rozváželi uhlí určené do menších domácností, začali vytahovat drobné rudé mandarinky, obrovské oranžové koule pomerančů, žluté citróny, jablka barev pestrých, žlutých, červených a — to nejlepší nakonec, jeden hmátl kamsi pod stůl a přisunul přede mne bedničku datlí.

„Kde jste to... vy blázni... co vás to napadlo?“

Dojali mě, ačkoliv v tu chvíli mi bylo jasné, že to nadělení pochází z krádeže.

„Bože, bože, tohle je zas radost,“ hořekoval jsem v duchu.

„To je pro vás. Pro rodinu na vánoce. Abyste měl pod stromeček. K večeři. Něco k zakousnutí. Něco na zub.“

Mleli o překot a vypadali jako psi, když člověku rozkoušou boty a pak, každý jednu v zubech, si přijdou pro pohlazení.

„Pramen?“ zeptal jsem se nedůvěřivě. „Nebo prodejna zeleniny?“

„Neptejte se,“ smáli se vítězoslavně. „Stejně neuhádnete. Na tohle nemůže nikdo přijít, nemáte se čeho bát.“

„No jo, hoši,“ zvedl jsem se ze země, „ale já si to nemohu nechat. Jednak je toho jak pro malou prodejnu ovoce a zeleniny, co bych s tím vším dělal, jednak prostě po-

ruku z kola ven, přijal ji jenom ten, kdo se jakoby v šíleném smíchu, v děsivém šklebu osudu se mnou jen zatočil, zmizel a nechal mě motat se na stejném místě s rukou, tou v dobrotě srdce nabídnutou rukou, která zůstala trčet do prázdna. Já i pasták jsme se stávali spojitými nádobami. V každém nově přišedším delikventu nacházel jsem sama sebe, a osudy chovanců, jejich nekonečná bludná pouť se stávala i poutí mou.

Při jedné odpolední službě, to už mrzlo, ulice, stromy se zbylými listy měly popelavě šedou barvu, bylo nutno zavést kluky na lékařskou prohlídku. Přesněji řečeno, měl jsem dvě možnosti. Buď jít s pěti chovanci skládat uhlí, čert už dnes ví kam, tuším, že do nedaleké nemocnice, nebo je doprovodit k lékaře. Jedno ani druhé nebylo záviděníhodným posláním. Když jsem si představil těch pět hadrníků a sebe — dohlížitele, běhal mi mráz po zádech. Od své první pouti do sklenářství jsem měl hrůzu z podobných zakázek. A když jsem si představil, jak pitomě a zimomřivě stojím na setmělém chodníku s rukama v kapsách, jak vrhám kradmé pohledy na kolemjdoucí chodce, aby snad, proboha, mne někdo nepoznal a neoslovil... který bláhovec si tento ústav vymyslí? Měl vůbec představu o lidech, kteří budou chodit, dozírat, popocházet a držet v šachu čtyřicet, padesát polapených mládenců? Čím vlastně by měli být?

Představa odchodu na lékařskou prohlídku nebyla o nic vábnější. Jak uhlídám v ústavu zdraví patnáct, dvacet chovanců? Má ten, kdo po mně chce, abych na chodbě plné slušných lidí běžel za někým, kdo mi prchá třeba ze záchodu, a křičel: „Pocem, pocem! chyťte ho!“ zdravý rozum? Proč? Nač? Vždyť nic neukradl, nikoho zde neuhodil. Viděl jsem se, jak v hloučku pokojných občanů vykládám, že pasták je ústav, kam se mladíci dostávají z trestu, ne kriminál, to zrovna ne, ale jsou tam mříže a nikdo nesmí utéct. Už jsem v té představě začal rozhazovat rukama, abych ty pořádné lidičky, kteří o pastáku v životě neslyšeli, důkladně přesvědčil a vyložil jim postavení své

K radostem těsně předvánočním patřilo i to, že jsme stále častěji chodili vykládat dříví. Bůhví, čím to je, že dřevo působí tak uklidňujícím dojmem. Pravda, chovanci kradli i tam, ale kradli, řekl bych, daleko decentněji, i když ne méně, a drahé cigarety vykuřovali s důstojností anglických lordů.

Z civilního světa pracovaly na Viktorce většinou ženy. Dělalý nudnou a monotónní práci. Uchopily přisunutý špalík, zasunuly pod automatickou sekeru, která ho rozsekala na drobné kousky, ty pak, když jich byl dostatečný počet, svázaly drátem do kola. Ale bylo příjemné naslouchat, jak hovoří o kaprech šupinatých a lysých, o receptech na cukroví a saláty, o tom, co ty vánoce stojí a jak si všechny ty udřené a uprášené ženské oddychnou, až bude po všem a zas budou osm hodin denně jen zasouvat špalíky pod automatickou sekeru.

„Hm, hm,“ kroutil jsem hlavou. „Tak tohle je život. Vlastně, taky pasták.“

Ani na uhlí, kam jsme se tehdy dostali zřídka, to nebylo před vánoce zlé. Šafáři se strašně opíjeli, a ne snad, že by se s nimi dalo o to lépe jednat, ale velice zapomínali. Pletli si nás v opilství s uhlíři, pletli i počet vagónů, a tak se často stalo, že místo určených tří vagónů jsme drze vyložili jen jeden.

Práce v těch vzrušených, blýskavých a uspěchaných dnech bylo nad hlavu, a chovancům se peníze jen hrnuly. Korunky z krádeží i poctivé korunky, které rád zaplatil starý vozka za naložení svého valníku. Silné mrazy udeřily nečekaně a kočové byli na nohou od časného jitra. Až do temného večera hrčely městem valníky s uhlím a klapot podkov grošáků, běloušů i těžkých rapů a hnědáků vytvářel ovzduší starého světa z čítanek, které, zaplať bůh za to, byly vždycky poněkud pozadu za dobou, v níž strašily již pojmy decibelů, uniformity, nudy, únavy, nervových chorob a blázců.

Sám jsem rád kočímu (kočové i šoféři od špinavých nákladáků byli přesvědčeni, že i já jsem v pastáku zavřený a mám tam funkci jakéhosi kápa) ohlídal koně, aby si

obdarovaný, za mnou běhali jako psíci a obraceli mi před očima své kapsy, kde měli bohatství ve formě ušmudlaných papírových peněz, změti mincí.

Sám nevím proč, zavedl jsem při svých předvánočních nočních službách takovou podivnost. Pln vzpomínek, trpkého a permanentního rozčarování, počal jsem si při noční službě, nemoha většinou usnout, vařit černou kávu, kterou jsem si často zpestřoval rumem z láhve ukryté pod slamníkem na šestce. A protože jsem býval sám sobě nebezpečným a příliš zarmouceným společníkem, nezbyvalo mi než pozvat na kávu i několik mně blízkých chovanců. Bylo to v tom prostředí mříží, zámků, donášení, špiclování a krutostí cosi fantastického, převratného. No, snad to i způsobily blížící se vánoce, ale když se v pozdních nočních hodinách shromáždil v mé služební místnosti ten první hlouček, chodili všichni kolem po špičkách a i největší lotři závistivě pomrkávali po dveřích, z nichž se štěrbinami linulo žluté, teplé světlo. Pozorování těch bílých nočních ptáků s potetovanými krky, pažemi i nohama, rozsazených po zemi i po mém lůžku, navlečených do sepraných košil neurčité již barvy, vyvolávalo neopakovatelné pocity. Všichni byli a snažili se být jaksi lepšími. Vznikala atmosféra ne nepodobná atmosféře po nešťastném útěku chovance Slavíka. O pastáků, proviněních, která chovance zavedla až do domu U dobrého pastýře, se nemluvílo, a když, tedy jako o čemsi pomíjivém, jako o ztracené dvacetikoruně, rozbitém kolenu, rozlitém pivě. Každý vybíral ze svého života to lepší, chovanci líčili dokonalou shodu v rodinách, které ztratili mnozí navždy a mnozí je ani nikdy nepoznali.

Začalo to bilancováním. Chovanci účtovali se svými minulými životy. Přehrabovali se v penězích, které si z nepochopitelných důvodů přinášeli na naše noční dýchánky, v penězích nabytých od sešlých úředníků, babek penzistek. Každý měl malého bratra, tříletou sestřičku, hodnou maminku a ustaraného tatínka. Celý hračkářský krám se dal vybavit z jejich fantazie. Celá trafika, lahůdkářství, obchod textilem a obuví.

ukrytým pod slavníkem na šestce. A já se každé té noci víc a víc bál. Nebyl to už živočišný, biologický strach z fyzické srážky, jako někdy při prvních nočních službách, ale strach z kořene všech těch věcí — jejich i mých. Strach z neschopnosti rozumně jednat, strach z překážek, které nemohlo zdolat rozumné jednání. STRACH Z ÚTĚ-KU DO NEROZUMU, LŽI, LSTI, KRÁDEŽE A LOUPEŽNÉHO PŘEPADENÍ.

Cítil jsem, jak šach, v němž udržuji chovance pokorným nasloucháním jejich snům a fikcím, je labilní a podvodný. Stačil silnější, otrlejší a vzdělanější chovanec a rozfoukl tuto umělou květinu, která vyrostla v noci za mřížemi ústavu, jako přezrálé chmýří letní pampelišky. Ale to bylo tehdy. Teď už vím, že všechno lze člověku vzít: důstojnost, zaměstnání, peníze a i život, ale nikdy sen, který si vytvořil o sobě. S touto fikcí odchází do podsvětí, do vězení, do hrobu. Teď si vzpomínám, a v mém dnešním přesvědčení mě to jen utvrzuje: po dobu mého působení v ústavu, a dokonce i po mém odchodu se chovancům podařilo udržet naše noční schůzky v tajnosti. Snad z předchozího dostatečně vyplývá, jak kuriózní tohle bylo v prostředí, kde každý prásknul, co věděl, a přčasto i co nevěděl.

Třebaže se vlastně nic nedělo a jenom jsme do noci, často i do rána, vybírali dárky, zlepšovali své možnosti v tomto světě, uvažovali, co bude dál, až opustíme tento zamřížovaný dům U dobrého pastýře, patřily tyto noci k nejpoučnějším, které jsem v pastáku strávil. Našel jsem šifru sám k sobě, pochopil, proč se o můj osud po tom mém nešťastném výroku, když jsem odmítl odvézt chovance Františka, začali kolegové bát. Rázem jsem pochopil i pana Fleka, který mi věštil špatný konec. Můj osud je stejný jako osud chovanců. Jsme na stejné lodi. Všechno chci a málo mohu. Málem pohrdám, na mnoho nestačím. Ano, to byl ten strach a mráz, který mě obešel, když jsem překročil práh domu, nad nímž Kristus v rudém plášti říká v písmenech seřazených do půlkruhu: Já jsem pastýř dobrý. Strach z toho, že i já jsem schopen lhát,

staneme zde sami s tíhou svých osudů na hřbetě, plující v zamřížované lodi, která se kymácí na vlnách blažené hudby, pestrých světel, na vlnách štěstí těch druhých.

Slavnostní večere se účastnili všichni vychovatelé s rodinami, mnozí i s dětmi, které vyjeveně civěly na podivný svět, který jim dnešní Svatý večer přinesl. Ano, i ředitel přišel a pronesl řeč. Tu vážnou a nabádavou, tu zas lehce humornou a v každém případě dobře míněnou.

Při večeři stísněný ráz toho dne pomínil. Zvonily lžice o talíře s rybí polévkou, zvonily příbory a ryba se neobešla bez vtípkování o kostech, stejně jako v každé řádné rodině.

A teď všichni ti slavnostní hosté odejdou, řekl jsem si, neboť učinili povinnosti zadost, prokázali, jak těžce jim leží na srdci životy chovanců, i část Štědrého večera obětují pro jejich blaho, rozptýlení a obveselení, dávali to ostatně dosti okatě najevo, a my budeme mít dost času prohlédnout tu jejich blbou, ale snad nezbytnou lest.

Když nám přáli dobrou zábavu po zbytek večera, jenom jsem se ošklíbal. V zamřížované společenské místnosti, kam přes vůni ryb, přes vůni zhasínaných svíček doléhal i zápach ze záchodu, který snad ani nešel vyvětrat, protože bezpochyby již od dob císaře Ferdinanda Dobrotivého, zakladatele ústavu, byl útočištěm kuřáků a jejich pochybných zábav, bylo těch příležitostí k dobrému pobavení po zbytek večera poskrovnu.

Potřásli rukama, poklepali po ramenou a plecích, odešli do svých vyhrátých domovů, jejichž kouzlem nám zamávali před nosy, a na nás dolehla těžká, do hrdla stoupající, hrud' jako balvan svírající tíseň a deprese.

Ti mladší to snad nesli lépe. Bylo mezi nimi dost vesnických primitivů, většinou z pohraničních oblastí, a okouzlovala je svítící bludička televizoru, srdečné, ale v té snaze o vstup do srdcí spíše teploušské hlasy hlasatelů, okouzlovaly je tmavé kouty plné pohybujících se bizarních stínů, na stromku dosud doplakávalo pár svíček své poslední rudé, modré a žluté slzičky; v těch koutech rozvírali stokrát rozevřené a takměř se rozpadávající dopisy,

Tak jako všichni slabí, kteří nezmohou rozumem složitost světa, v němž žijí, a utápějí se v lihových nápojích, tak i chovanci ze strachu před tím svátečním dnem, jehož plné prožití nebylo v jejich moci ani na svobodě, natož zde v pastáku, zásobili se zřejmě alkoholem. Stále častěji se ztráceli pod nejrůznějšími záminkami do ložnic, rozlézali se po černých, temných koutech ústavu, aby přicházeli za mnou do kanceláře s očima zářícíma, s novými plány na uspořádání života po opuštění ústavu. Tušil jsem, že po záchodech pijí, ale co se s tím dalo dělat. Měl jsem daleko méně možností než všechny ty podivné pálenky, jimiž se napájeli.

Za chvíli propukly drobné prudké hádky, vždycky dva tři chovanci stáli nasupeně proti sobě. Ostatní, svátek nesvátek, pokřikovali: „Dej mu do rypáku! Vyraž mu zuby!“, a já mezi tím pobíhal, mávaje rukama a vykřikuje svůj chatrný argument, mně samotnému směšný a nicotný: „Ale hoši, přece se nebudete zrovna dneska prát.“

Ustupovali neradi a zřejmě jen ze slušnosti nikoli k mým důvodům, ale ke mně. Vřava stejně propukala v krátkých intervalech znovu a znovu. Králové, také podnapilí, ale poměrně nejslušnější, po mně pokukovali posměšně. Tonul jsem v rozpacích, vymýšleje jak eskamotér témata rozhovoru, ale pro ten Štědrý večer bylo již vše ztraceno. Ze záchodu se ozývaly zvuky zvracení a korunu všemu nasadila prudká a zuřivá bitka těch nejmladších ve společenské místnosti. Začali, jak se později ukázalo, zcela nevinně po sobě házet nejprve slupkami ořechů, pomerančů, potom již ořechy, jablky, pomeranči, pak došlo na kopance a facky.

Když jsme s Topolem, Štrobachem a několika králi vešli do místnosti, kde byl televizor, měli jsme před očima obraz zkázy. Hlasatelka jak víla z knihy pohádek ohlašovala koledy v podání dětského pěveckého sboru, na zemi se válel rozdupaný stromeček, pod podrážkami skřípaly rozmlácené pestré ozdoby, stěny plné skvrn od pomerančů a v klubičku na zemi hejno zkrvavených chovanců. Někteří měli obličej jako potažené rudým suk-

mikrosvěta ocelových sítí a ocelových mříží někam, kde se dá dýchat čistý vzduch, kde se dá ulehnout a pozorovat v něžné síti hebké záclonoviny mihotavé hvězdy. Rozhodl jsem se jednat a setřást ze hřbetu cizí osudy. Vybudovat proti nejistotě velkých plánů jistotu malého štěstí. Využít naděje zlatého klíčku, odemknout těžké okované dveře zamřížovaného světa i své duše a být volný, volný, jako bílý racek, houpající se na obloze, která splývá s hladinou moře.

Od setkání s Borzalinem na školském odboru mi bylo jasné, že toto je jediná forma a možnost úniku z domu U dobrého pastýře: Tak. Jednoho dne se se všemi rozloučit a prohlásit: „Už sem víckrát nepříjdu.“

Jitro bylo pěkné a trochu potměšile pošmourné. Rozžehl jsem v kuchyni plyn, ohřál hrnec s černou kávou, to vše nejméně o dvě hodiny později proti navyklému pořádku, byl Boží hod a byla to má poslední práce. Pak jsem obešel ložnice a probudil chovance. Mnuli si pěstmi oči, vyhlíželi do tmavých oken, s údivem kroutili hlavami nad děsným nepořádkem na podlaze, který zbyl z nočního marného hledání Topolových věcí. Byly to děti za mřížemi. Zamřížované děti. Při pohledu na ty košilaté postavy se ve mně rozplynuly poslední stopy nočního rozhořčení a trapné bezmoci. Byli tak bezbranní jako ti ranní ptáci, které jsem spatřil za skly oken na pusté, předranní ulici, odcházejí od doktorky A. Nechybělo mnoho a zvrátil jsem své rozhodnutí k odchodu nebo je alepoň odsunul na neurčito.

Snídali jsme dobré pečivo a dopoledne bylo unylé. Přišel mě vystřídat pan Helebrant. V kuchyni šramotila kuchařka a mně se začalo po všech těch zkřehlých návratech z uhlí a dříví, po nervózních nočních službách stýskat.

„Pane Helebrant,“ řekl jsem v kanceláři, „dneska odcházím navždy.“

„No neblázněte,“ vyhrkl překvapeně, „musíte k řediteli, na školství oznámit...“

„No, o tom nebudeme hovořit,“ mávl jsem rozpačitě

Flek a Vodička, „je stejnej jako ti pacholci. Ten nám tu ještě něco provede,“ varovali se navzájem.)

František se rozloučil pouze se mnou, zdálo se mi, že je mu lépe, byl živější, snad si ještě dělal iluze o tom, že každý jednou zhřešil a poslušnost je tím záchranným lanem. Ale spíš to bylo oživení, které jsem během svého působení v pastáku tak dobře znal. Radost z toho, že se něco děje. Představa volných kolejí, krajiny mrazem ztuhlé, která ubíhá kolem oken vlaku, volná a v neustálých přeskupe-ních stále stejná, věčná.

Po roce dostal František na vánoce volno a přijel mě navštívit.

„Měl jste snad, Františku, raději domů,“ řekl jsem nesměle. Hodil prudce hlavou.

„Ne.“ A semkl rty.

V té době už jsem bydlel v podnájmu, kdesi na obvodu města, ve zchátralém domku uprostřed těžkých divokých skal. Koupili jsme si stromeček, takový maličký, jen tak na skříň, něco pozlátek a ořechů, též pár kousků smaženého kapra, které jsem ohřál v kastrůlku na vařiči. Seděli jsme, srkajíce černou kávu, u okna, při blikotavém svitu několika svíčiček. Na nebi se třásly hvězdy jako květiny a měsíc, růže ze sněhu, svítil dojemně. Nikdo nám nic nedal, od nikoho jsme nic nečekali.

V noci, když jsme uléhali na jediné lůžko, jsem s hrůzou zjistil, že Františkova hrud' i paže jsou zrudně potetované. Má blýskavá pozlátka nemohla už nic zachránit. Ubohé, houpající se ořechy, kapr ohřátý na vařiči. To jen já chtěl cosi ulovit z hlubin ztraceného času.

„Františku, tohle jste neměl dělat,“ zašeptal jsem a pocítil pojednou chlad a zimu, která se plížila z koutů, kde se třpytily krystalky ledu. „Dáte si to odstranit, seženu vám lékaře a nebude to nic stát.“

Obrátil ke mně studený obličej.

„Myslíte, že to jde?“

„Samozřejmě, je to dost těžké, ale jde to.“

„Sám nevím, proč jsem to udělal, ale s tím odstraněním to zkusím. Fakt to zkusím,“ ujišťoval mě a já mu nevěřil

vzduchu potměšilého jitra. Ulice popelavá námrazou, bílá čerstvým sněhem, se rozprostírala od Krista v rudém plášti, jehož obraz jsem měl nad hlavou, vpravo i vlevo. Ale racek, ten volný bílý racek, který se měl houpat na obloze splývající s hladinou moře, mi uletěl.

Jít? Vpravo? Vlevo? Kam vlastně mohu jít? Tři čtyři hospody, v nichž mě od vidění znají; tři čtyři přátelé, kteří mají jiné starosti. Domů? Položit se na čistý, našimi dětskými kroky prošlapaný práh, oznámit dvěma rodičům, že nedoveďu žít? A dál? Dál už nic.

Racek mi odletěl, klíč, ta zlatá rybička ze dna oceánu, vrhl mě do past nové. Z prostoru ohraničeného záchodem, společenskou místností, kanceláří, pěti ložnicemi v prvním patře, třídou nahoře a sklepem dole prchl jsem do prostoru ohraničeného hospodou Na Formance, vinárnou U tří zlatých lvů, pivnicí U zlatého tygra, městečkem L., rodnou vsí. Rybičko, cos mi to odemkla?

Zamířil jsem od domovního znamení vlevo. Hlavy, přitisknuté k mřížím v oknech ložnic v prvním patře, se otočily za mnou.

„A teď nám vyliž prdel!“ vykřikl za mnou kdosi z těch nespočetných chovanců sledujících můj odchod.

A to bylo vše.

Zastavil jsem se, otočil hlavu směrem k těm mřížím a křikl na celé průčelí domu U dobrého pastýře, jediného domu, který se v noci nezamyká, protože je zamčený stále:

„Ty mi taky vyliž prdel!“

Pak jsem rázně vykročil.

Kam?

K O N E C

jsem nechápal. Před několika hodinami zpěčování před cestou za vykládkou uhlí, a teď povedu chovance do hlučné, zvědavé hospody mezi desperáty, kteří mi kluky opijí a těžko předvídat, k čemu přemluví. O vůli svých svěřenců jsem neměl žádné iluze, ale bylo toho tak málo, co jsem pro ně mohl udělat, že jsem kývl na jejich návrhy a začali jsme hledat hospodu. Našli jsme jednu krčmu v krátké, úzké uličce, mohlo být tak pět hodin a soumrak přecházel do černé vlhké tmy. V lokálu bylo celkem prázdné, ale výčep bzučel větrákem, bafáním chladicího zařízení, cinkal prázdnými štamprlaty, po jejichž sklech stékaly lesklé, jakoby mastné kapičky, skřípal šouravými kroky vrávorajících opilců, praskal v židlích a odstrkávaných politých stolech. U zinkového plechu stál mladý, energický hostinský se samolibým výrazem. Nabyl jsem dojmu, že si z nedotočených piv a špatných odměrek našetřil na auto.

„Co račte, pánové,“ řekl tónem, který naznačoval vyhazov.

Prošli jsme kolem nevšímavě, upozornil jsem chovance, aby mlčeli za všech okolností a nechali vše na mně. Jen čtyřem z patnácti bylo osmnáct let. Rozsadili jsme se v lokálu.

„Pivo nedostane ani jeden,“ řekl hostinský tónem, při jehož zvuku mě napadlo, že konání povinnosti může mít často horší účinek než tolerování špatnosti.

Vzal jsem ho stranou a začal, to odpoledne už podruhé, vykládat naši situaci, postavení chovanců i postavení své. Ba, zaplavoval mě i jakýsi pocit uklidnění nad řemeslným výkladem, který mi plynul z úst. I na svého učitele houslí jsem si vzpomněl. Říkával vždycky nám devíti žákům: „Cvičení, hoši, dělá umění.“ A my, hrajíce píseň Zdali nám panenky povíte, kam na travičku chodíte, viděli jsme se ve fráčcích na pódiu před mračnem černých pánů a dam v hledišti, kterak nasazujeme smyčce a konferenciér oznamuje: „Tartini — Ďáblův trylek.“ Tak suverénně jsem hrál před hostinským svou procvičenou úlohu, rozkládal rukama a pohazoval hlavou.

„Jsme z ústavu, kam se mladíci dostávají z trestu. Ne,

stejně jako ty, ty, vy, vy všichni, patřím do společnosti, a ne, že ne. Dokonce v ní zaujímám i jisté místo. Pochlub se listinou od městského soudu, he? Můj hostinský patřil zřejmě mezi ten druh hostů a diváků, kteří se zájmem sledují divadlo s listinami rozvíjené opuštěnými nešťastníky. Stačil mu můj bleskurychlý pohyb, a již mi sáhl na loket a s diskrétním úsměvem řekl devótně:

„Dobrý. Patnáct piv se točí.“

Zdvihl jsem obočí a lehce se usmál.

„Deset! Deset jim bude stačit.“

„Ano, správně,“ hlaholil, „metr piv.“

A pili jsme jedno pivo za druhým. Naivní hostinský měl patrně zato, že jsem pán od policie, který si chce vyhodit z kopýtka zrovna ve chvíli, kdy má povinnost. A toleroval to. Nebyl to nezajímavý večer. Chovanci po třetím pivě rozvázali a já s hrůzou, podivem a odporem zjišťoval, že jejich život je mělký, plytký, těžký, bez valných citových zážitků, plochý. Zdálo se, že v jejich životech nebylo přirozené radosti, a snad i proto začali všichni většinou od třinácti let pít. Ano, bylo mi jasné, že v hospodě a ve věku kolem sedmnácti let se nikdo nebude chlubit svým okouzlením z čistého jitra, hezkého výrobku, hračky, ale nikdo z těch patnácti nedovedl navodit atmosféru přátelství, intimity, která obklopuje šestnáctileté, k sobě přimknuté hlavy. Chovanci se hašteřili, štekali po sobě přes stůl. Po čtyřech pivech podnapilý Topol ke mně nepřilíš jistě přišel a s pomrkáváním říkal, že zná vtip. Smál se mu předem a chtěl po mně kus papíru. Po usilovném přemýšlení s hašteřivou pomocí skoro všech kolem stolu a s mnohým škrtáním napsal na obálku:

D B P Š M S P Č

Vítězně se na mě zadíval. Chovanci se pošťuchovali a pochechtávali.

„No, co je to? Neuhádnete?“

Napínali mě. Chudáci, mě jejich hádanka vůbec, ale vůbec nezajímala.

„Ale vždyť je to lehký. Nic to není.“

Nuceně jsem se usmál.

ale na mou pohružku, že víckrát s nimi nikam nepůjdu, chovanci ztichli.

Na ulici povykovali, předstírali, že Štrobacha musí vést, nejméně pět jich ke mně přiběhlo a domlouvali mi, abych toho či onoho už nikam nebral, ale to nebylo pro mne nic nového.

Do ústavu jsme přišli dost pozdě a přes můj příkaz, aby se nikdo nezmiňoval o návštěvě hospody a o pití piva, se zpráva o tom všem rozlétla po budově.

Večeřel jsem v kuchyni studený párek a pan Flek mi řekl:

„Dejte si na sebe pozor. Radím vám dobře, dejte si pozor, abyste špatně neskončil.“

Krátce po večeři zněly již mé kroky v opuštěné ulici a směřovaly k hospodě. Ráno budu rázovat kolem kolejí v uhelných skladech či mě na Viktorce každý krok přiblíží k poledni.

Sedl jsem si ke stolu v blízkosti výčepního pultu a čekal na pana Helebranta, s kterým jsme denně hráli až do půlnoci karty. On kolem dvanácté odcházel, já setrval až do dvou v noci při kapele sestávající z bubeníka, harmonikáře a houslisty, která hrála staré sentimentální písně, při nichž tančily padesátileté dámy s mladými vojáky. Zvlášť hezkou píseň jsme si mnohdy i vesele zazpívali.

Hájku, háječku, hájku zelený,
na mě se hněvá můj potěšení.

Na mě se hněvá, příčiny nemá,
že jsem nepřišel včera zvečera.

V atmosféře prodejné lásky, v cinkotu lahví a sklenic, dovolávali jsme se čehosi, o čem jsme, já, vojáci, obstarožní prostitutky, čítávali v sentimentálních románech, kde všechno dopadlo tak, jak jsme si v duchu přáli.

Pan Helebrant přišel velice brzo. Vrátný z koleje medicek, třetí do mariáše, se k nám hrnul se sklenicí piva, ale pan Helebrant ho zadržel.

„Máte v kanceláři telefon. Náká slečna,“ sdělil mi se shovívavým úsměvem.

posté, tak mě nějaká dvířka u auta neuvedou do rozpaků. Snad i řidičský průkaz si udělám.) Musím se přiznat, že mě trochu překvapila otázkou, co dělá spisovatel B-ský, s nímž jsem se velice dobře znal, protože chodil do stejných pivnic jako já.

„Jak víte, že ho znám?“

Záhadně se usmála:

„Vím o vás leccos.“

„No, ale jak?“ naléhal jsem.

„Musíte si prostě myslet, že leccos vím.“

Tak takový prošťáček jsem zase nebyl. Jednak krom té známosti se spisovatelem B-ským nebylo na mém životě vůbec nic pozoruhodného, jednak mi toto tajemné naznačování bylo z pastáku dost blízké. V kterémkoli se-skupení chovanců se vždycky našel alespoň jeden, který byl spřízněn příbuzenskou vazbou s některým z populárních herců, zpěváků, politických či veřejných činitelů. Kde chyběla vazba příbuzenská, našla se jiná, kurióznější. Jeden z chovanců dokonce tvrdil, bylo mu šestnáct let, že spal s dcerou politického činitele, který patřil k nejvyšším v tomto státě. Tito chovanci nikdy nehovořili příliš, spokojovali se pouze s tajemnými náznaky. Velice zajímavé bylo, zejména v prostředí dokonale obeznámeném s pracovníky policie, kde policie byla obecně a svorně nenáviděna i přezírána, že mnoho chovanců tajemně špitalo o bezpečnostním aparátu, kde prý pracují jejich rodiče, bratři a nejčastěji švagři. I oni dávali najevo, že leccos vědí, o čem by rádi hovořili, ale bohužel — nemohou. Přijímal jsem to shovívavě, považuje tyto řeči pouze za obměnu hospodských her s občanskými průkazy, dopisy od příbuzných, soudními výnosy. Nicméně, bylo to dojemné. Jenomže — v případě doktorky A. jsem se nechtěl dojímat. Já chtěl obdivovat a ctít. Bylo to, krátce řečeno, nemilé překvapení, varování před vratkým piedestalem, na který jsem se hodlal vyhoupnout.

Zastavili jsme před malým činžovním domem v široké, vzdušné ulici, v takové čtvrti, kde jsem nikoho neznal, a proto usoudil, že je to čtvrť samých lepších lidí. V domě

Hlas se jí zlomil, položila si hlavu na stůl a celé její tělo se otrásalo hlasitým vzlykáním.

„Tam, tam, nesmím ti říct kde, se stalo něco strašného. Deset mrtvých lidí, a zavinila jsem to já.“

Vzpomněl jsem si na vtip o koni, který přechází Václavské náměstí na červené světlo a strážník za ním volá: „Kampak, kampak?“ Kůň se zastaví, překvapeně otočí hlavu a lhostejně řekne: „Co je, co je? Snad nehoří.“

Mumlal jsem tedy rozpačitě:

„Nu, ano, ano, ale snad nehoří.“

„Bylo to takové bílé světlo,“ štkala, „a pak ti mrtví. Nesmím se tam už nikdy vrátit. Nikdy.“

Neobratně jsem pohladil její husté rezavé vlasy, a nevěda, co jiného říci, hučel své: „No, no, snad nehoří.“

Pak se mi sklízily oči a zdříml jsem si. Nebylo divu. Starosti za celý den — s oblečením chovanců, s lékařskou prohlídkou, návštěva hospody, to vše mě vyčerpalo tak, jako vědeckého pracovníka celodenní konference o využití polovodičů.

Vzala mě za loket. Nebylo mi to milé, nervózně jsem zabreptal své zaklínadlo: „Ale vždyť jsem říkal, že nehoří.“

„Něco ti ukážu. Něco, co musíš vidět.“

Apatickým a nepevným krokem jsem ji následoval. Za přepážkou zaštkalo to její dítě. Odvrávorala k němu a nechala mě pitomě stát jako na jevišti v záři vějířovitých světél, mezi nábytkem, který jsem znal toliko z módních žurnálů a filmů a který mi ve své skutečnosti připomínal kulisy, v nichž hrají v jakési hře roli, jejíž slova neznám. Zatočil jsem se dokolečka, uklonil, a jakoby před obecnstvem polohlasem řekl:

„Jsemť Helén. Co mi říše barbarů.“

Bylo to cosi z Hippodamie, kterou si šéf ochotnického spolku, bláznivý pošťák Lothar Kroupa, umínil sehrát v městečku L. On hrál toho Heléna a já vrzal v orchestru, řízeném Vojtěchem Přeučilem, na housle. Nakonec z Hippodamie sešlo a mně utkvělo v paměti právě jen to jeho: „Jsemť Helén. Co mi říše barbarů.“

Věřil jsem jí. Ano, bylo tomu tak. Odejít bych musel za všech okolností. Nebyl jsem partnerem nikomu. Ani Blance, ani svým kolegům, ani chovancům, ani této A. Pro většinu lidí jsem byl průsečíkem křížovatek snů a skutečnosti, dobrodincem chudých psů, kteří se na mě vrhali, obtěžovali svými zmrvenými životy, nutili vyslechnout své výmysly. Sestupoval jsem po schodech, tak trochu potupen.

Rozloučili jsme se v domovních dveřích s úsměvy, které byly kamenné. Venku byl veliký, obrovský mráz. V oknech sousedních domů tu a tam blikala světla těch, kteří pracují od šesti hodin ráno. Ten den, prvně v životě, jsem jim nezáviděl.

Bože, jak jsou všichni slabí a opuštění ve svých rodinách se svými sny a preludy. Jak je každý v svém umělém společenství strašně sám, unavený, okřikovaný a zatrpklý. Stačí jen mlčet, nastavit důvěřivě oči a tatam je maska vyrovnanosti, klidu a moudrosti.

V osvícených oknech míhaly se před očima stíny těch, jež jsem znal. Vždy v jedné chvíli, ale jen pro tu chvíli, nabyly skutečné podoby, v oknech do slepé a hluché předranní ulice, kterou jsem krácel toliko já, zasvítily jejich bezradný obličej, roztoužený obličej, zasněžený obličej, a vzápětí zmizel ve tmě, aby nabyl výrazu energie, odhodlání, dobroty nebo zloby.

Pro Blanku, pro tu pitomou káču z malého města, byl jsem ztělesněním snu o rodinném krbu ve velikém městě, snu, který úzkostlivě chránila, nepřipouštějíc myšlenku o jeho nereálnosti. Chránila a hýčkala ji pro toho druhého, který přijde po mně a učiní slovo tělem. Byla tak slabá ve své víře, byl jsem tak slabý ve své lži.

Hýčkal mě cikán Štrobach, ukládaje do mého pokorného, naslouchajícího srdce své americké sny o bohaté sestře, která sype na jeho špinavou, otloukanou hlavu chladivý balzám nylonových košil. Ukládal v mé mlčení sny o fantastických, pohádkových výdělcích, kravatách, slabě proužkovaných šatech. („Toto je dobrý člověk,“ říkal o mně. „Nejlepší, jakého jsem v životě poznal.“)

chopte, že já nejsem vy. Mně je jasné, že jste to ukradli, neptám se kde, neptám se komu, v tom zase já chápu vás.

Rozumíte mi?“

Nezdálo se, že by toto vysvětlení přijali. Ale byli strašně smutní. Zas bylo všechno jinak a obráceně. Dovedl jsem si představit, jak by bylo mně, kdybych pro někoho riskoval nebezpečí zhoršení své, i tak neblahé situace, a pak ten, pro něhož bylo to vše podniknuto, mě několika větami odmítl. Já bych ty pomeranče asi rozdupal.

A bylo mi moc líto, když se rozednilo a ti dva bloumali po uhelných skladech s pytli přes rameno jako věční Židé, a nesměle zastavovali uhlíře, mnohdy i mladičké účetní, které jen tak v bílých pláštích si vyběhly pro svačinu do kantýny. Vždy se chvíli dohadovali a hned na to zalovili špinavýma rukama v pytli a do rukou uhlířů i mladičkových účetní se stěhovaly mandarinky, pomeranče i jablka barev pestrých, žlutých a červených. Prodávali, jak se jim i kupujícím zezdalo. Po koruně, po pětikoruně, ale i cinkot desetihaléřů jsem často zaslechl. Za stržené peníze si koupili nejdražší cigarety, nelitovali cesty až do města, aby obdrželi cigarety opravdu nejlepší, z nich pak v ohřívárně spokojeně bafali, zapřádající své nekonečné, nepochopitelné debaty.

Později jsem zjistil, že vykrádají nákladní vagóny s jižním ovocem, které stejně jako uhlí spadaly do provozu nákladového nádraží. Tento obchod nabył hned za několik dnů po zahájení velikých a nebezpečných rozměrů. Zkrátka, přijeli jsme s desetičlennou skupinou na uhlí a hned nato nastalo rozdělování úkolů. Dva, ale většinou byli tři, ten třetí byl vždy nějaký nenápadný mrňous a byl určen na hlídání, šli za obchodem, dva, kteří to měli blízko, šli navštívit rodiče či známé a zbytek, tedy samozřejmě se mnou, se vyšplhal na rampu a vykládal uhlí, nebo bylo-li to na Viktorce, polenové dříví. Patřilo to jaksi k pašáckému pojetí vánoční idyly. Uklidnilo mě, že chovanci kradli i za dozoru mých kolegů. Jenom s tím rozdílem, že kolegové o tom nic nevěděli, ale možná, že i věděli, a mlčeli stejně jako já. My všichni v pašáku jsme byli poštěřená parta.

zkřehlý vozka mohl ohřát staré ruce nebo odskočit do některé z mnoha hospod v okolí na štamprli rumu, žitné a starorežné. I tu pětikorunu jsem někdy přijal. Ne snad z potřeby, to nikdy, ale těžké vysvětlování. Postál jsem u koní jako za starých časů před pekárnou či mlýnem v naší vesnici. Jenom tu tašku na chleba z hrubého bílého plátna, na kterou mi matka kdysi vyšila černou nití velkou kočku, jsem trochu postrádal. A taky smích, veselý zvonivý smích mých mladších bratří, mi chyběl. Zvlášť ten nejmladší, z toho jsme měli všichni radost. Jak ten hezky zpíval, když si na nožičkách, které byly trochu do „o“, ztěžka vykračoval v čerstvě napadlém sněhu. A jak jsme se před vánoci vždycky domlouvali, co mu kdo koupí, aby se necítil odstrčený, že je nejmladší.

Teď jsou z nás zatrpklí nemluvové, tři se již oženili, a když se někdy náhodou setkáme, věšíme jeden na druhého těžké pohledy a snažíme se beze slov odhadnout, kdo to v životě víc prosral.

Chovanci vyvíjeli nepředstavitelnou aktivitu. Mrknutím oka si vyhlédli bezradného pána, který v starém klobouku a zánovních úřednických šatech přijel starým auťákem pro několik kol dřeva či pár pytlů uhlí. Úplně očarovali toho starého, starostlivého otce rodiny a vedli ho jako zblblého Janka za šos ke svazkům nejlepších briket, hromadám nejlepšího uhlí, nejvyschlejších kol dřeva. A k nepředstavitelnému vzteku šafářů, kteří využívajíce nouze o palivo, prodávali popleteným úředníkům, babkám s několikasetkorunovou penzí ten nejhorší šmejd, mour a prach za nekřesťanské peníze, dali omšelí úředníci, babky a senilní dědové vždycky na dobré rady chovanců, napřimovali před těmi blekotajícími ožralými vydřiduchy a hulváty své životem nachýlené a ohýbané páteře a i vykřiknout si troufli. Rádi pak čilému chlapci zaplatili usmolenou pětikorunou či nasypali do dlaně hrst deseti-haléřů.

Chovanci, také se neubránili tomu radostnému vzrušení dnů plných předsevzetí, zmnožené radosti plynoucí z pocitu, že kdo dává, je mnohonásobně šťastnější než

Bratrovi koníka, osla s dlouhýma ušima, a sestře panenku s vlasy jako len a očima modrýma, mrkacíma, tátkovi tabák, beraničku, lulku s hlavičkou Indiána, námořníka. Mamince kožené rukavice, šálu, boty lemované kožešinou, punčochy. Do čeho to oblékali ty své staré, většinou umořené a udřené mámy s očima do krve vyplakanýma. S pocitem trpkosti a hrdlem sevřeným lítostí dirigoval jsem jako lodivod ty nesmyslné sny. Bylo totiž několik dnů před Štědrým večerem a nikdo, nikdo nic neměl. Jen snad ty drahé cigarety, z nichž teď už všichni pobafávali doplňující erární zápach služební místnosti vonnými dýmy.

Tu jsem opravil chovance, který kupoval dýmku s hlavičkou Indiána, aby raději volil dýmku vodní:

„Chápejte, dým zde prochází vodou, je chladný, osvěžující.“

Tu jsem se starostlivě zeptal na stáří maminky, které se mělo dostat bledě modrých punčoch a doporučil raději barvu normální, hnědou, a hlavně:

„Hlavně kupte krepsilonky. Pro starší paní na zimu je to jedinečný artikl.“

Pananky jsem doporučoval dřevěné, trvanlivé:

„Však znáte děti. Roztlučou, nač přijdou.“

Rozhodně se nelze domnívat, že chovanci neměli na nákup čas. V ústavu byl klid a nebylo snad jediného, který by z jakéhokoli důvodu neměl v té době povolenou vycházku, ať již to byly vycházky individuální, či společné. Sám jsem jednou při společné vycházce navrhl zaměnit dobrodružný film za pochůzku po obchodních domech. Chovanci na oko souhlasili, ale pak vyplýtvali peníze na zapalovače, karty, stereokukátka, a nakonec byli tak rozmrzelí, že se mnozí ani neostýchali dát své rozladění přede mnou najevo.

„Kdybysme šli radši na ten film. Co máme teď dělat? Flek a Vodička s námi chodit nechtějí a Helebrant zná jenom uhlí.“

Večer při mých nočních službách se jen snilo a nakupovalo a srkala káva, kterou jsem si já vylepšoval rumem

krást a loupit a že jenom náhoda, o níž nevím, odkud přišla, mě udržela nad vodou a na rozdíl od zavřených chovanců mi vtiskla do dlaně zlatý klíček naděje, odmykající těžké okované dveře zamřížovaného světa.

Ráno, den před Štědrým večerem se Dobrý pastýř otrásal v základech, jak pan Helebrant zabíjel v kuchyni palicí vánoční kapry, zacákaný jejich studenou krví, lesklý od tvrdých šupin, které se mu usadily i ve vlasech vylezlých z kulaté řeznické čepičky, jsem se rozhodl z ústavu odejít.

S pocitem ulehčení, že se zbavím tíhy cizích osudů, která mě deprimovala, svazovala ruce, nutila bezradně přešlapovat na místě, jsem nastoupil na Štědrý večer svou poslední noční službu.

Z kuchyně voněli smažení kapři, ve společenské místnosti zářil stromeček skvostně již nastrojený, jen chovanci, navlečení do čistých košil a obleků, špacírovali po ústavu od ničeho k ničemu. Ten den nebylo uhlí, ani dříví, ani škola. Nebylo ani zábavy. Každý hledal svůj koutek, kde by mohl být chvíli sám, ale žádný nenacházel. Slavík hleděl netečně do zamřížovaného okna, které vedlo na dvůr, lhostejně pozoroval, jak okolní činžáky hrají světly, světla se rojila a ztrácela, když k němu přistoupil Topol, prohodil několik bezvýznamných vět. Pak se zas rozešli k jinému oknu sledovat jiná světla v jiných činžovních domech. Skupina sklepních králů přecházela po chodbě, sklep byl zamčen, aby v něm někdo snad nepokazil nadcházející Svatou noc, vládcové ústavu se lhostejně a s trochou pohrdání bavili o tom, co je přichystáno v sáčkích. Zda to budou pomeranče dva nebo tři, zda též datle, kdosi tvrdil, že přivezli pět beden ořechů a pytel burských oříšků, někteří fantastové si vymysleli i ořechy lískové.

Přišlo mi k smíchu to dohadování chovanců, jimž prošly rukama bedny jablek, pomerančů a datlí v uhelných skladech, přišla mi k smíchu ta hra na vánoce hodných dětí a děsil jsem se okamžiku, až bude po slavnosti a zů-

nad nimiž blouznili o teple rodinného krbu spíše tušeném než skutečném. V těch dopisech oznamovali rodiče, že sestrám se narodili chlapečkové nebo holčičky a sestry nabádaly své bratry v pašáku a v neštěstí ke kázni, poslušnosti a dobrotě, nebo že se maminka, která už jednoho syna má v kriminálu, utrápí a vezme si život, o což, jak známo, se před lety, když zavřeli Jarouška, již jednou pokusila.

Králové mě přišli poprosit, abych je pustil do sklepa, tady že je stejně hovno zábava, a ti ze skupiny druhé se za mnou trousili jeden po druhém, abych je pustil do ložnice, že je nejlepší celý ten svátek Narození Páně zaspát. Bohužel, věděl jsem, že tady nikomu není nic svaté a že vlna rodinného tepla, která všechny ovanula při večeři, nedostižná, nepolapitelná vlna, se může každým okamžikem přeměnit ve vlnu dravou, ničící. Musel jsem se snažit, aby alespoň dnes nikdo nikomu neublížil. Napadala mě sice otázka, proč vlastně se o to snažit, ale potlačil jsem ji stejně tak, jako potlačuji dodnes otázku, proč si zrovna na Štědrý den dáváme dárky, na Dušičky navštěvujeme zemřelé, když z řádů a rytmu starého světa stejně již nic neplatí. Vyvoláváme tak k životu něco, pro čehož ztrátu, nenahraditelnou a nenavratitelnou, nás potom jenom bolí srdce.

Krále jsem do sklepa nepustil a spát jsem poslal jen ty otupělé a lhostejné ignoranty a dřiče ze skupiny třetí, kterým byl Štědrý den stejně tak putna jako Boží hod či první středa v měsíci květnu. Nováčci zůstali u televizorů, u svých polámaných a ušmudlaných dopisů, s králi a zbytkem jsme našli do kanceláře, lovili na starém přijímači nějakou hudbu, ale stejně to byla nuda.

Sny o vánočních darech a dárcích, ještě před několika dny hrozící vyplenit celé obchodní domy s textilem, obuví a hračkami, se rozlétly, nikdo nikomu nic nekoupil, peníze nabyté krádežemi i poctivou drobnou prací byly proměněny za drahé cigarety, zapalovače, tabatěrky, karty, kukátka, hry s poletující kovovou kuličkou, za alkohol, jehož přítomnost při štědrovečerním sezení měl jsem brzy pocítit.

lžic, ozdob, rozplesklých pomerančů, v tráatolišti slupek od ořechů jako trosečník. Bylo to k breku.

„Spát,“ rozkřikl jsem se jako kapitán té sebranky kolem sebe.

Neochotně a s nenávistnými, drzími pohledy, upřenými na mne, se rozlézali.

Bylo po všem. Na ložnicích se ještě chvíli ozývalo vzteklé pokřikování, ale i to utichlo. Již jsem se chystal ulehnout, když s nářkem přiběhl Topol, že se mu ztratily peníze, zapalovač a vůbec všechny osobní věci.

„Snad tomu nebude konec,“ šeptal jsem umořeně a šel dělat na ložnici prohlídku.

V oknech okolních domů dohasínaly stromečky, světla nočních lamp zaplavovala ulici mírným, tu oranžovým, tu červeným, modrým světlem a já rozhazoval slavníky vdechuje erární zápach těl, čpavého tabáku, zplesnivělých zbytků jídel, moči. Kousky dopisů, stokrát překládané, létaly po podlaze, která byla napuštěna voskem. Topol naříkal jako dítě, ale nenašlo se nic.

Ve chvíli, kdy před mnoha a mnoha lety vždy matka vysokým hlasem zapěla na vesnické půlnoční:

„Splnilo se písmo svaté,
radujme se v Pánu,
slunko spásy světu vzešlo
z nadehvězdnych lánů,“

jsem vztekle odkopl poslední podhlavník a křikl do noci, do ztichlé ložnice: „Hovno!“

V té štědrovečerní noci bez dáreků a bez koled jsem se nad změtí z rozšlapaného stromečku, nad žvanci bramborového salátu, nad skvrnami krve, které se mísily se skvrnami krvavých pomerančů, rozhodl odejít navždy již ráno následujícího dne. Rozhodl jsem se odejít z toho marného

rukou. „To by stejně nemělo cenu. Fakt, dneska jsem sloužil naposled.“

„A máte něco v pácu?“

Otázka mě trochu zaskočila.

„Já abyste třeba ještě nelitoval,“ omlouval se pan Helebrant. „A na mariáš, U stromečku, máme čekat?“

„Co by ne. Rád si s vámi zahraju, ale tady, tady jsem skončil.“

Rozpačitě jsme proti sobě přešlapovali a hloupě se na sebe usmívali.

„No tak, no tak,“ napřáhl proti mně pan Helebrant svou mocnou ruku, „tak hodně štěstí, zdraví, a ať se vám to jinde líbí líp.“

Oddychl jsem si. Bylo to za mnou. Chtělo se mi zvolat, až by všechna okna v pasťáku zadrnčela:

„Všude, všude se mi bude líbit líp.“

Chvilé trapných rozpaků byla překonána. Na dlani zlatý klíč, v očích vizi volného racka houpajícího se na obloze, která splývá s hladinou moře, loučil jsem se na chodbě s chovanci. Byli překvapeni, zdálo se mi, jakoby zaskočení, ale jsouce zvyklí na náhlé odchody, odjezdy, blesková rozloučení, okamžitě se vžili do mé situace.

„Vy si můžete jít, kam chcete,“ pokyvoval hlavou závistivě Topol. „Máte klíč tady od toho Dobrého pastýře, odemknete a jste v luftě jako pták.“

Právě to bylo mi třeba slyšet. Ano, racek, nebe a hladina moře. Všichni mi blahopřáli k zlatému klíči naděje, k návratu do svobody a volnosti. Topol, Slavík, Štrobach, ba i tři králové roztáhli kamenná ústa k lhostejnému úsměvu.

Pomalou, jako světící biskup, když celebruje slavnou mši, sestupoval jsem po několika schodech k těžkým okovaným dveřím. Zlatý klíč, podobající se rybce vylovené z hlubin oceánu, vklouzl do zámku naposled. Ohlédl jsem se vítězoslavně. Schodiště, kam až jsem mohl dohlédnout, chodby, všude stáli chovanci jako sochy.

V šedo zelených uniformách kynuli pažemi pomalu a slavnostně. Dveře se otevřely, ocitl jsem se v mrazivém

KRESBY TOMÁŠ BÍM

TYPOGRAFIE JAN JISKRA

VYDAL ČESKOSLOVENSKÝ SPISOVATEL V PRAZE

ROKU 1990 JAKO SVOU 6051. PUBLIKACI

ODPOVĚDNÁ REDAKTORKA VĚRA PAŠKOVÁ

VÝTVARNÝ REDAKTOR PAVEL HRACH

TECHNICKÁ REDAKTORKA EVA SKŘIVÁNKOVÁ

VYTISKLY TISKÁRNY VIMPERK, S. P.

AA 5,54, VA 6,26. 601/22/856

VYDÁNÍ TŘETÍ, V ČS PRVNÍ. STRAN 96. 13/33

NÁKLAD 29 000 VÝTISKŮ. 22-083-90

KČS 17,—

© Karel Misař, 1969

Illustration © Tomáš Bím, 1990

ISBN 80-202-0177-7

